Jaarverslag

Lezen

STICHTING LEZEN

Inhoudsopgave

Inleiding **3**

1. Reflectie op de activiteiten 2021 **5**
1.1 Een solide kennisbasis 6
1.2 Een rijke leesomgeving 8
1.3 Competente leesbevorderaars 9
1.4 Leesoffensief en versterking op leesbevordering 11

2. Een solide kennisbasis **13**
2.1 Onderzoek in het kader van de onderzoeksagenda 15
2.2 Bereik-, effect- en stand-van-zakenonderzoek 24
2.3 Recapitulatie aan de hand van de prestatie-indicatoren 27

3. Een rijke leesomgeving **30**
3.1 Lees- en taalonderwijs 31
3.2 Campagnes 32
3.3 Projecten 36
3.4 Auteursbetrokkenheid 38
3.5 Kunst van Lezen 39
3.6 Recapitulatie aan de hand van de prestatie-indicatoren 39

4. Competente leesbevorderaars **42**
4.1 De Doorgaande leeslijn 43
4.2 Mbo- en hbo-opleidingen in onderwijs en opvoeding 44
4.3 Trainingen 44
4.4 Netwerkvorming en kennisuitwisseling 45
4.5 Gidsfunctie 51
4.6 Recapitulatie aan de hand van de prestatie-indicatoren 52

5. Leesoffensief en versterking op leesbevordering **56**
5.1 Een grotere en effectievere cirkel van invloed 57
5.2 Krachten bundelen 60
5.3 (Boven)lokale netwerken 63
5.4 Recapitulatie van resultaten en prestaties 63

6. Organisatie **65**
6.1 Positie in het bestel en financieel kader 66
6.2 Personeel en organisatie 66
6.3 Diversiteit en inclusie 68
6.4 Raad van toezicht 69

Bijlages
1 Jaarverslag Kunst van Lezen 2021 73
2 Jaarverslag Leescoalitie 2021 117

Inleiding

Stichting Lezen kijkt met gemengde gevoelens terug op 2021. Voor de leesvaardigheid was het een buitengewoon slecht jaar. De coronapandemie leidde tot verdere afname van de leesvaardigheid van kinderen en jongeren. Dit probleem speelde op alle schoolniveaus, maar de vmbo'ers kregen de hardste klappen. Het wrange is dat juist deze zorgwekkende ontwikkeling eraan bijdroeg dat het voor leesbevordering een heel goed jaar werd. De ernst van de leescrisis is doorgedrongen tot alle partijen die in de positie zijn om daar wat aan te doen.

In 2021 kwam er dan ook veel in beweging waar Stichting Lezen zich al lang hard voor maakt. Het nieuwe kabinet lanceerde het voornemen om met het Masterplan Basisvaardigheden flink te investeren in het verhogen van taal- en rekenvaardigheden en werkte aan een nationaal Leesoffensief dat langzaamaan vorm krijgt. De minister van OCW kwam met een oplossing voor de slepende kwestie van de leenrechtvergoeding die een rem zette op de effectiviteit van schoolbibliotheken. Gemeenten bereidden zich serieus voor op hun rol en verantwoordelijkheid bij het bestrijden en voorkomen van laaggeletterdheid. Scholen investeerden een deel van hun NPO- gelden in de samenwerking met de bibliotheek en in de verbetering en uitbreiding van de collectie van hun schoolbibliotheek.

In dit vruchtbare klimaat van crisis en kansen heeft Stichting Lezen hard en met veel resultaat kunnen werken. Met plezier en voldoening doen we daarvan verslag.

Dit jaarverslag gaat over de activiteiten van Stichting Lezen in het kader van de BIS. Stichting Lezen heeft daarnaast vanuit Tel mee met Taal een (vooralsnog tijdelijke) taak bij de preventie van laaggeletterdheid via het programma Kunst van Lezen. Dit programma voeren wij sinds 2008 in samenwerking met de KB/ Nationale Bibliotheek uit. Tel mee met Taal maakt geen deel uit van onze BIS-taken, maar is daar wel steeds onlosmakelijker mee verbonden.

Het verslag begint met een samenvattend hoofdstuk waarin we reflecteren op de activiteiten die we in 2021 hebben uitgevoerd.

Hoofdstuk 2 gaat nader in op ons werk ten behoeve van de solide kennisbasis die de aanpak van leesbevordering voedt en draagt. Hoofdstuk 3 heeft betrekking op de activiteiten ter verrijking van de leesomgeving. Hier gaat het om alles wat we doen aan incidentele interventies (campagnes en projecten) en aan structurele interventies (vooral in het kader van Kunst van Lezen). In hoofdstuk 4 staan we stil bij de activiteiten en producten die bedoeld zijn om leesbevorderaars goed toe te rusten voor hun belangrijke taak. Hoofdstuk 5 doet verslag van het werk om meer partners bij het Leesoffensief te betrekken en de leesbevordering te versterken. Het slothoofdstuk is gewijd aan de organisatie van Stichting Lezen.

Ons jaarverslag besteedt slechts aandacht aan de resultaten en de activiteiten van Kunst van Lezen en de Leescoalitie voor zover die invloed hebben op of verweven zijn met de BIS-taken en de reguliere producten en activiteiten van Stichting Lezen. Het jaarverslag van Kunst van Lezen, dat in detail ingaat op alle activiteiten die in het kader van dat programma zijn uitgevoerd, is opgenomen in de bijlagen. Datzelfde geldt voor het inhoudelijke jaarverslag van de Leescoalitie.

Wij danken het ministerie van OCW en onze partners voor hun steun, hun vertrouwen en de constructieve samenwerking.

Gerlien van Dalen
directeur-bestuurder Stichting Lezen

BoekStart en de Bibliotheek *op school* zijn ontwikkeld door Stichting Lezen, in samenwerking met de Koninklijke Bibliotheek. De bibliotheeksector voert beide programma's uit. De programma's worden onder de noemer Kunst van Lezen gefinancierd door het ministerie van OCW.

HOOFDSTUK 1

Reflectie op de activiteiten 2021

Stichting Lezen is het landelijke kennis- en expertisecentrum voor leesbevordering en literatuureducatie. Wij zetten ons in voor het verbeteren van het leesklimaat en de leescultuur via leesbevordering en literatuureducatie van consultatiebureau tot beroepsonderwijs.

Stichting Lezen wil dat alle kinderen en jongeren opgroeien met lezen en dat zij uitgroeien tot competente en gemotiveerde (literaire) lezers die zich blijven ontwikkelen. Elk kind moet de kans krijgen om te ontdekken hoeveel plezier (voor)lezen kan geven. Om een passie voor lezen te ontwikkelen. Om te kunnen kiezen voor boeken die aansluiten bij hun belangstelling, leesniveau en literaire competenties. En om te durven kiezen voor boeken die uitdagen om verder te kijken en hoger te reiken.

Stichting Lezen fungeert als hefboom die instellingen binnen en buiten het letterenveld in beweging zet voor leesbevordering. Wij zorgen dat kinderen en jongeren gestimuleerd worden om te lezen, op allerlei momenten en manieren en door allerlei organisaties, maar steeds vanuit de consistente visie en aanpak die wij ontwikkelen en uitdragen.
Als **kenniscentrum** entameren en stimuleren we onderzoek en geven we kennis door. Als **landelijke coördinerende ondersteuningsinstelling** zijn we de verbindende factor die onderzoek en praktijk samenbrengt, stakeholders en beslissers in het letterenveld koppelt aan de wereld van onderwijs en opvoeding, die de Leescoalitie aanvoert en een eenduidig en stevig inhoudelijk fundament legt onder het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen. Als **aanjager en ontwikkelaar** zorgen we voor effectieve instrumenten en interventies voor leesbevordering.

Stichting Lezen is primair gericht op intermediairs die een sleutelrol vervullen in de (lees) opvoeding van kinderen en jongeren van 0 tot 20 jaar: leraren, pedagogisch medewerkers in de kinderopvang, bibliotheek- en jeugdgezondheidszorgmedewerkers, boekhandelaren en niet te vergeten (groot)ouders. Ook studenten die worden opgeleid voor functies in onderwijs en opvoeding rekenen we tot de primaire doelgroep. Onze activiteiten voor intermediairs en voor deze studenten zijn als educatief te bestempelen.
Een secundaire doelgroep vormen de beleidsmedewerkers, bestuurders en koepelorganisaties in het onderwijs, de bibliotheeksector, de kinderopvang en de jeugdgezondheidszorg. Zij bepalen de ruimte die intermediairs krijgen om werk te maken van leesbevordering. Daarom wil Stichting Lezen hen allereerst bewust maken van de grote toegevoegde waarde van leesmotivatie, jeugdliteratuur en effectief en motiverend leesonderwijs voor de (taal)ontwikkeling en het toekomstig maatschappelijk functioneren van kinderen en jongeren. Vervolgens proberen we hen te activeren om binnen hun instellingen structureel werk te maken van leesbevordering.

1.1 Een solide kennisbasis

Wetenschappelijke en *evidence based* kennis is het fundament waar we al onze andere activiteiten op bouwen. Wij werken steeds op het snijvlak van onderzoek en praktijk en zorgen voor een productieve wisselwerking daartussen. We versterkten ook in 2021 het fundament onder ons werk door nieuw onderzoek te (laten) doen en nieuwe partnerschappen aan te gaan.

Corona en onderzoek

De coronacrisis had grote gevolgen voor veel van onze activiteiten. De onderzoeksachterstanden uit 2020 liepen we in, maar door de nieuwe lockdowns en het terugkerende afstandsonderwijs liepen sommige onderzoeksprojecten ook in 2021 vertraging op. Dat gold met name voor projecten die afhankelijk zijn van dataverzameling in de klas of bij gezinnen thuis. Ook lag het aantal externe onderzoeksaanvragen waarin we participeerden lager dan voorheen.

Stichting Lezen en Kunst van Lezen samen voor praktijkgericht onderzoek

Stichting Lezen en Kunst van Lezen raakten in toenemende mate en op steeds meer vlakken met elkaar verweven. Leesbevordering en het bestrijden van laaggeletterdheid vergen immers een geïntegreerde aanpak. Sommige onderzoeken die via de lijn van Kunst van Lezen liepen, raakten ook aan de onderzoeksagenda van Stichting Lezen. De inhoudelijke samenwerking op het gebied van onderzoek is goed voor De doorgaande leeslijn: de integrale, onderbouwde en effectieve aanpak van leesbevordering die Stichting Lezen voor ogen heeft en die de basis vormt voor Kunst van Lezen. De samenwerking met Kunst van Lezen is bovendien van groot belang omdat die garant staat voor onderzoek dat voortkomt uit en relevant is voor het dagelijks werk van de professionele leesbevorderaars.

Wisselende thema's en lange lijnen

We werkten in 2021 net als in voorgaande jaren met een dynamische meerjarige onderzoeksagenda, die voor de periode 2021-2024 in ieder geval de volgende thema's bevat:

- Lezen in een multimediale omgeving;
- Meervoudige geletterdheid;
- De sociale lezer;
- Diversiteit en inclusie;
- Leesmotivatie en leesweerstand.

Actuele ontwikkelingen in en nieuwe behoeften van het werkveld kunnen leiden tot aanvullingen op deze agenda. Zo voegden we in 2021 de relatie tussen leesgedrag, leesprestaties en corona toe, omdat duidelijk was dat corona op dit gebied een grote impact heeft en het onderwijs houvast zocht bij het aanpakken van de ontstane leer- en leesachterstanden. Behoeften van derden geven incidenteel ook aanleiding tot onderzoek buiten de agenda om, zoals de inventarisatie van de raakvlakken tussen leesbevordering en cultuureducatie die we dit jaar in gang zetten.
In en met de Stichting Marktonderzoek Boekenvak (SMB) voerden we de jaarlijkse trendmeting uit naar het lees-, koop- en leengedrag van de Nederlandse bevolking en deden we actueel thematisch onderzoek naar digitaal lezen, inclusiviteit en diversiteit en de leesopvoeding van professionals.
Als vast onderdeel van ons onderzoekswerk voerden we metingen uit naar het bereik en effect van leesbevordering in het algemeen en de activiteiten van Stichting Lezen en Kunst van Lezen in het bijzonder. Ook hielden we door zogenaamde stand-van- zakenonderzoeken de vinger aan de pols van de leescultuur in Nederland.

Meer zaaien dan oogsten

Het eerste jaar van een nieuwe planperiode is er altijd meer een van zaaien dan van oogsten. We bereidden volgens plan nieuwe onderzoeken voor en het lukte om een deel

daarvan ook daadwerkelijk op te starten. Ook begonnen we met enkele projecten uit 2020 die vertraagd waren door de pandemie. De afronding en publicatie van veel van die onderzoeken is voorzien in 2022.
Het aantal nieuw opgestarte onderzoeken komt zodoende veel hoger uit dan we in het activiteitenplan hadden voorzien en het aantal onderzoekspublicaties juist een stuk lager. We verwachten dat dit onder normale omstandigheden volgend jaar weer in balans komt.
Het bereik van onze publicaties was dit jaar boven verwachting groot; het aantal downloads oversteeg het streefgetal van 25.000 à 30.000 met zo'n 10%.

Onderzoek is teamwork

Voor onze onderzoekstaak werkten we zoals altijd veel samen met onderzoeksbureaus, universiteiten en diverse vaste en incidentele consortia.
De leerstoelen van 'onze' hoogleraren Eliane Segers (Universiteit Twente) en Roel van Steensel (Vrije Universiteit) werden in 2021 positief geëvalueerd en mogen weer vijf jaar voortgezet worden. Dat is van groot belang, ook om studenten enthousiast te maken voor het onderzoeksgebied lezen en leesbevordering. Als consortium- of kennispartner waren we regelmatig betrokken bij het schrijven en indienen van onderzoeksaanvragen die de kennisbasis kunnen versterken.
Ook dit jaar werden we in onze eigen onderzoeken bijgestaan door verschillende stagiaires. Extra verrijkend was de aanwezigheid van een onderzoekstagiaire met een Palestijnse achtergrond die ons op het spoor zette van literatuur en onderzoek uit niet-westerse gebieden en onze blik daarmee verbreedde.
Stichting Lezen is al jaren vaste partner in de Stichting Marktonderzoek Boekenvak (SMB). In 2021 startten we bovendien een structurele samenwerking met KVB Boekwerk en CenterData om samen regelmatig verdiepend onderzoek te doen. In 2021 keken we met hen naar het verband tussen leesgedrag en andere variabelen, zoals financiële situatie, gezinssamenstelling en persoonlijkheid.

1.2 Een rijke leesomgeving

Corona en de leesomgeving

Veel campagne-activiteiten die we in het kader van de verrijking van de leesomgeving organiseerden, kregen noodgedwongen weer een digitale vorm. Dat zorgde weliswaar voor een groter bereik dan normaal, maar toch geven we voor feestelijke finales en andere bijeenkomsten met jonge lezers de voorkeur aan fysieke bijeenkomsten. Wat online werkt en wat niet, hangt deels af van de aard, het doel en de doelgroep van de bijeenkomst. Als het streven is om impact te hebben op en interactie te krijgen met kinderen en jongeren, dan werkt een live-event het beste. Voor bijeenkomsten om leesbevorderaars te voorzien van informatie over de campagnes, is een digitale vorm juist goed geschikt gebleken.
Niet alle geplande activiteiten konden doorgaan. Desondanks hebben we onze streefcijfers voor wat betreft het aantal activiteiten op het gebied van de rijke leesomgeving gehaald. Ook het bereik ligt boven het streefgetal.
De groei van BoekStart stagneerde doordat bibliotheekmedewerkers lange tijd niet welkom waren op consultatiebureaus en bij de kinderopvang. Ook liep de uitvoering van stimuleringsregelingen voor de Bibliotheek *op school* op mbo's en pabo's vertraging op. Goed nieuws was dat veel scholen juist door de extra leesachterstanden meer dan ooit doordrongen raakten van het belang van leesbevordering en besloten een deel van de

NPO-gelden te besteden aan extra boeken en/of aan de samenwerking met de bibliotheek.

Stichting Lezen en Kunst van Lezen samen voor brede benadering

Tekenend voor de toenemende verwevenheid met Kunst van Lezen is dat Stichting Lezen leesplezier, leesmotivatie en leesbevordering steeds meer en steeds beter integreert. We bewegen van leesbevordering in enge zin, met de focus op leesplezier, naar een veel bredere benadering. Dat was ook terug te zien in de campagnes, die op scholen en in de kinderopvang in toenemende mate ingebed raken in de aanpak van BoekStart en de Bibliotheek *op school*. De kortdurende interventies in de vorm van campagnes worden zo steeds beter ingezet ter ondersteuning en versterking van de structurele interventies die we in het kader van Kunst van Lezen doen.

1.3 Competente leesbevorderaars

Corona en de competente leesbevorderaars

Kennisdelen doen we normaliter graag in bijeenkomsten waar mensen elkaar in levenden lijve kunnen ontmoeten. Toch hadden we op basis van de ervaringen uit 2020 al geconcludeerd dat onlinebijeenkomsten voor veel vormen van kennisdeling heel geschikt zijn. Bijkomend voordeel is dat we met onlinebijeenkomsten soms een breder en gedeeltelijk nieuw publiek bereiken en zo ons netwerk van intermediairs steeds verder uitbreiden. De drempel is immers lager, door het ontbreken van reistijd, doordat de bijeenkomsten vaak korter duren en doordat er soms opnames worden gemaakt die mensen later kunnen terugkijken. Het is vanwege privacy- en kostenoverwegingen echter niet mogelijk om alle evenementen vast te leggen op video. Bovendien loont dat ook niet altijd, omdat sprekers vaak niet willen dat we een presentatie langer dan een aantal maanden online beschikbaar stellen.
Hybride en online evenementen blijven voor Stichting Lezen hoe dan ook van toegevoegde waarde, ook na de pandemie. Daarbij is het zaak de vorm te zoeken die past bij het doel, de doelgroep en het onderwerp dat we aansnijden. Niettemin blijft het ook waardevol om elkaar te ontmoeten, zeker als het gaat om nieuwe relaties, netwerken, het opdoen van inspiratie en het leggen van verbinding tussen verschillende organisaties en personen. In 2022 ontwikkelen we een strategie waarin we al deze ervaringen meenemen.

Verschillende bijeenkomsten zijn vanwege corona helemaal niet doorgegaan. Dat gold voor de tweejaarlijkse Nationale Onderwijstentoonstelling (NOT) waar Stichting Lezen altijd vertegenwoordigd is, en voor de conferentie Het Schoolvak Nederlands (HSN). Desondanks hebben we ons streefcijfer van 20 activiteiten overtroffen: het werkelijke aantal activiteiten bedroeg 26. Ook het beoogde bereik wisten we ruimschoots te halen. Corona maakte het lastig om onze trainingen goed uit te voeren. We hebben tijdens de pandemie ervaren dat opleidingen waarin een actieve bijdrage van de deelnemer gevraagd wordt, effectiever zijn als ze op locatie plaatsvinden. Niettemin ontwikkelden we van verschillende (onderdelen van) opleidingen een online of een hybride variant, zodat opleidingen niet stil vielen als deelnemers niet fysiek bij elkaar kunnen komen. Mede daardoor hebben we op het gebied van trainingen de achterstanden kunnen inlopen die in 2020 waren ontstaan. In 2022 verwachten we weer helemaal bij te zijn.

Stichting Lezen en Kunst van Lezen samen voor één sterke website

Van voortgaande integratie tussen de activiteiten van Stichting Lezen en Kunst van Lezen is op het gebied van opleidingen geen sprake, simpelweg omdat die integratie er vanaf de start van Kunst van Lezen altijd al is geweest. Bij alle opleidingen die in het kader van BoekStart en De Bibliotheek *op school* worden ontwikkeld en verzorgd, was en bleef Stichting Lezen ook in 2021 als inhoudelijk ontwikkelpartner nauw betrokken. Zie verder bijlage 1 over Kunst van Lezen.

Van verregaande integratie was wel sprake wat betreft de websites van stichting Lezen en Kunst van Lezen. De websites van Kunst van Lezen en de onderzoeksite Leesmonitor.nl zijn volledig geïntegreerd in de geheel vernieuwde corporate website Lezen.nl. Zo kunnen leesbevorderaars alles wat ze willen weten over leesbevordering, activiteiten, opleidingen en onderzoek op één plek overzichtelijk bij elkaar vinden. De website is in lijn met de nieuwe huisstijl die we in 2021 lieten maken en sluit aan op de in 2020 ontwikkelde merkenstrategie. De huisstijl is ondersteunend aan de verbetering van de online zichtbaarheid en herkenbaarheid van Stichting Lezen.
Zoals te verwachten was, lag het bereik van de nieuwe site in 2021 iets lager dan dat van de oude sites samen in de jaren daarvoor. Sinds de zomer vertoonden de bereikcijfers echter een gestaag stijgende lijn, zodat we er vertrouwen in hebben dat we het nagestreefde bereik volgend jaar zeker weer zullen halen.

Kennisdeling over de gevolgen van de pandemie voor het lezen

De gevolgen van de pandemie voor het leesgedrag en de leesprestaties waren onderwerp van kennisoverdracht aan het brede werkveld van de leesbevorderaars. We hebben daarover ook in 2021 (zie hoofdstuk 2) het nodige onderzoek gedaan en verzameld. Op onze website publiceerden we feiten en cijfers over lezen, kopen en lenen tijdens de coronacrisis. Onderzoeksresultaten over de impact van de schoolsluitingen op de leesprestaties van kinderen hebben we niet alleen op de website gezet, maar ook actief gedeeld in leesbevorderingsnetwerken. Op de website plaatsten we een speciaal zoekfilter voor corona, zodat alle corona-gerelateerde informatie makkelijk vindbaar is voor bezoekers.
Het jaarlijkse Leesmonitor Magazine stond in het teken van onderzoek naar *(On)gelijke kansen in taal en lezen*. Directe aanleiding hiervoor was, dat onderzoek liet zien dat de kansenongelijkheid tijdens de coronacrisis verder is toegenomen. Vrijwel alle leerlingen bleken leervertraging te hebben opgelopen in leesvaardigheid tijdens de pandemie, maar dit effect bleek vooral groot en langdurig onder groepen leerlingen die ook voor de coronacrisis al minder kansen hadden in het onderwijs.

Meer interactie

Het publiceren van nieuwe kennis die we uit onderzoek opdoen, is altijd een belangrijke taak geweest van Stichting Lezen. De laatste jaren, en zeker in 2021, organiseerden we daaromheen ook steeds meer online interactie binnen het werkveld en tussen onze eigen medewerkers en het werkveld. We creëerden een levendige wisselwerking tussen praktijk en onderzoek, onder andere door gebruik te maken van platformen als BiebtoBieb en het beheren van Faceboekgroepen voor docenten. Op die platform speelden we een actieve rol in het bevorderen van gesprekken tussen verschillende professionals. Niet alleen door te zenden, maar ook door gesprekken voortdurend te voeden en te voeren.

1.4 Leesoffensief en versterking op leesbevordering

Corona en de versterking van de leesbevordering

Corona forceerde in 2021 enkele belangrijke doorbraken. We zijn beter in positie gekomen om daadwerkelijk meer invloed uit te oefenen op de keuzes die beslissers maken.
Lezen stond in 2021 in de hele samenleving hoog op de agenda. Politiek, onderwijs en media raakten ervan doordrongen dat de tanende leesvaardigheid en leesmotivatie van kinderen en jongeren een groot maatschappelijk probleem is dat met verve aangepakt zal moeten worden. De pandemie en de bijbehorende perioden van schoolsluiting en afstandsonderwijs, hebben de leer- en leesachterstanden flink verergerd. Bij technisch en begrijpend lezen is de schade in het hele onderwijs groot, maar het zijn de vmbo'ers die de grootste klappen kregen. Zij zijn gemiddeld een heel schooljaar achteropgeraakt. Dat betekent een nog verdere vergroting van de kansenongelijkheid. De gevolgen van de pandemie voor de leesvaardigheid zijn zo ernstig en zo onontkoombaar, dat de noodzaak van leesbevordering nu breed onderschreven wordt.

Stichting Lezen goed in positie

Er gaan steeds meer stemmen op voor een structureel leesbevorderingsbeleid dat stevig verankerd is in kinderopvang en onderwijs en dat kansenongelijkheid tegengaat. Alle daarbij betrokken partijen weten Stichting Lezen te vinden. Dat is enerzijds onze eigen verdienste: we hebben hard aan de weg getimmerd, veel nuttige kennis en ideeën aangereikt, een sterke Leescoalitie gevormd en ons goed geprofileerd. Onze investeringen in nieuwe en bestaande relaties lonen en de samenhang tussen (producten en activiteiten van) Stichting Lezen en Kunst van Lezen wordt steeds meer gezien en op waarde geschat. Anderzijds is het een neveneffect van de maatschappelijke aandacht voor de leesproblemen van de jeugd. Stichting Lezen is daardoor beter dan ooit in positie om voorop te gaan in leesbevordering en te zorgen voor een goed gecoördineerde operatie ter versterking van het lezen.
Zo is Stichting Lezen als coördinator van BoekStart en de Bibliotheek *op school* in 2021 nauw betrokken geweest bij de uitvoering van de Netwerkagenda in het kader van het Bibliotheekconvenant. Als lid van de koersgroep Geletterde samenleving gaven we mede richting aan de ambities op het gebied van het smeden van strategische allianties tussen overheden, onderwijs, bibliotheken en leesbevorderingsorganisaties, het stimuleren van de deelname aan opleidingen door leerkrachten en leesconsulenten en het onder de aandacht brengen van fysieke en digitale collecties.
Een mooi voorbeeld van onze goede positie is ook de totstandkoming van de Praktijkkaarten over de BoekStartCoach, BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* primair onderwijs. We maakten de Praktijkkaarten op verzoek van het werkveld als hulpmiddel bij het kiezen van bewezen effectieve interventies in het kader van het Nationaal Programma Onderwijs. We hebben er niet voor op deuren hoeven kloppen, maar zijn binnengevraagd: we hebben je nodig, kom helpen. Dat zien we als een teken dat we ons werk goed doen.

Van woorden naar daden

Steeds meer partijen kwamen daadwerkelijk in actie om het Leesoffensief te steunen en kracht bij te zetten. Dat is mede te danken aan de inzet en de effectiviteit van de Leescoalitie. In dit samenwerkingsverband onder aanvoering van Stichting Lezen maken zeven sterke letterenpartners zich hard voor versterking van de leescultuur in al z'n facetten: van

het terugdringen van laaggeletterdheid tot het stimuleren van mensen tot het lezen van literatuur. Stichting Lezen, KB/Nationale Bibliotheek, Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, Vereniging van Openbare Bibliotheken, Nederlands Letterenfonds, Literatuurmuseum / Kinderboekenmuseum en Stichting Lezen & Schrijven staan als Leescoalitie altijd en overal op de bres voor lezen en geletterdheid en werven nieuwe partners die daaraan kunnen en willen bijdragen.

In 2021 zagen we dat OCW het initiatief nam om een actieagenda op te stellen. Dat leesbevordering steun kreeg vanuit nieuwe programma's (Leesoffensief, NPO, Bibliotheekconvenant en Netwerkagenda). Dat voor slepende problemen, zoals de controverse rond de leenrechtvergoeding voor schoolbibliotheken, mede dankzij onze inzet eindelijk een oplossing in zicht kwam.
Maar er blijft genoeg te wensen over. Vooral structurele financiering van leesbevordering vanuit de onderwijsbegroting blijft een groot streven. Een goede plaats voor leesbevordering in het vernieuwde curriculum en in het Masterplan Basisvaardigheden kan een goede stap in die richting zijn.

Onder de noemer Leesoffensief en versterking op leesbevordering hadden we vier activiteiten gepland en een bereik van 1.000.000 mensen. Beide doelen hebben wij ruimschoots gehaald.

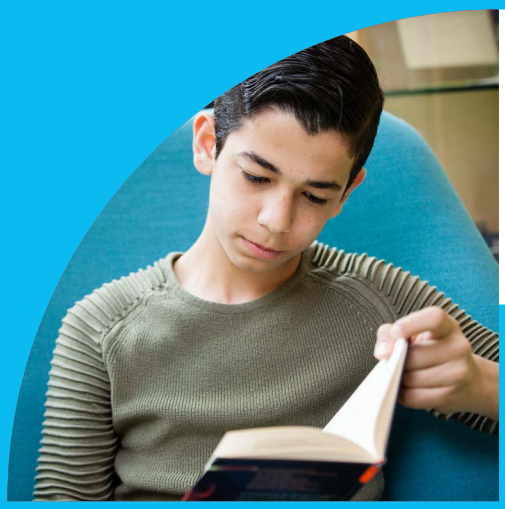

HOOFDSTUK 2

Een solide kennisbasis

Stichting Lezen is boven alles een kenniscentrum. We entameren en stimuleren onderzoek, zorgen dat we weten hoe leesbevordering werkt en we voorzien in de kennisbehoefte van leesbevorderaars. We hebben gedegen en actuele kennis nodig om de leesomgeving goed in te richten, om de leesbevorderaar toe te rusten en om partners, politiek en stakeholders te informeren.

Ons onderzoekswerk werd in 2021 zoals gewoonlijk deels gestuurd door een dynamische onderzoeksagenda die aansluit op actuele ontwikkelingen, inzichten en behoeften vanuit het werkveld van de leesbevorderaars.
Structurele onderwerpen van onderzoek zijn de ontwikkelingen in de leescultuur in Nederland, het lees-, koop- en leengedrag van de Nederlandse bevolking, het bereik en effect van leesbevordering in het algemeen en de activiteiten van Stichting Lezen en Kunst van Lezen in het bijzonder.
In het kader van kennisdeling en deskundigheidsbevordering (zie hoofdstuk 4) verzamelden en duidden we de onderzoeksresultaten van onszelf en van derden op de onderzoekspagina op Lezen.nl en tijdens congressen en kennisbijeenkomsten.

Voor de uitvoering werkten we voornamelijk samen met onderzoeksbureaus en universiteiten. Sommige onderzoeken belegden we intern, vaak met inzet van stagiaires. Andere voerden we uit samen met 'onze' hoogleraren Eliane Segers (Universiteit Twente) en Roel van Steensel (Vrije Universiteit).

Wegens succes verlengd!
Zowel de leerstoel Lezen en digitale media aan de Universiteit Twente als de leerstoel Leesgedrag, aan de Vrije Universiteit hebben in 2021 een positief evaluatieresultaat geboekt en zijn met vijf jaar verlengd. De aanstelling van Roel van Steensel aan de VU is zelfs verdubbeld en zijn bijzondere leerstoel is omgevormd tot een gewone.

Roel van Steensel is betrokken bij veel onderzoek op het gebied van leesweerstand en bij allerhande studies naar onderdelen van Kunst van Lezen. Hij gaat zijn extra tijd aan de VU besteden aan onderzoek dat leesbevordering in verband brengt met NT2-onderwijs. Hij is in afwachting van toekenning van financiering van onderzoek naar diep lezen onder jongeren en naar leesinstructie in het funderend onderwijs.

Eliane Segers richt zich in Twente voornamelijk op het lezen in een digitale omgeving. In 2021 leverde haar onderzoek naar de digitale thuisomgeving het belangrijke inzicht op dat de hoge mate van digitalisering van Nederlandse huishoudens nog nauwelijks wordt ingezet ter versterking van de geletterdheid. Of en hoe dat beter zou kunnen, is onderwerp van vervolgonderzoek. Stichting Lezen kijkt ook uit naar de resultaten van haar onderzoek naar digitaal begrijpend lezen en begrijpend lezen in een digitaal lab. Die inzichten kunnen behulpzaam zijn bij de broodnodige veranderingen in het begrijpend lezen. Goed nieuws is dat Segers goedkeuring kreeg voor haar VICI-aanvraag voor onderzoek naar het begrip van kinderen van digitale teksten.

Beide hoogleraren publiceerden veel, participeerden in allerhande gremia op het gebied van leesonderwijs en leesbevordering en verzorgden veelvuldig lezingen en presentaties voor het werkveld. Zij gaven hoge prioriteit aan de vertaling van onderzoeksresultaten naar de praktijk. Roel van Steensel deed dit onder andere als voorzitter van de NRO Kennistafel begrijpend lezen, waar ook Eliane Segers lid van is. Een aansprekend voorbeeld van de actieve vertaling van onderzoek voor de praktijk is de podcast over actief lezen: https://www.actieflerenlezen.nl/luisteren-kijken/podcast-met-eliane-segers/

Als consortium- of kennispartner waren we regelmatig betrokken bij het schrijven en indienen van onderzoeksaanvragen die de kennisbasis kunnen versterken.
We reikten ook dit jaar De Scriptieprijs Leesbevordering uit, in samenwerking met onze Belgische evenknie Iedereen Leest. Dit is een goede manier om in contact te komen met studenten die op ons terrein actief zijn en om zicht te houden op relevant afstudeeronderzoek.

2.1 Onderzoek in het kader van de onderzoeksagenda

Stichting Lezen werkt op het snijvlak van onderzoek en praktijk en zorgt voor een productieve interactie daartussen. De onderzoeksagenda komt dan ook tot stand in wisselwerking met het werkveld van onderwijs en opvoeding en de wetenschap. Onze domein- en programmaspecialisten hebben veel contact met docenten, bibliotheek- en kinderopvangprofessionals en signaleren daar nieuwe behoeften en thema's. We bevragen deelnemers aan onze congressen en webinars via evaluerende enquêtes over de onderwerpen waarover zij meer informatie zouden willen hebben.
Onze bijzondere hoogleraren en andere wetenschappelijke partners leveren thema's aan die gevoed worden door de praktijk. Praktijkgericht onderzoek heeft binnen universiteiten en het Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek een grote meerwaarde. De provinciale ondersteuningsinstellingen coördineren BoekStart en de Bibliotheek *op school* en komen zodoende dagelijks over de vloer in de kinderopvang en het onderwijs. Zij formuleren praktijkgerichte vragen en onderzoeksvoorstellen waar wij mee aan de slag kunnen.

Thema: Corona, leesgedrag en leesprestaties

Stichting Lezen was betrokken bij een onderzoeksaanvraag van de Universiteit Utrecht over de veerkracht van de boekensector tijdens en na de coronacrisis. De sluiting van de bibliotheken in de eerste lockdown, tegelijk met de basisscholen en middelbare scholen, bracht leesbevordering in gevaar. Het coronajaar 2020 zorgde daarnaast voor fikse leerachterstanden, met name bij begrijpend lezen. Uit het onderzoek bleek dat de boekensector de toegankelijkheid van boeken in een crisissituatie als heel belangrijk ervaart en dat zij daarbij prioriteit geven aan de doelgroep van kinderen en jongeren. Door het openen van een 'afhaalloket' zorgden bibliotheken dat elke lezer over boeken kon blijven beschikken.

Veranderingen in het leesgedrag tijdens de coronacrisis werden ook gemeten in het kader van onderzoeken die niet specifiek aan corona gewijd waren. Ieder jaar monitort Stichting Lezen, als partner van de Stichting Marktonderzoek Boekenvak, het lees-, koop- en leengedrag van de Nederlandse bevolking. De meting van 2021, midden in de tweede lock-

down, laat zien dat Nederlanders in de coronacrisis vaker voor hun plezier zijn gaan lezen en dat meer mensen e-boeken zijn gaan lezen.

In het kader van een al gepland onderzoek naar leesbevordering in het mbo en de rol van leescoördinatoren in het primair onderwijs (zie verder § 2.2) werden de respondenten extra bevraagd over de impact van corona op leesbevordering in de klas en over het leesgedrag van hun leerlingen. Ruim 90% van de leescoördinatoren zag overwegend negatieve gevolgen van corona voor leesbevordering. 40% van de leescoördinatoren had de leesbevorderingsdoelen dit jaar niet gehaald en noemde corona als reden. Van de mbo-docenten Nederlands gaf 34% aan dat zij tijdens de coronaperiode evenveel aandacht hebben besteed aan leesbevordering. 6% had meer aan leesbevordering gedaan; 60% kon er minder tijd aan besteden. 56% van de docenten Nederlands vond dat studenten door corona en de online lessen de mogelijkheid hebben gehad om evenveel of meer boeken te lezen. Zo'n 43% gaf aan dat dit juist niet het geval was.

Ook een al gepland onderzoek naar de leescultuur onder jongeren grepen we aan om te vragen naar de invloed van corona. Een kwart van de jongeren is aan het begin van de coronacrisis meer boeken gaan lezen of luisteren, terwijl 10% juist minder boeken las. Met name de leesfrequentie van meisjes nam toe; een derde van hen is onder invloed van corona meer gaan lezen (Qrius, zie verder § 2.2).

Tabel 2.1: Onderzoeken thema Corona, leesgedrag en leesprestaties

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
Jaarlijkse SMB-meting lees-, koop- en leengedrag	Partner	Stichting Marktonderzoek Boekenvak (samenwerking met Koninklijke Boekverkopersbond, Groep Algemene Uitgevers, CPNB, KB)	Afgerond
Naar een versterking van de veerkracht van de boekenwereld na COVID-19	Consortiumpartner	Hoofdaanvrager prof. dr. Helleke van den Braber (Universiteit Utrecht) bij ZonMw	Afgerond; publicatie mei 2021

Thema: Lezen in een multimediale omgeving

De digitale wereld is in toenemende mate een multimediale wereld, waarin tekst, (bewegend) beeld, geluid en games samenkomen. Deze ontwikkeling beïnvloedt ook het boek en het lezen. Stichting Lezen initieert en ondersteunt daarom onderzoek naar lezen in een multimediale omgeving.

In 2021 ging de aandacht naar de doelgroep van jonge kinderen (0-6), jongeren (15+) en volwassenen. Twee onderzoeken richtten zich op innovatieve digitale concepten. Readification integreert korte verhalen in een app voor gamers. Een enquête naar de ontvangst onder 15- tot 18-jarigen liet zien dat dit het lezen stimuleert. Immer is een prijswinnende app (Renew the Book Innovation Award 2021) om de digitale leeservaring te optimaliseren. Dit gebeurt door de tekst aan te bieden in blokken die een voor een op het scherm verschijnen, waardoor de lezer niet hoeft te scrollen. Een beeldelement onderaan de pagina geeft steeds aan waar in de tekst de lezer zich bevindt. Een experimentele studie uit 2020 naar de effecten van de app op het leesgedrag, kreeg in 2021 een vervolg. De eerste resultaten lijken te wijzen op een positief effect op de leeservaring.

Het gebruik van digitale prentenboeken bij jonge kinderen in de thuissituatie is al vaak onderzocht. De komende jaren krijgt dit een vervolg in de kinderopvang. In 2021 startten we een stand- van-zakenonderzoek naar het gebruik van digitale prentenboeken door pedagogisch medewerkers, zowel in de groep als een-op-een. Doel is om te weten te komen onder welke condities de inzet van digitale prentenboeken in de kinderopvang zinvol is. De verzamelde informatie is niet alleen interessant om een representatief beeld te krijgen van het gebruik van digitale prentenboeken, maar kan ook dienen als basis voor experimenten met nieuwe interventies.

BoekStart in de kinderopvang, de VoorleesExpress en andere ouder-kindprogramma's maken ook regelmatig gebruik van digitale middelen. De effectiviteit hiervan was het onderwerp van een literatuuronderzoek. Dit onderzoek is een belangrijke eerste stap in de ontwikkeling van ideeën over de inzet en vormgeving van digitale middelen in ouder-kindprogramma's.

Tabel 2.2: Onderzoeken thema Lezen in een multimediale omgeving

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
Readification	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	GfK, CPNB, Ubisoft, Kunst van Lezen (financiering)	Afgerond; publicatie september 2021
Immer	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Dr. Roel Willems (Radboud Universiteit Nijmegen), Niels 't Hooft (Immer)	Loopt; afronding 2022

vervolg

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
Digitale prentenboeken in de kinderopvang	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Junior-onderzoeker Lisa Koning onder begeleiding van prof. dr. Roel van Steensel Vrije Universiteit/ Erasmus Universiteit Rotterdam) en dr. Björn de Koning (Erasmus Universiteit Rotterdam), KB, Kunst van Lezen (financiering)	Loopt; afronding 2022
Digitale middelen in ouder-kindprogramma's	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Promovenda Romina de Lima, onder begeleiding van prof. dr. Roel van Steensel (Vrije Universiteit/ Erasmus Universiteit Rotterdam), Kunst van Lezen (financiering)	Loopt; afronding 2022
SMB-themameting digitaal lezen	Partner	Stichting Marktonderzoek Boekenvak (samenwerking met Koninklijke Boekverkopersbond, Groep Algemene Uitgevers, CPNB, KB	Afgerond
De nieuwe lezer. Lezen in het digitale tijdperk	Congresbundel n.a.v. Wetenschappelijk Congres 2020	Bijzondere hoogleraren Roel van Steensel en Eliane Segers en andere sprekers op het congres	Gepubliceerd op 18 februari 2021

Thema: Meervoudige geletterdheid

In *LEES! Een oproep tot een leesoffensief* (2019) luidden de Onderwijsraad en de Raad voor Cultuur de noodklok over de leesvaardigheid van Nederlandse jongeren. Zij lezen steeds slechter, steeds minder vaak en met steeds minder plezier. Met name het 'diep lezen' staat onder druk. Hoewel jongeren nog volop korte (online) teksten lezen, besteden zij minder tijd aan het geconcentreerd lezen van langere teksten of boeken. Tegelijkertijd

doet de complexe informatiemaatschappij een sterk beroep op de leesvaardigheid van kinderen en jongeren. Er wordt van hen verwacht dat zij verschillende soorten teksten kunnen vinden, begrijpen en op waarde kunnen schatten. Het begrip 'geletterdheid' krijgt daardoor een andere invulling. Dat roept allerlei vragen op. Wat is diep lezen precies en wat is het belang van deze vaardigheid? Is oppervlakkig lezen het 'nieuwe' lezen? Heeft dit nieuwe lezen consequenties voor ons begrip en onze leesvaardigheid? Welke vaardigheden zijn nodig om onze weg te vinden in de dagelijkse stroom aan tekstuele informatie? Hoe kunnen we leren selecteren, evalueren en reflecteren op dat wat we lezen? En welke rol zou het lezen van fictie hierin kunnen spelen? Deze vragen staan centraal in een literatuurstudie die Stichting Lezen in 2021 opstartte.

Tabel 2.3: Onderzoeken thema Meervoudige geletterdheid

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
21e-eeuwse geletterdheid	Uitvoerder	Dr. Frank Hakemulder (Universiteit Utrecht)	Loopt; afronding 2022

Thema: De sociale lezer

Lezen heeft een sterke sociale dimensie. Als corona het toelaat, treffen lezers elkaar graag in levenden lijve, bijvoorbeeld in leesclubs. Klassikaal praten leerlingen over boeken en doen ze mee aan leesbevorderingscampagnes. Daarnaast is er steeds meer interactie tussen lezers op online lees- en schrijfplatforms. In 2020 publiceerden we hierover een rapport. In vervolg daarop startte stagiaire Anneroos Voetberg in 2021 met een literatuurstudie naar gemeenschaps- en identiteitsvorming op online platforms. Op online sociale leesplatforms kunnen gebruikers zowel hun 'echte' als hun 'ideale' zelf vormgeven. Ze bieden ruimte voor toegankelijke, inclusieve gemeenschappen waar gelijkgestemden elkaar kunnen vinden en met elkaar in gesprek kunnen gaan. Stagiaire Ala' Kraman verzamelde wetenschappelijk onderzoek over boekgesprekken en leesclubs, met bijzondere aandacht voor culturele en genderdiversiteit. Kraman hanteerde daarbij een inclusieve benadering en richtte zich op het sociale lezen in niet-westerse landen en in minderheidsgemeenschappen.

Tabel 2.4: Onderzoeken thema De sociale lezer

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
Gemeenschaps- en identiteitsvorming op online lees- en schrijfplatforms	Uitvoerder, stagebegeleider	Stagiaire Anneroos Voetberg (Rijksuniversiteit Groningen)	Loopt; afronding 2022

vervolg

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
Praten over boeken	Uitvoerder, stagebegeleider	Erasmusbeurs, Stagiaire Ala' Kraman (Tilburg University)	Afgerond december 2021
Leesgesprekken voor kinderen met leesproblemen	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	KB, ProBiblio, Kunst van Lezen (financiering); Marleen Kieft Onderzoek & Advies	Voorbereiding loopt; afronding 2022

Thema: Diversiteit en inclusie

Stichting Lezen heeft diversiteit en inclusie hoog op de agenda staan. Niet alleen binnen de organisatie zelf, zoals is beschreven in hoofdstuk 6, maar ook als het gaat om het versterken van de kennisbasis door middel van nieuw onderzoek. In het eerdergenoemde stageonderzoek van Ala' Kraman naar boekgesprekken en leesclubs was diversiteit en inclusie een belangrijk aandachtspunt. Doordat zij ook onderzoek van buiten de Europese en Angelsaksische landen meenam in haar literatuurverzameling, ontstond een diverser en inclusiever beeld van lezen.

Daarnaast startten we in 2021 nog drie onderzoeken rond specifiek dit thema. In *De fervente lezer van alle kanten bekeken* brengen we kinderen uit groep 7/8 van de basisschool in kaart die schoolkampioen zijn geworden bij De Nationale Voorleeswedstrijd. Vaak delen we jonge lezers in de categorieën niet-lezers met leesweerstand en leesangst, af-en-toe-lezers die redelijk ambivalent tegen het lezen aankijken en boekenwurmen die verslingerd zijn aan lezen. Stichting Lezen kijkt vaak naar de eerste twee groepen. Het onderzoek naar de fervente lezer focust juist op de boekenwurmen en laat zien dat zij een diverse en gelaagde groep vormen. De uitkomsten helpen om campagnes beter te laten aansluiten bij die doelgroep.
Het onderzoek naar de collectie van de Bibliotheek *op school* gaat over de manier waarop leesconsulenten een schoolbibliotheek samenstellen en in hoeverre zij zich daarbij bewust zijn van diversiteit en inclusiviteit in jeugdboeken. De onderzoekers kijken naar de gebruikte criteria of overwegingen die bepalend zijn voor de keuzes en naar (onbewuste) vooroordelen die eventueel meespelen bij de keuze voor bepaalde boeken voor bepaalde leerlingenpopulaties.
Tot slot rondde Natascha Notten haar onderzoek af naar voorleesrituelen en -motieven binnen verschillende soorten gezinnen, zoals eenoudergezinnen, tweeoudergezinnen en samengestelde gezinnen. Veel onderzoek richt zich traditioneel op het tweeoudergezin of specificeert de gezinssamenstelling niet, waardoor kennis op dit gebied tot dusver ontbrak.

Tabel 2.5: Onderzoeken thema Diversiteit en inclusie

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
The Riddle of the Literary Canon	Consortiumpartner	Hoofdaanvrager prof. dr. Karina van Dalen (Huygens ING)	Aanvraag afgewezen
De fervente lezer van alle kanten bekeken	Uitvoerder	n.v.t.	Loopt; afronding 2022
Collectiesamenstelling de Bibliotheek *op school*	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Ymke de Bruijn onder begeleiding van prof. dr. Judi Mesman (Universiteit Leiden), Kunst van Lezen (financiering)	Loopt; afronding in 2022
Voorlezen in verschillende gezinssamenstellingen	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Dr. Natascha Notten (Gelijkschap)	Afgerond; publicatie december 2021
SMB-themameting inclusiviteit en diversiteit	Partner	Stichting Marktonderzoek Boekenvak (samenwerking met Koninklijke Boekverkopersbond, Groep Algemene Uitgevers, CPNB, KB)	Afgerond

Thema: Leesmotivatie en leesweerstand

Leesmotivatie is de aanjager van leesgedrag. Ook in 2021 hebben we hier volop aandacht aan besteed. We rondden de overzichtsstudie *Leesmotivatie onder de loep* af met een publicatie en een webinar (zie hoofdstuk 4). Ook werd er gewerkt aan een update van de meta-analyse naar vrij lezen en de wisselwerking tussen leesmotivatie, leesgedrag en leesvaardigheid.

Daarnaast liep er een groot onderzoek naar leesweerstand bij leerlingen in de groepen 6, 7 en 8. De onderzoekers keken naar de ontwikkeling van leesweerstand en de rol van het onderwijs daarbij. De onderzoekers gaan na of positieve en negatieve motivaties en positieve en negatieve emoties verband houden met het leesgedrag en de leesvaardigheid van leerlingen en of die relaties anders zijn voor sterke en zwakke lezers en voor jongere en oudere leerlingen. Ook de invloed van leerkrachtgedrag is onderwerp van onderzoek. Als we beter weten hoe leesweerstand ontstaat en werkt, kunnen we hier nog beter mee leren omgaan en onze interventies effectiever maken. Het is dan ook de bedoeling om op basis van de uitkomsten samen met scholen gerichte, theorie-gestuurde interventies te ontwikkelen om het leesplezier te bevorderen en leesweerstand tegen te gaan.

Mogelijk kan begeleid vrij lezen een zinvolle interventie zijn. Ook daarnaar werd onderzoek gedaan. Een recente Nederlandse studie toont aan dat vrij lezen weliswaar de leerlingen stimuleert die al veel lezen en gewend zijn zelfstandig te lezen, maar juist een negatief effect heeft op onwillige lezers.[1] Als deze leerlingen 'gedwongen' worden tot dagelijks vrij lezen op school, kan dit weerstand oproepen. Daarom was de rol van begeleiding bij het vrij lezen in 2021 onderwerp van een literatuurstudie.

Tabel 2.6: Onderzoeken thema Leesmotivatie en leesweerstand

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
Leesweerstand	Consortium-partner	Prof. dr. Roel van Steensel (Vrije Universiteit/ Erasmus Universiteit Rotterdam), Kunst van Lezen (financiering)	Loopt; afronding 2025
Begeleid vrij lezen, deel 2	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Paul de Maat onder begeleiding van prof. dr. Roel van Steensel (Vrije Universiteit/Erasmus Universiteit Rotterdam), Kunst van Lezen (financiering)	Loopt; afronding 2022
Meta-analyse vrij lezen	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Dr. Suzanne Mol (Universiteit Leiden)	Loopt; afronding 2022
Leesmotivatie onder de loep	Uitvoerder		Afgerond; publicatie september 2021

Overige en thema-overstijgende onderzoeken

De onderzoeksagenda is grotendeels leidend bij de versterking van de kennisbasis. Niettemin zet Stichting Lezen zich ook in voor onderzoeken die niet binnen de agenda passen en/of thema-overstijgend zijn. Voorwaarde is dat deze voorzien in een kennislacune en/of een behoefte vanuit het werkveld of de maatschappij.

1 Van der Sande et al., 2019, gedoeld wordt op de leerlingen die weinig lezen en wellicht over minder goede leesvaardigheden beschikken.

Een goed voorbeeld van dat laatste is de onderzoeksaanvraag naar de ontlezing onder jongeren, waar onze beide hoogleraren bij betrokken zijn. Ontlezing en het voorkomen van laaggeletterdheid zijn grondthema's van Stichting Lezen. Doel van het onderzoeksprogramma is de verbetering van de leesvaardigheid van de Nederlandse jeugd door (a) een wetenschappelijk model te ontwikkelen voor diep tekstbegrip, waarin alle factoren die bijdragen aan de leesontwikkeling worden geïntegreerd met behulp van een overkoepelend instrumentarium; en (b) interventies te ontwikkelen, implementeren en verbeteren om leerlingen helpen te komen tot diep tekstbegrip in diverse contexten.

De laatste jaren zijn er verschillende literatuurstudies uitgevoerd naar de factoren die bijdragen aan onderwijs in begrijpend lezen. Vaak ligt de focus op het basisonderwijs. Daarom is binnen de Kennistafel Effectief Leesonderwijs vo in samenwerking met de VO-Raad en NRO en met financiële steun van Kunst van Lezen een literatuurstudie opgezet naar de effectieve elementen van begrijpend leesonderwijs bij het vak Nederlands in het voortgezet onderwijs.

Uit ons onderzoek naar de leescultuur van jongeren (Qrius 2021) bleek dat jongeren tussen de 12 en 20 jaar wel degelijk lezen, maar dit niet altijd zien als lezen. Jongeren die niet veel op hebben met lezen, zijn wel degelijk te porren voor biografieën van mensen tegen wie ze opkijken. Vrijwel alle jongeren, ook die met een hoge leesmotivatie, vinden het moeilijk om geschikte boeken te vinden. Op de kanalen waar jongeren gebruik van maken, is weinig informatie te vinden over het boekenaanbod. Deze inzichten verwerken we in het nieuwe vo-beleid.

Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) en Stichting Lezen zijn begin 2020 een samenwerking gestart om de verbinding tussen leesbevordering en cultuureducatie te versterken en invulling te geven aan de wens van de Tweede Kamer en de regering om te komen tot meer afstemming tussen de Bibliotheek *op school* en Cultuureducatie met Kwaliteit. Om te voorzien in de primaire behoefte aan uitwisseling van kennis en ervaring tussen leesbevordering en cultuureducatie, werden er in 2021 best practices geïnventariseerd. Na en op basis van de inventarisatie wordt de samenwerking geconcretiseerd.

Tabel 2.7: Overige en thema-overstijgende onderzoeken

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
The fall and rise of literacy in the Netherlands: Restoring deep reading comprehension in the Dutch youth	Consortiumpartner	Hoofdaanvrager prof. dr. Judith Rispens (Universiteit van Amsterdam), Prof. dr. Roel van Steensel (Vrije Universiteit/Erasmus Universiteit Rotterdam), prof. dr. Eliane Segers (Universiteit Twente)	Aanvraag loopt
Begrijpend lezen in het voortgezet onderwijs	Consortiumpartner	Aanvragers dr. Femke Scheltinga (ITTA) en prof. dr. Paul van den Broek (Universiteit Leiden), Kunst van Lezen (financiering)	Aanvraag toegekend; afronding 2022
De leescultuur van jongeren	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Qrius, Kunst van Lezen (financiering)	Afgerond; publicatie april 2021
Inventarisatie samenwerking leesbevordering en cultuureducatie	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Sardes, LKCA, Kunst van Lezen (financiering)	Loopt

2.2 Bereik-, effect- en stand-van-zakenonderzoek

Om ons werk steeds te verbeteren en aan beslissers en beleidsmakers te laten zien dat en hoe leesbevordering werkt, doen we voortdurend onderzoek naar de resultaten en effecten van interventies van onszelf en anderen. Voor zover het gaat om onze eigen interventies, is dit onderdeel van onze reguliere werkprocessen: standaard monitoren en analyseren we het bereik van onze websites, publicaties, campagnes, congressen en andere kennisbijeenkomsten. Dat resulteert niet in rapporten, maar genereert wel management- en verantwoordingsinformatie.

Soms gebruiken we lopend onderzoek naar inhoudelijke onderwerpen om ook meer te weten te komen over het bereik van onze producten. Zo vroegen we in het kader van het onderzoek naar de leescultuur van jongeren (Qrius 2021, zie boven) aan de respondenten welke leesbevorderingsactiviteiten ze kenden en waaraan ze deelnamen. Daaruit blijkt dat

meer dan de helft van de jongeren de Boekenweek voor Jongeren kent. Ook de Dag van de literatuur, de Poëzieweek en de Jonge Jury zijn goed bekend. De Boekenweek voor Jongeren trekt de meeste actieve deelnemers.

Periodiek onderzoeken we de stand van zaken van lezen en leesbevordering in de kinderopvang en het onderwijs. We zijn al langere tijd partner in de Stichting Marktonderzoek Boekenvak, die periodiek het lees-, koop- en leengedrag van de Nederlandse bevolking monitort. Nieuw is het consortium met KVB Boekwerk en CenterData (instituut voor dataverzameling en onderzoek van de Universiteit Tilburg), waarmee we regelmatig verdiepende onderzoeken willen doen. Het is de bedoeling om het consortium structureel voort te zetten; daarom is deze activiteit toegevoegd aan het schema over de prestatie-indicatoren (zie § 2.3). In 2021 is een start gemaakt met het op basis van gegevens van CenterData in kaart brengen van het verband tussen leesgedrag en andere variabelen, zoals financiële situatie, persoonlijkheid en gezinssamenstelling.

In 2021 is onderzoek gestart naar leesbevordering in het mbo en naar de rol van leescoördinatoren in het basisonderwijs. Deze twee onderzoeken stonden al op de planning voor 2020, maar door de onderwijssluitingen en het afstandsonderwijs als gevolg van corona was het niet mogelijk om toen al te beginnen.
Wat betreft het mbo onderzochten we of en hoe mbo-docenten Nederlands invulling geven aan leesbevordering. Dit onderzoek past in de reeks onderzoeken naar leesbevordering in kinderopvang, basisonderwijs, vmbo, havo/vwo en op de pabo. Bijna alle docenten (94%) bleken intrinsiek gemotiveerd om hun studenten tot lezen aan te zetten. Zij denken dat dat bijdraagt aan het vergroten van de woordenschat en het verbeteren van lees- en leerprestaties. Slechts een derde van de respondenten gaf aan dat leesbevordering opgenomen is in het beleid van de school. Gebrek aan tijd, andere prioriteiten en gebrek aan belangstelling van studenten voor lezen waren de meest genoemde redenen waarom docenten geen aandacht besteden aan leesbevordering.

Het verdiepend onderzoek naar de leescoördinatoren werd nodig geacht omdat uit onderzoek blijkt dat het aantal leescoördinatoren op de basisscholen is gedaald. De daling is opmerkelijk in het licht van het groeiend aantal scholen dat deelneemt aan de Bibliotheek op *school* en daarom verplicht is een opgeleide leescoördinator aan te stellen. Onderzocht is welke activiteiten op het gebied van leesbevordering leescoördinatoren ontplooien, wat hun verantwoordelijkheden en taken zijn op het gebied van leesbevordering en hoe ver de invloed van de leescoördinator reikt. De positie van de leescoördinator bleek vrij benard te zijn. Deelname aan de Bibliotheek *op school* heeft bij zeven op de tien basisscholen geen invloed op het aantal taakuren van de leescoördinator. Drie op de vijf leescoördinatoren in functie zegt dan ook te weinig tijd te hebben om de taken uit te voeren. Op ongeveer vier op de tien scholen worden überhaupt geen eisen gesteld bij de aanstelling van een leescoördinator. Als er wel eisen gesteld worden, dan overwegend aan motivatie en niet zozeer aan vaardigheden.

Binnen BoekStart en de Bibliotheek *op school* vindt een jaarlijkse monitor plaats onder kinderen en professionele leesbevorderaars in de bibliotheek, op school en in de kinderopvang. De onderzoeken geven inzicht in de ontwikkeling van leesbevordering in de kinderopvanginstelling en op school. Dat geeft houvast bij het bijstellen en optimaliseren van het beleid.

Nieuwe ontwikkelingen en pilots binnen Kunst van Lezen worden voorafgegaan door onderzoek en zijn onderwerp van onderzoek. Zo startte Stichting Lezen in 2021 naar aanleiding van een vraag van een schoolbestuurder met een pilot om een methodiek voor effectief begrijpend leesonderwijs uit te proberen die gebaseerd is op recente (wetenschappelijke) inzichten. Drie Friese scholen die de Bibliotheek *op school* gebruiken, doen met hun groepen 6 mee. De pilot moet inzichtelijk maken hoe optimaal gebruik kan worden gemaakt van de aanpak van de Bibliotheek *op school* bij de implementatie en borging van de methodiek. De leesconsulenten van de Bibliotheek *op school* hebben binnen de (geleidelijke) vernieuwing van het leesonderwijs op de pilotscholen een duidelijke rol. De pilot zal uitmonden in een procesverslag en een rapportage over de opbrengsten, zodat ook andere scholen die deelnemen aan de Bibliotheek *op school* met een vergelijkbare opzet aan de slag kunnen.

Tabel 2.8: Bereik-, effect- en standvanzakenonderzoeken

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
Themameting SMB: Leesopvoeding professionals	Partner	Stichting Marktonderzoek Boekenvak (samenwerking met Koninklijke Boekverkopersbond, Groep Algemene Uitgevers, CPNB, KB	Afgerond
Leescoördinatoren in het basisonderwijs	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	DUO Onderwijsonderzoek (kwantitatief), Marleen Kieft Onderzoek & Advies (kwalitatief), Kunst van Lezen (financiering)	Loopt; afronding 2022
Leesbevordering op het mbo	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	DUO Onderwijsonderzoek), Kunst van Lezen (financiering)	Loopt; afronding 2022
Stand van zaken mediathecarissen	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	DUO Onderwijsonderzoek & Advies), Kunst van Lezen (financiering)	Loopt; afronding 2022

vervolg

Titel	Rol Stichting Lezen	Partners	Stand van zaken
Monitor BoekStart in de kinderopvang	Opdrachtgever en inhoudelijk coördinator	Kunst van Lezen (financiering)	Afgerond
Monitor de Bibliotheek *op school*	Opdrachtgever en inhoudelijke coördinatie	Kunst van Lezen (financiering)	Afgerond
Effectief leesonderwijs en de Bibliotheek *op school*	Opdrachtgever en inhoudelijke coördinatie	IJsselgroep, Kunst van Lezen (financiering)	Loopt; afronding 2023
Verband tussen leesgedrag en andere variabelen	Partner	KVB Boekwerk, Centerdata	Loopt; afronding 2022

2.3 Recapitulatie aan de hand van de prestatie-indicatoren

Onze kennis is gebaseerd op onderzoek over lezen, leesbevordering en ontlezing. We versterken het fundament onder ons werk voortdurend door nieuw onderzoek te (laten) doen. We werken met een dynamische onderzoeksagenda die aansluit op actuele ontwikkelingen, op inzichten en behoeften vanuit het werkveld van de leesbevorderaars en op het programma Kunst van Lezen.

In 2021 breidden we de agenda uit met het thema Corona, leesgedrag en leesprestaties. Sommige onderzoeken bestreken meerdere thema's. Er was ruimte voor incidenteel onderzoek naast en buiten onderzoeksagenda om, in aansluiting op actuele behoeftes. De inventarisatie leesbevordering en cultuureducatie was daar een goed voorbeeld van.
In en met de Stichting Marktonderzoek Boekenvak deden we de jaarlijkse meting van het lees-, koop- en leengedrag van de Nederlandse bevolking en drie thematische en verdiepende onderzoeken. We stapten in een nieuw consortium met KVB Boekwerk en CenterData, dat na 2021 wordt voortgezet.
Daarnaast deden we standaard bereik-, effect-, en stand van zakenonderzoeken. Door middel van een tweejaarlijkse scriptieprijs stimuleerden we onderzoek naar leesbevordering en stonden we in contact met studenten.
In totaal voerde Stichting Lezen in 2021 19 onderzoeksactiviteiten uit. Dit ligt grotendeels in lijn met ons voornemen. We wilden met deze activiteiten tussen de 25.000 en 30.000 professionals bereiken die onze publicaties downloaden en die we op die manier voeden met de nieuwste inzichten. In totaal zijn er 33.068 publicaties gedownload.

Zowel de leerstoel Lezen en digitale media aan de Universiteit Twente (prof. dr. Eliane Segers) als de leerstoel Leesgedrag aan de Vrije Universiteit (prof. dr. Roel van Steensel) werden in 2021 positief geëvalueerd en met vijf jaar verlengd. De aanstelling van Van Steensel werd verdubbeld en zijn bijzondere leerstoel is omgevormd tot een gewone.

Om onderzoek (van onszelf en anderen) onder de aandacht te brengen van het werkveld, maakten we veel werk van de monitoring en duiding van onderzoeksgegevens. Informatie hierover plaatsten we op de website Lezen.nl en deelden we op congressen en andere kennisbijeenkomsten (zie verder hoofdstuk 4).

Het jaar 2021, het beginjaar van de nieuwe planperiode, stond vooral in het teken van het starten en uitvoeren van onderzoek. Ook hadden we te maken met de start van enkele onderzoeken die in 2020 waren uitgesteld vanwege corona. We hebben dan ook veel meer onderzoeken opgestart dan we hadden gepland, maar we hebben minder onderzoek kunnen afronden en publiceren. De verwachting is, dat we de achterstand in publicaties in 2022 ruimschoots inhalen.

Tabel 2.9: Prestatie-indicatoren activiteiten Een solide kennisbasis

Kerntaak Solide kennisbasis	Activiteitenplan 2021	Werkelijk 2021
Leerstoelen	**2**	**2** • Leerstoel Lezen en digitale media (Prof. Dr. Eliane Segers, Universiteit Twente) • Leerstoel Leesgedrag (Prof. Dr. Roel van Steensel, Vrije Universiteit)
SMB	**1**	**1**
KvB Boekwerk	-	**1**
Monitoring en duiding Onderzoeksgegevens (Leesmonitor website)	**1**	**1**
De staat van de leesbevordering (wetenschappelijk congres)	-	-
Scriptieprijs	-	**1**
Onderzoekspublicaties	**10**	**4** • De nieuwe lezer (Eburonpubl.) • De leescultuur van jongeren (pdf-r) • Leesmotivatie onder de loep (pdf-r) • Voorlezen in gezinnen met verschillende gezinssamenstellingen (pdf-r)

vervolg

Kerntaak Solide kennisbasis	Activiteitenplan 2021	Werkelijk 2021
Nieuw opgestarte onderzoeken	**3**	**9** • Voorlezen in gezinnen met verschillende gezins-samenstellingen – Notten • De fervente lezer van alle kanten bekeken –intern • Gemeenschaps- en identiteitsvorming op online lees- en schrijf-platforms – intern (stage) • Praten over boeken (focus op diversiteit en inclusie) – intern (stage) • Collectiesamenstelling de Bibliotheek *op school*: diversiteit en inclusie- Universiteit Leden • Leescoördinatoren basisonderwijs (kwalitatief) – Marleen Kieft Onderzoek & Advies • Inventarisatie leesbevor-dering en cultuureducatie - Sardes • Readification - GfK • Gebruik digitale prenten-boeken in de kov – Roel van Steensel
Totaal Solide Kennisbasis	**17**	**19**

Tabel 2.10: Prestatie-indicatoren bereik Een solide kennisbasis

Kerntaak Solide kennisbasis	Werkelijk 2020	Activiteitenplan 2021	Werkelijk 2021
Downloads publicaties	32.136	25.000-30.000 downloads	33.068 downloads

HOOFDSTUK 3

Een rijke leesomgeving

Stichting Lezen streeft naar een rijke leesomgeving voor alle kinderen gedurende hun hele kindertijd en jeugd. We maken die leesomgevingen niet zelf, maar helpen om die tot stand te brengen. Dat doen we door organisaties die met en voor kinderen werken te voorzien van informatie, beleid, instrumenten en inspiratie. En door het initiëren, ontwikkelen, ondersteunen en coördineren van interventies die thuis, in de kinderopvang, op school en in de bibliotheek kunnen worden toegepast. Daarbij gaat het deels om incidentele interventies, veelal in de vorm van campagnes en projecten, en deels om structurele interventies, voornamelijk in het kader van Kunst van Lezen. Die twee grijpen steeds meer in elkaar en versterken elkaar in toenemende mate.

Het werk ten behoeve van de rijke leesomgeving werd in 2021 sterk beïnvloed door de pandemie. Zo vervingen we de voorleeswedstrijd voor brugklassers Read2Me! door een multimediale lessenreeks over luisteren, schrijven, lezen en voorlezen, onder de titel Read2You. Doordat de landelijke finales van andere campagnes online te volgen waren, hebben we daarmee meer mensen bereikt dan in een 'normaal' jaar. Toch bleek het moeilijk om met een campagne zonder fysieke samenkomsten net zoveel effect te sorteren. Bibliotheken kwamen minder makkelijk en minder vaak over de vloer bij de consultatiebureaus en bij de kinderopvanglocaties. De groei van BoekStart in de kinderopvang stagneerde daardoor.
Door de perioden van afstandsonderwijs liep de uitvoering van stimuleringsregelingen voor Bibliotheek *op school* op mbo-scholen en pabo's vertraging op. Daar staat tegenover dat corona gezorgd heeft voor een groeiend bewustzijn dat leesbevordering hard nodig is. Dat deed veel scholen besluiten een deel van hun NPO-middelen te besteden aan de uitbreiding en verbetering van de collectie van de schoolbibliotheek en aan versterking van de samenwerking met de bibliotheek.

3.1 Lees- en taalonderwijs

Stichting Lezen leverde ook in 2021 via BoekStart en De Bibliotheek *op school* een bijdrage aan het lees- en taalonderwijs in de fase van de vroeg- en voorschoolse educatie, in het primair en voortgezet onderwijs, in het mbo en op de pabo's. Zo bereikten we alle leeftijden en alle onderwijsniveaus. Bijlage 1, het inhoudelijk verslag van Kunst van Lezen, bevat de complete verslaglegging van alles wat we in dat verband hebben gedaan.

De ervaringen die Stichting Lezen in het kader van Kunst van Lezen heeft opgedaan, hebben ons geleerd dat het lezen kan op school het meest effectief bevorderd kan worden in samenhang met de andere aspecten van lees- en taalonderwijs. Omgekeerd hebben de scholen ervaren dat goed leesonderwijs niet kan zonder aandacht voor leesplezier en leesmotivatie. Onderwijs en leesbevordering zijn een tandem geworden. Stichting Lezen leverde daarom ook in 2021 weer een actieve bijdrage aan de verbetering van de kwaliteit en de effectiviteit van het Nederlandse lees- en taalonderwijs. Ons doel is te komen tot geïntegreerd, effectief en motiverend leesonderwijs, om te beginnen in het primair onderwijs.
Met het oog daarop werkten wij als adviseur mee aan de ontwikkeling van Blink Lezen, een vernieuwende en motiverende aanpak voor leesonderwijs.
Voor het voortgezet onderwijs is Stichting Lezen gestart met het ontwikkelen van nieuw beleid waarin leesbevordering structureler ingebed zal worden in de lessen en minder sterk

leunt op campagnes. Het rapport *De leescultuur van jongeren* (Qrius 2021, zie § 2.1) geeft richting aan het nieuwe beleid.
De Taalunie heeft werkgroepen opgericht om een vervolg te geven aan het Actieplan effectief onderwijs in begrijpend lezen, dat in 2020 met inzet van Stichting Lezen was opgesteld. Omdat de Nederlandse en Vlaamse overheid hier geen geld voor uittrokken, besloot de Taalunie zelf aan de slag te gaan met onder andere het samenbrengen van goede voorbeelden voor lerarenopleidingen, het maken van een handleiding over effectief leesonderwijs voor scholen en het verspreiden van goede voorbeelden via filmpjes, webinars, artikelen en bijeenkomsten. Stichting Lezen heeft in dat kader samen met partnerorganisaties uit de Taalraad de website Rijketeksten.org inhoudelijk voorbereid. Deze website ondersteunt docenten bij het werken met teksten die niet vereenvoudigd zijn, uit een authentieke bron komen, een afwisselend en gevarieerd taalgebruik bevatten en een heldere structuur hebben. De website wordt in 2022 gelanceerd. Ook droegen we via de Taalunie bij aan Leesscan.be. Dit instrument helpt scholen om op een snelle en eenvoudige manier zicht te krijgen op de sterke en zwakke kanten van hun leesonderwijs. De uitkomsten geven richting aan de versterking van het leesonderwijs
De werkzaamheden voor de curriculumvernieuwing lagen in 2021 stil. Curriculum.nu is afgerond en hetzelfde geldt daarom voor de adviesrol die Stichting Lezen hierin had. Stichting Lezen vindt het belangrijk dat de voorstellen voor de herziening van de curricula voor het primair onderwijs en het voortgezet onderwijs een vervolg krijgen omdat dat de kans vergroot dat leesonderwijs geïntegreerd wordt aangeboden op scholen.

3.2 Campagnes

Met steun van Stichting Lezen is de kalender ieder jaar weer gevuld met feestelijke leesbevorderingscampagnes, zodat er in iedere leeftijdsgroep en alle onderwijsvormen op vaste momenten in het jaar extra en positieve aandacht is voor (voor)lezen en boeken. Elke campagne is een ankermoment dat leesbevorderaars houvast geeft en aanzet tot extra activiteiten om het lezen een *boost* te geven. De kracht van onze campagnes ligt voor een belangrijk deel in de compleetheid van het aanbod voor alle doelgroepen van 0 tot 20 jaar en in de kracht van de herhaling. De campagnes zijn op scholen en in de kinderopvang steeds meer ingebed in De Bibliotheek *op school* respectievelijk Boekstart. Ook hier is de toenemende integratie van Stichting Lezen en Kunst van Lezen duidelijk merkbaar.

Tabel 3.1: Campagnes die door of met steun van Stichting Lezen zijn uitgevoerd

Campagne	Rol Stichting Lezen	Partners	Doel	Doelgroep
De Nationale Voorleesdagen	Inhoudelijk regisseur en financier	CPNB	Stimuleren van voorlezen aan kinderen die zelf nog niet kunnen lezen	Ouders van kinderen tussen 0 en 6 jaar

vervolg

Campagne	Rol Stichting Lezen	Partners	Doel	Doelgroep
De Nationale Voorleeswed-strijd	Inhoudelijk regisseur en financier	Bibliotheken en 125Procent	(Voor)lees-plezier stimuleren	Groep 7 en 8 primair onderwijs
Voorleeswed-strijd Read2Me (in 2021 tijdelijk omgevormd tot lessenreeks Read2You)	Coördinator en inhoudelijk adviseur	Cubiss, Kunst van Lezen (financiering)	Het leesplezier vergroten en het lezen van jeugdliteratuur bevorderen; de structurele samenwerking tussen biblio-theken en het voortgezet onderwijs versterken	Brugklassen
De Jonge Jury	Inhoudelijk regisseur en financier	Passionate Bulkboek	Uitdagen om jeugdboeken te lezen en het mooiste boek dat afgelopen jaar verschenen is te kiezen	Onderbouw voortgezet onderwijs
De Wedden-schap	Inhoudelijk regisseur en financier	MediaMucho	Jongeren positieve leeservaringen laten opdoen en laten ontdekken dat er voor ieder-een een boek is dat bij hem of haar past	Praktijkonder-wijs, vmbo en mbo

vervolg

Campagne	Rol Stichting Lezen	Partners	Doel	Doelgroep
De Inktaap	Inhoudelijk regisseur en financier	Passionate Bulkboek	Stimuleren de winnende titels te lezen van de BNG Bank Literatuurprijs, de Boekenbon Literatuurprijs en de Libris Literatuur Prijs en het kiezen van een favoriet	Bovenbouw voortgezet onderwijs
De Pabo Voorleeswed-strijd	Coördinator en inhoudelijk adviseur	Cubiss, Pabo's, Kunst van Lezen (financiering)	Bespreken van jeugdboeken en het laten oefenen met voorlezen; stimuleren van voorleesplezier	Pabo
LêsNo	Mede-ontwik-kelaar en medefinancier	Platfoarm Lêsbefoarde-ring Fryslân (PLF)	Opdoen van positieve Friese leeservaringen via transmedia-le storytelling	Onderbouw voortgezet onderwijs provincie Fryslân
Leeswaar 2021-2022	Mede-ontwik-kelaar en medefinancier	PLF en Passio-nate Bulkboek, De Versterking en het Lette-renfonds (beiden voor de financiering)	Opdoen van positieve leeservaringen via transmedia-le storytelling	Onderbouw voortgezet onderwijs
Boekenweek van Jongeren/ Literatour	Mede-ontwik-kelaar (educa-tieve compo-nent) en medefinancier	CPNB	Jongeren enthousiast maken voor lezen; literaire lezen stimule-ren	Bovenbouw voortgezet onderwijs

Voor De Nationale Voorleeswedstrijd stuurden we in 2021 naar alle basisscholen in Nederland een deelnamepakket. Juist vanwege corona wilden we alle scholen aansporen om zich op te geven zodat zoveel mogelijk kinderen uit groep 7/8 de kans zouden krijgen om het plezier van voorlezen te ervaren. Ondanks schoolsluitingen en afstandsonderwijs deden ook in 2021 weer veel scholen mee aan de wedstrijd. Het aantal lag weliswaar iets lager dan voorheen, maar de schade is beperkt gebleven.

Het was de bedoeling om in 2021 onder de titel Leeswaar een landelijke pilot te doen op basis van het concept van LêsNo, een succesvol transmediaal storytellingproject voor brugklassers in Friesland. Passionate Bulkboek is de uitvoerder. De oorspronkelijke opzet kon niet doorgaan, omdat de voor het verhaal benodigde buitenlandopnames door corona niet mogelijk waren. Daarom is besloten de opzet te wijzigen. De nieuwe versie is pas in 2022 klaar. Stichting De Versterking gaf een financiële bijdrage voor journalistieke verdieping van Leeswaar, om het kritisch vermogen van jonge mediaconsumenten te vergroten en hun te leren vragen te stellen bij wat ze lezen, horen en zien. Hiervoor werkten we samen met Janice Deul, fashion- en cultuuractivist.
Van LêsNo maakten we een zevende editie, naar het boek *Wurden fan Timo* van Tialda Hoogeveen.

De Jonge Jury kreeg in 2021 veel kritiek. De genomineerde boeken zouden eenzijdig zijn en de stemprocedure ondeugdelijk. Stichting Lezen ging in gesprek met professor Yra van Dijk, één van de criticasters, en mengde zich in de discussie die in de media ontstond. De kritiek- en verbeterpunten zijn meegenomen in de evaluatie en besproken met uitvoerder Passionate Bulkboek.

De Weddenschap, de leescampagne gericht op jongeren uit het praktijkonderwijs, vmbo en mbo, beleefde de tiende editie. Famke Louise, Jeangu Macrooy en Dio fungeerden als leescoaches. De campagne ging van start in het tv-programma *M*. Zo'n vijftig extra ambassadeurs, waaronder minister Slob, muzikanten, schrijvers, sporters en bibliothecarissen, gaven in een video leestips aan leerlingen en docenten. De Weddenschap riep docenten nadrukkelijk op om zelf boeken te lezen en als leesrolmodel te fungeren. Voor docenten en leesconsulenten organiseerden we een informatief webinar met toelichting over het nieuw ontwikkelde digitaal klaslokaal. Hierin plaatsen leesconsulenten, docenten en leerlingen boekentiplijsten en recensies. Biblionet Groningen gaf een presentatie over de inzet van een regionale biebcoach voor De Weddenschap. Met deze co-creatie zetten we de kerntaken van de bibliotheken actief in bij De Weddenschap.

Ook de Pabo Voorleeswedstrijd vierde het tienjarig bestaan. Deze campagne geeft een impuls aan de leesmotivatie van pabo-studenten en stimuleert het contact tussen pabo's en bibliotheken. Vooral dat laatste is een aandachtspunt; Stichting Lezen streeft ernaar dat contact te intensiveren. Door het vele afstandsonderwijs op hogescholen namen minder pabo-opleidingen deel dan voorgaande jaren.

In 2021 bepaalden jongeren voor het eerst zélf hoe hun Boekenweek eruitziet. De Boekenweek voor Jongeren heet daarom voortaan: Boekenweek *van* Jongeren. Een groep middelbare scholieren bepaalde de influencers die de geschenkbundel *3PAK* promootte, de hashtags en de huisstijl.
De Literatour - een schrijverstournee langs middelbare scholen – vond voor het eerst niet tijdens de campagne plaats maar op een later moment. Dat gaf leerlingen de kans om mee te bepalen welke auteur hun klas een bezoek komt brengen.

Stichting Lezen heeft ook bijgedragen aan bekende kinderboekencampagnes van derden. Zo waren we als ontwikkelaar van lessuggesties betrokken bij de Kinderboekenweek en bij Nederland Leest Junior.

3.3 Projecten

In 2021 kreeg Stichting Lezen meer informele verzoeken voor projectfinanciering dan in de jaren ervoor. Het lijkt erop dat vooral kleine lokale partijen door de coronapandemie tijd hadden om nieuwe projecten te bedenken. Veel van deze projecten werden al afgewezen voordat het tot een formele aanvraag kwam, omdat het om incidentele en lokale projecten ging. Stichting Lezen geeft de voorkeur aan landelijke initiatieven met een structureel karakter. Wel hebben we de tijd genomen om verzoekers van advies te voorzien.

Tabel 3.2: Door Stichting Lezen ondersteunde projecten

Gehonoreerd project	Aanvrager	Doel	Doelgroep
Grote Vriendelijke Podcast	De Grote vriendelijke Stichting	Leesbevorderaars inspireren en informeren over jeugdliteratuur	Professionals in kinderopvang, onderwijs, en bibliotheken, ouders, lerarenopleiders
Stap op de Rode Loper	Stichting Samenleving & Kunst Amsterdam	Jongeren enthousiast maken voor lezen; hen laten kennismaken met de culturele wereld	Bovenbouw vmbo
Hebban in de klas	CPNB	Inzichtelijk maken van de boeken die leerlingen lezen, zowel voor school als daarbuiten; geven en krijgen van leesadviezen door docenten en medeleerlingen en het aangaan van leeschallenges	Voortgezet onderwijs
Stimuleren aanbod Fryske berneboeken	City of Literature	Faciliteren van Expertgroep aanbod Friese kinderboeken	Intermediairs Friese leesbevordering

vervolg

Gehonoreerd project	Aanvrager	Doel	Doelgroep
Literaire klassiekers in de klas	Joke Brasser	Door opdrachten rondom natuur-gedichten leerlingen op laten kennis maken met het literaire erfgoed van Nederland	Onderbouw voortgezet onderwijs

Met middelen die we wisten te verwerven uit private fondsen, kon Stichting Lezen in 2021 extra activiteiten realiseren in het kader van bestaande projecten van onszelf of van derden of als op zichzelf staand initiatief. De externe middelen waren dit jaar afkomstig van Stichting De Versterking, Fonds 21 en het Tante Anne Fonds.
De Versterking is een goededoelenstichting die financiële steun geeft aan wensen, ideeën en initiatieven van instellingen op het gebied van cultuur(educatie) en natuurbehoud, die daarmee in staat worden gesteld hun bereik te vergroten, hun aanbod te verdiepen en hun kwaliteit te versterken.
Fonds 21 wil een positieve bijdrage leveren aan de samenleving van nu en richt zich daarbij specifiek op Kunst & Cultuur, Jongeren & Maatschappij en Kunst & Educatie.
Met het in 2020 ontvangen legaat van mevrouw Anne Elema werd in 2021 het Tante Anne Fonds opgericht, dat door Stichting Lezen wordt beheerd. In de activiteiten die het fonds financiert, speelt de kinderboekenauteur de hoofdrol, omdat deze als geen ander in staat is kinderen te laten opgaan in verhalen en ze te helpen bij het creëren van hun eigen verhalen. De doelgroep bestaat uit de groepen 3 en 4 van het basisonderwijs: de kinderen die net leren lezen. Dankzij het Tante Anne Fonds kunnen scholen bij De Schoolschrijver de Schoolschrijver-maand afnemen, waarin een reeks digitale lessen door verschillende auteurs wordt afgesloten met een auteursbezoek. Stichting Kleine Lettertjes organiseert met steun van het Tante Anne Fonds Kinderboekenfeestjes in buurthuizen, speeltuinen en bibliotheken. Daar staat een bepaald kinderboek centraal en is de auteur op video aanwezig. Met bemiddeling van de Schrijverscentrale en op kosten van het fonds kan een school of bibliotheek in de loop van een schooljaar drie samenhangende auteursbezoeken organiseren.

Tabel 3.3: Door Stichting Lezen met externe financiering ondersteunde extra projecten

Project	Extern gefinancierd door
Voorleestas	De Versterking
Vakantielezen 2020/2021	De Versterking
Kracht van bekroonde jeugdliteratuur	De Versterking
Boekenweek van Jongeren / Literatour	De Versterking & Fonds 21
Burgerschap VO – Anne Frank	De Versterking

vervolg

Project	Extern gefinancierd door
LesNô – Landelijke pilot Leeswaar	De Versterking
De BoekenBoost	De Versterking (doorgeschoven bijdrage)
Schoolschrijvermaand	Tante Anne Fonds
Stichting Kleine Lettertjes	Tante Anne Fonds
Auteursbezoeken	Tante Anne Fonds

3.4 Auteursbetrokkenheid

Onderzoek laat zien dat contact met auteurs bijdraagt aan positieve leeservaringen. In 2021 zette Stichting Lezen daarom vaak auteurs in om de leesomgeving van kinderen en jongeren te verrijken. Daarvoor werkten we intensief samen met partnerorganisaties De Schrijverscentrale, De Schoolschrijver en Stichting Kleine Lettertjes.
In de brochure 'De auteur als leesbevorderaar' presenteerden we het rijke aanbod van De Schrijverscentrale en De Schoolschrijver aan het brede werkveld waar we als Stichting Lezen mee in contact staan.
Binnen de verschillende stimuleringsregelingen van Kunst van Lezen is een vast bedrag opgenomen waarmee deelnemende kinderopvanginstellingen en scholen een auteursbezoek van De Schrijverscentrale kunnen afnemen of kunnen deelnemen aan de Schoolschrijvermaand. Kunst van Lezen financiert voor pabo's die deelnemen aan De Pabo Voorleeswedstrijd ook een bezoek van een auteur of illustrator naar keuze.
Door de auteursbetrokkenheid krijgt ook het creatief schrijven een grotere rol in leesbevordering. Meer aandacht voor zelf schrijven heeft een aantoonbaar positieve invloed op lezen. In samenwerking met De Schoolschrijver rondden we in 2021 de pilot van de cursus 'Creatief schrijven in de klas' af. Een van de opbrengsten is een business case om deze cursus structureel aan te kunnen bieden via het platform BibliotheekCampus.
Daarnaast nodigen we auteurs uit op onze congressen en webinars bijvoorbeeld tijdens Lezen Centraal.

Onze Kinderboekenambassadeur was in 2021 kinderboekenschrijver Manon Sikkel. Zij genereerde veel aandacht voor de diversiteit in kinderboeken. Sikkel stelt: 'Diversiteit in kinderboeken gaat niet alleen over kleur, geloof of achtergrond, maar ook over stereotypes. Waarom is de gemene juf in kinderboeken altijd dik, oud en lelijk bijvoorbeeld? Waarom draagt een meisje dat Fatima heet altijd een hoofddoek? Waarom is een burgemeester zo vaak een man? Gelukkig heb ik de afgelopen jaren veel zien veranderen, maar er is nog ruimte voor verbetering als ik zie dat een hoofdpersoon nog heel vaak een witte jongen is die Tim heet.'

Stichting Lezen is auteurs in de afgelopen jaren steeds meer gaan zien en gaan inzetten als een belangrijke groep intermediairs. Dat leidde in 2021 tot de constatering dat we de auteurs, net als leerkrachten, bibliotheekmedewerkers en andere groepen intermediairs, meer en structureler zouden moeten informeren over nieuwe inzichten uit onderzoek. In 2021 maakten we daar al een begin mee. In 2022 kijken we samen met o.a. De Schrijverscentrale hoe we daaraan het beste een vervolg kunnen geven.

3.5 Kunst van Lezen

Het programma Kunst van Lezen bouwt daadwerkelijk aan goede leesomgevingen voor ieder kind: thuis (BoekStart, gezinsaanpak), op de kinderopvang (BoekStart in de kinderopvang) en op school (de Bibliotheek *op school*). Stichting Lezen speelt daarin vooral de rol van kennis- en ontwikkelpartner en levert vanuit die rol input voor nieuwe onderdelen van Kunst van Lezen, voor inhoudelijke vernieuwingen en verbeteringen van bestaande onderdelen en voor kwaliteitsborging van de programma's. Het inhoudelijk verslag van Kunst van Lezen in bijlage 1 bevat de complete verslaglegging van alles wat we in dit verband hebben gedaan.

BoekStart

Goed en graag lezen begint bij vroeg en veel voorgelezen worden. De programma's BoekStart voor baby's en BoekStart in de kinderopvang stimuleren ouders, kinderopvanginstellingen en pedagogisch medewerkers om baby's en peuters voor te lezen. BoekStartcoaches zijn namens bibliotheken op consultatiebureaus aanwezig om ouders informatie en tips over voorlezen te geven.

De Bibliotheek *op school*

Onder de noemer de Bibliotheek *op school* werken scholen van alle onderwijsniveaus en -types samen met lokale bibliotheken om op scholen een goed leesklimaat voor leerlingen en leerkrachten te creëren. Bibliotheken ondersteunen docenten met een leesconsulent en helpen scholen om een actuele en uitdagende boekencollectie op te bouwen.

Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid

Stichting Lezen (penvoerder) werkte in 2021 met de KB en Stichting Lezen en Schrijven in het project Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid aan een model dat gemeenten in staat stelt om een samenhangende aanpak toe te passen bij het verbeteren van de geletterdheid van taalarme gezinnen.

3.6 Recapitulatie aan de hand van de prestatie-indicatoren

Stichting Lezen streeft naar een rijke leesomgeving voor ieder kind en reikt organisaties in de kinderopvang, het onderwijs en de bibliotheeksector informatie, beleid, instrumenten en inspiratie aan om zo'n omgeving te creëren en in stand te houden.
Kortdurende interventies zoals campagnes zijn ondersteunend aan het grote geheel van de structurele interventies in het kader van BoekStart en de Bibliotheek *op school*. De campagnes zijn laagdrempelig en zorgen er samen voor dat er op de jaarkalender van kinderopvang, scholen en bibliotheken en media met grote regelmaat aandacht is voor lezen.

Elke campagne was, zoals ieder jaar, een feestelijk moment en zorgde voor intensivering van het contact tussen de kinderopvang en het onderwijs enerzijds en de bibliotheken anderzijds. Soms was een campagne ook aanleiding voor actuele en belangrijke discussies, zoals dit jaar rondom de boekenkeuze voor de Jonge Jury.

Ondanks corona is het Stichting Lezen in 2021 gelukt 14 campagnes en projecten uit te voeren, zij het vaak in aangepaste -digitale of hybride - vorm. Dat leidde ertoe dat we per

campagne wisselende resultaten haalden. Met De Jonge Jury en De Weddenschap bereikten we meer instellingen. De Nationale Voorleeswedstrijd en de Pabo Voorleeswedstrijd scoorden minder dan anders. Het streven naar 30.000-35.000 professionals hebben we niettemin gehaald.

De structurele interventies via programma's voor thuis, de kinderopvang en het onderwijs (po, vmbo, mbo en pabo) werden zoals altijd uitgevoerd door Kunst van Lezen, waarin Stichting Lezen samenwerkt met de KB. Stichting Lezen vervulde hierbinnen een inhoudelijke, ontwikkelende en coördinerende rol. We vulden de programma's aan en stuurden ze bij op basis van bevindingen uit onderzoek, monitorden de programma's en deden effectonderzoek om ze te kunnen evalueren en verbeteren.

Het jaar 2021 stond voor Stichting Lezen in het teken van de omslag van leesbevordering in enge zin (primaire focus op leesplezier) naar leesbevordering in brede zin (het in samenhang benaderen van leesplezier, leesmotivatie en leesvaardigheid). Daarmee droegen we bij aan effectief leesonderwijs.

Auteurs speelden in 2021 opnieuw een belangrijke rol bij het verrijken van de leesomgeving en vormen inmiddels een specifieke en gewaardeerde groep intermediairs. Door de auteursbetrokkenheid kreeg ook het creatief schrijven een grotere rol in leesbevordering. Meer aandacht voor zelf schrijven heeft een positieve invloed op lezen.

Tabel 3.4: Prestatie-indicatoren activiteiten en bereikcijfers Rijke leesomgeving

Kerntaak Een rijke leesomgeving	Activiteiten-plan 2021	Werkelijk 2021	Bereik 2020 Instellingen en professionals	Bereik 2021 Instellingen en professionals
Vaste campagnes				
De Nationale Voorleesdagen	**1**	**1**	**12.227**	**12.262**
De Nationale Voorleeswed-strijd	**1**	**1**	**3.091**	**2.838**
Read2Me! = Read2You	**1**	**1**	**n.v.t.**	**238**
LêsNo	**1**	**1**	**160**	**172**
De Jonge Jury	**1**	**1**	**385**	**849**
De Wedden-schap	**1**	**1**	**73**	**89**
De Inktaap	**1**	**1**	**60**	**57**

vervolg

Kerntaak Een rijke leesomgeving	Activiteiten-plan 2021	Werkelijk 2021	Bereik 2020 Instellingen en professionals	Bereik 2021 Instellingen en professionals
Boekenweek van Jongeren (incl. Litera-tour)	**1**	**1**	**5.060**	**604**
Poëzieweek	**1**	**1**	**26.165**	**17.927**
Stap op de rode loper	**1**	**1**	**n.v.t.**	**254**
Pabo Voorlees-wedstrijd	**1**	**1**	**38**	**29**
Innovatieve projecten				
De Grote Vriendelijke Podcast	**1**	**1**	-	-
Hebban in de klas	**1**	**1**	-	-
Stimuleren aanbod Fryske berneboeken	**1**	**1**	-	-
Totaal	**11**	**14**	**47.259**	**35.319**

HOOFDSTUK 4

Competente leesbevorderaars

Lezers worden niet geboren, maar gemaakt. Om kinderen en jongeren aan het lezen te krijgen en te houden, zijn leesbevorderaars nodig die weten wat ze (moeten) doen. Bij Stichting Lezen brengen we de kennis en inzichten die wij als kenniscentrum verwerven en verzamelen (zie hoofdstuk 2) op allerlei manieren en via allerlei kanalen naar de (toekomstige) professionals in de kinderopvang, het onderwijs en de bibliotheken. We ontwikkelen trainingen en opleidingen, organiseren kennis- en netwerkbijeenkomsten en publiceren onderzoeksrapporten en andere kennisproducten.

Ook dit jaar organiseerden we noodgedwongen weer veel online. Onlinebijeenkomsten zijn voor veel vormen van kennisdeling heel geschikt gebleken en blijven voor Stichting Lezen van toegevoegde waarde, ook na de pandemie. Niettemin blijft het ook waardevol om elkaar te ontmoeten, zeker als het gaat om nieuwe relaties, netwerken, het opdoen van inspiratie en het leggen van verbinding tussen verschillende organisaties en personen.

In het Kwartaaloverleg Opleidingen praat Stichting Lezen doorgaans met de opleidingscoördinator van Kunst van Lezen over de doorontwikkeling van trainingen en cursussen rondom leesbevordering en de manier waarop recente onderzoeksresultaten en De doorgaande leeslijn daarin meegenomen moeten worden. In 2021 ging dit overleg ook over de omgang met de coronabeperkingen. Corona maakte het lastig om onze trainingen goed uit te voeren. Opleidingen waarin een actieve bijdrage van de deelnemer gevraagd wordt, zijn effectiever als ze op locatie plaatsvinden. Wel hebben we van verschillende (onderdelen van) opleidingen een online of een hybride variant ontwikkeld. Mede daardoor konden we op het gebied van trainingen de achterstanden inlopen die in 2020 waren ontstaan. In 2022 verwachten we weer helemaal bij te zijn.

De gevolgen van de pandemie voor het leesgedrag en de leesprestaties waren onderwerp van kennisoverdracht aan het brede werkveld van de leesbevorderaars, via de vernieuwde en geïntegreerde website, in leesbevorderingsnetwerken en het jaarlijkse Leesmonitor Magazine, dat in het teken stond van de kansenongelijkheid die tijdens de coronacrisis verder is toegenomen.
De laatste jaren, en zeker in 2021, zochten we online bovendien steeds vaker de interactie met het werkveld en deden we moeite om interactie binnen het werkveld op gang te brengen en te houden. Op platforms zoals BiebtoBieb en in Faceboekgroepen voor docenten gingen we actief in gesprek met professionals.

4.1 De doorgaande leeslijn

Je kunt van kinderen en jongeren alleen lezers maken door hun taalontwikkeling en leesopvoeding van baby af aan te stimuleren. Dat gebeurt in de kinderopvang, het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs, het mbo en de lerarenopleidingen. Met De doorgaande leeslijn geven we leesbevorderaars inzicht in de leesontwikkeling en reiken we voor alle leeftijdsgroepen aanpakken aan waarvan we weten dat die werken. We voeden De doorgaande leeslijn continu met inzichten uit nieuw onderzoek. Zo was het rapport De leescultuur van jongeren (Qrius 2021, zie § 2.1) aanleiding om ons vo-beleid te veranderen. In 2021 hebben we daarmee een start gemaakt.

Stichting Lezen begon in 2020 met een serie infographics (Lezen in beeld) om de belangrijkste inzichten uit wetenschappelijk onderzoek op een laagdrempelige manier over te brengen aan de leesbevorderaars zodat die daar in hun lessen hun voordeel mee kunnen doen. In 2021 maakten we er een over de aanpak van lezen in het voortgezet onderwijs. In voorbereiding is een infographic over en voor het mbo; deze zal in 2022 verschijnen.

We werkten in 2021 samen met SLO (nationaal expertisecentrum leerontwikkeling) en de Taalunie verder aan het inrichten van doelgroepenwebsites voor de verschillende leeftijdsgroepen en schoolniveaus. Dit jaar stond Lezeninhetpo.nl op het programma (in 2022 online) en startten we de voorbereiding van websites voor havo/vwo en de kinderopvang. Op alle doelgroepwebsites besteden we aandacht aan leesbevordering in brede zin en aan de integratie van leesbevordering en leesmotivatie in het leesonderwijs. Zie daarover ook hoofdstuk 3.

De populariteit van de in 2020 door Stichting Lezen uitgegeven publicatie van Mia Stokmans en Roos Wolters over het Leeshongermodel bracht ons ertoe de theoretische uitgangspunten van dit model te vertalen in een praktische tool voor docenten in het primair als voortgezet onderwijs. Het is de bedoeling om deze tool in 2022 te publiceren.

4.2 Mbo- en hbo-opleidingen in onderwijs en opvoeding

De (opleidingen voor) aankomend leerkrachten en pedagogisch medewerkers zijn en blijven een belangrijke doelgroep voor Stichting Lezen. In 2021 legde we het accent op de opleiding pedagogisch werk in het mbo. Eind 2020 ontwikkelden we keuzemodule voor studenten op de opleidingen voor pedagogische medewerkers en onderwijsassistenten. Deze werd in 2021 goed besteld. Docenten die meedoen aan een speciale mbo-regeling krijgen vooraf training zodat zij de module goed kunnen uitvoeren.

In 2021 hebben we een kleinschalig onderzoek uitgezet onder docenten Nederlands die lesgeven aan de opleiding pedagogisch werk (zie §2.2). Daaruit concludeerden we dat de helft van de docenten drempels ervaart die hen belemmeren bij leesbevordering. Op basis van dit onderzoek kunnen we volgend jaar onze ondersteuning aan mbo-docenten aanpassen.

De vernieuwde minor Open Boek Pabo, die we in 2020 afrondden en publiceerden, is in 2021 verspreid onder de directies van alle pabo's. Op zes pabo's wordt deze minor actief ingezet.

4.3 Trainingen

Stichting Lezen biedt professionele leesbevorderaars de kennis en vaardigheden die nodig zijn om het leesplezier en de leesvaardigheid van kinderen en jongeren te vergroten. Dit doen we door het coördineren en afstemmen van (na)scholingen, het inhoudelijk bijdragen aan de opleidingen en trainingen in het kader van Kunst van Lezen (zie bijlage 1) en het onder de aandacht brengen van trainingen van derden. Onze website bevat een overzicht van het scholingsaanbod voor docenten voortgezet onderwijs en mbo op het gebied van

taal, literatuur en leesbevordering. De informatie over trainingen voor de bibliotheek staat op bibliotheekcampus.nl.

Actuele ontwikkelingen en resultaten van nieuw onderzoek gaven input voor de (door) ontwikkeling van opleidingsproducten. Zo ontwikkelden we een train-de-trainer voor leesconsulenten op het gebied van digitale prentenboeken. Met deze kennis kunnen de leesconsulenten op hun beurt de pedagogisch medewerkers in de kinderopvang voeden. De training Meertaligheid BoekStart voor leesconsulenten werd op basis van uitkomsten van evaluatieonderzoek aangepast.
We werkten aan de doorontwikkeling van de training Interactief voorlezen. Uit onderzoek blijkt dat het voor de doelgroep 0-4 jaar loont om de kinderopvang beter te ondersteunen in het omgaan met laagtaalvaardige ouders. De training werd onder andere op dat punt verbeterd.
Open Boek, de opleiding tot leescoördinator, werd in 2021 vernieuwd. De focus is nog meer verschoven naar effectief leesonderwijs waarin jeugdliteratuur centraal staat. Omdat in de (na)scholingen Open Boek deelnemers vaak actief aan de slag gaan, bleek de opleiding online minder effectief. In 2022 zullen we de cursus doorontwikkelen en meer aandacht besteden aan verbetering van de kennisoverdracht naar de trainers die de opleiding verzorgen.

We brachten wat aanpassingen aan in de training *Leesbevordering in het vmbo, dat werkt.* Deel 1 kan nu ook online gegeven worden, al geven we ook voor deze opleiding de voorkeur aan de fysieke trainingen op scholen.
Van de training Leesconsulent de Bibliotheek *op school* po is een hybride variant gemaakt.

In samenwerking met De Schoolschrijver rondden we in 2021 de pilot met de cursus *Creatief schrijven in de klas* af, zie ook hoofdstuk 3. Het is de bedoeling deze cursus structureel aan te bieden via het platform Bibliotheek Campus. Helaas konden de cursussen in 2021 niet doorgaan vanwege corona.

4.4 Netwerkvorming en kennisuitwisseling

Via allerlei kanalen en op allerlei manieren houdt Stichting Lezen contact met het veld. We zorgen dat kennis daar komt waar het nodig en nuttig is, dat professionals elkaar weten te vinden en elkaar wijzer maken en dat we zelf goed weten wat er leeft onder de intermediairs.

Bijeenkomsten vonden dit jaar veelal online plaats door de coronamaatregelen. Daarnaast maakten we veel werk van communicatie en interactie op onlineplatforms zoals BiebtoBieb en in Facebookgroepen van leraren in primair en voortgezet onderwijs en het beroepsonderwijs. Ook adverteerden we in vakbladen voor kinderopvang, jeugdgezondheidszorg en onderwijs.

Ook in 2021 organiseerde Stichting Lezen het zogenaamde onderzoeksalarm. Elke eerste maandag van de maand om 12 uur, als landelijk de sirenes loeien, presenteert het onderzoeksteam aan alle collega's de nieuwste onderzoeksresultaten. Deze manier van uitwisselen hebben we dit jaar uitgebreid, om te beginnen naar de eerste schil buiten onze organisatie. Dat zijn de POI's en de G4-bibliotheken; met hen werken we nauw samen aan de

programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school*. In 2021 organiseerden we drie online onderzoekssessies voor deze doelgroep. De onderzoeksspecialisten van Stichting Lezen praatten de externe collega's eerst bij over de uitkomsten van en inzichten uit recent onderzoek. Over de implicaties voor de praktijk konden de POI-coördinatoren daarna samen met de programmaspecialisten in een apart overleg doorpraten. De POI-coördinatoren brachten deze informatie vervolgens verder hun netwerk in.

Kennisbijeenkomsten

Zoals gewoonlijk organiseerde Stichting Lezen veel eigen kennisbijeenkomsten, zie tabel 4.1. In 2021 stond ons jaarlijkse congres Lezen Centraal in het teken van het Leesoffensief. De presentatie van deze online-editie was in handen van televisiemaker en schrijver Özcan Akyol. De bezoekers deden er kennis op over onder andere het Leesoffensief, jongeren-leescultuur, ontluikende geletterdheid, hiphop tijdens de literatuurles, praten over fictiefragmenten en het combineren van lezen, burgerschap en creatief schrijven. Het congres trekt normaal zo'n 300 bezoekers. Online haalden we meer dan het dubbele. Bijna 100 deelnemers vulden een evaluatieformulier in. Zij waardeerden het evenement gemiddeld met een 7.3. De meeste waardering hadden bezoekers voor de echt nieuwe inzichten en concrete toepassingen. Verreweg de meeste deelnemers zeiden Lezen Centraal ook volgend jaar weer te willen bezoeken.

Een andere populaire bijeenkomst was het webinar '(Weer) zin in lezen', dat ging over leesmotivatie. Dat trok meer dan 1.200 mensen, deels live en deels als 'terugkijker'. Dat geeft aan dat leesmotivatie een erg belangrijk thema is voor onze doelgroepen. Voor de leesbevorderaars in het de mbo organiseerden we drie webinars.

Tabel 4.1: Bijeenkomsten georganiseerd door Stichting Lezen

Titel bijeenkomst	Doelgroep	Bereik 2021
Lezen Centraal 2021: Lees je nu, lees je later	Alle doelgroepen	Live: 656
Webinar Onderwijsland-schap in het mbo	Leesconsulenten en Educatief adviseurs van de bibliotheek	Live: 79 YouTube: 223
Webinar Lezen in het mbo werkt!	Mbo-docenten, leesconsulenten en educatief adviseurs	Live: 221 YouTube: 544
Webinar Voorlezen aan vluchtelingenkinderen	Professionals en vrijwilligers die met nieuwkomers werken	Live: 336 YouTube: 664
Webinar De Weddenschap	Vmbo- en mbo-docenten, leesconsulenten en educatief adviseurs	Live: 24 YouTube: 130

vervolg

Titel bijeenkomst	Doelgroep	Bereik 2021
Webinar Boeken- en voorleestips voor je baby en dreumes	Ouders van jonge kinderen, pedagogisch medewerkers	Live: 200 YouTube: 708
Webinar 25 werkvormen leesbevordering in het mbo	Mbo-docenten, leesconsulenten en educatief adviseurs	Live: 151 YouTube: 361
Webinar (Weer) zin in lezen	Professionals uit het primair onderwijs	Live: 500 YouTube: 768
POI en G4 Onderzoekssessies	POI en G4 coördinatoren BoekStart en de Bibliotheek *op school*	Live: 45 YouTube: 247

We droegen ook veelvuldig bij aan kennisbijeenkomsten van derden, zie tabel 4.2. Meestal leverden we een spreker of een trainer; een enkele keer stonden we met een stand op een evenement. Aan de Annie M.G. Schmidtlezing en de conferentie Het Schoolvak Nederlands hebben we ook financieel bijgedragen.

Tabel 4.2: Bijdrage Stichting Lezen aan evenementen van derden

Bijeenkomst	Doelgroep	Organisator
Online netwerkdag Lezen in actie (over leesmotivatie, met aandacht voor de rol van ouders)	Scholen en bibliotheken	Katholiek Onderwijs Vlaanderen
Webinar leesclubs	De gehele bibliotheek- en boekenbranche	NBD Biblion
Studerend Lezen in het hbo en vmbo	Docenten voortgezet onderwijs (vmbo) en hbo en andere geïnteresseerden in dit onderzoek.	Hogeschool Rotterdam
Training BoekStart en de Bibliotheek *op school*	Ambtenaren onderwijs VNG	VNG
Hoorcollege	Jeugdverpleegkundigen	NCJ Nederlands centrum Jeugdgezondheid
Presentatie over Voorlezen aan vluchtelingenkinderen	Vrienden en geïnteresseerden van IBBY: o.a. leesbevorderaars, bibliotheekmedewerkers, auteurs en illustratoren, leerkrachten, studenten, academici/promovendi.	IBBY

vervolg

Bijeenkomst	Doelgroep	Organisator
Presentatie Voorlezen aan vluchtelingenkinderen en kwalitatief onderzoek naar bibliotherapie	Studenten master Jeugdliteratuur	Tilburg University
Presentatie Voorlezen aan vluchtelingenkinderen	Educatiemedewerkers van de Bibliotheek Utrecht	Bibliotheek Utrecht
Presentatie over Online lezen, anders lezen	Vrienden en geïnteresseerden van IBBY: o.a. leesbevorderaars, bibliotheekmedewerkers, auteurs en illustratoren, leerkrachten, studenten, academici/promovendi.	IBBY
Presentatie project Stichting Lezen en Haagse Hogeschool/ISW Hoogland	Studenten van De Haagse Hogeschool en leerlingen van de middelbare school ISW Hoogeland.	ISW Hoogeland
BMO-congres	Nederlandse onderwijsmediathecarissen	BMO
Conferentie IGEL (International Society for the Empirical Study of Literature)	Wetenschappers internationaal	IGEL
Masterclass De collectie van de toekomst	Medewerkers bibliotheek- en boekenbranche	NBD Biblion
Annie M.G. Schmidt Lezing	Bibliotheekmedewerkers, onderwijs en andere in jeugdliteratuur geïnteresseerden	Literatuurmuseum/ Kinderboekenmuseum, IBBY Nederland
Conferentie Het Schoolvak Nederlands (HSN)	Leerkrachten van alle onderwijssoorten en -niveaus	Taalunie, Iedereen Leest en Stichting Lezen

Websites

Onze website Lezen.nl is in 2021 helemaal vernieuwd. Leesmonitor.nl, het platform voor onze informatie uit en over onderzoek naar lezen, leesbevordering en literatuureducatie, is nu geïntegreerd in Lezen.nl. Ook de website van Kunst van Lezen is geïntegreerd in onze corporate website. Dit vloeit voort uit en sluit aan op de steeds nauwere verwevenheid van Stichting Lezen en het programma Kunst van Lezen. De vernieuwde website werd gepresenteerd op 7 april tijdens Lezen Centraal.
Lezen.nl is nog volop in ontwikkeling. We kunnen al wel vaststellen dat de vernieuwing het merk Stichting Lezen heeft versterkt. Het is nu voor bijvoorbeeld bibliotheken duidelijker

dat de programma's van Kunst van Lezen onderdeel zijn van Stichting Lezen. In 2022 voeren we een gebruikersonderzoek uit met het oog op verdere optimalisering van de site.

We hebben ernaar gestreefd de website logischer in te delen en toegankelijker te maken, ook voor mensen met een visuele of fysieke beperking. De site heeft de frisse uitstraling van onze nieuwe huisstijl. Ook de heldere navigatiestructuur is een grote verbetering. Op de homepage lichten we steeds het belangrijkste nieuws en onderzoek uit. Informatie en publicaties over de verschillende leeftijdsdoelgroepen en over specifieke thema's, zoals de gevolgen van corona voor lezen, zijn dankzij zoekfilters gemakkelijk vinden.
De vernieuwing van de website resulteerde nog niet in hogere bezoekcijfers in vergelijking met voorgaande jaren. Wel zagen we vanaf de zomer dat de bezoekersaantallen per maand gestaag groeien: voor de zomer was het maandgemiddelde rond de 4.500 pagina-weergaven, in september bijna 5.500 en in november ruim 6.500.
Na het aanloopjaar 2021, gaan we ons in 2022 inspannen voor hogere bezoekersaantallen, onder andere door vanuit sociale media steeds te linken naar de website.

In aanvulling op onze eigen websites werkten we aan doelgroepgerichte sites per leeftijds-categorie en/of onderwijsniveau, zie verder § 4.1.

Tabel 4.3: Websites en bereik

Website	Doelgroep	Aantal unieke bezoekers 2020	Aantal unieke bezoekers 2021
Lezen.nl (incl. nieuwe Leesmonitor)	Professionals in de bibliotheeksector, de onderwijssector en de kinderop-vang. Beleidsmakers en beslissers bij stakeholders. Studenten en wetenschappers. Overige geïnteresseerden.	**164.554**	**136.452**
Lezeninhetvmbo.nl	Docenten in het vmbo, beleidsma-kers in het vmbo.	**7.903**	**11.413**
Leesplan.nl	Professionals in de kinderopvang en het primair en voortgezet onderwijs.	**14.947**	**17.259**

Publicaties

In 2021 brachten we weer diverse brochures en andere publicaties uit om leesbevorderaars te informeren en inspireren (zie tabel 4.4; voor de onderzoekspublicaties zie hoofdstuk 2). Daarnaast brengen we soms ook kleinere informatiefolders uit. Deze laatste worden niet meegeteld voor onze prestatie-indicatoren.
De onderzoekspublicatie over het Leeshongermodel van Mia Stokmans en Roos Wolters vertaalden we wegens de grote interesse van de leesbevorderaars in de praktische informatiebrochure Kwestie van Lezen.
De reeks *Meer lezen, beter in taal* (po, vmbo en mbo) en *Meer voorlezen, beter in taal* (kinderopvang en onderbouw po) werd in 2020/2021 volledig herzien: de vormgeving is vernieuwd en de inhoud is geactualiseerd. Kees Broekhof beschrijft hierin waarom het belangrijk is dat kinderen en jongeren meer plezier in lezen krijgen en hoe zij door meer te lezen hun taalontwikkeling bevorderen. De publicaties onderbouwen het belang van een structurele samenwerking tussen de bibliotheek enerzijds en kinderopvang en onderwijs anderzijds via BoekStart en de Bibliotheek *op school*.

Bij de bundel *Ondergedoken als Anne Frank* ontwikkelden Marcel Prins en Peter Henk Steenhuis in opdracht van Stichting Lezen crossmediaal lesmateriaal, met een webapp en een film voor voortgezet onderwijs en mbo. Dit kan gebruikt worden bij de lessen mens en maatschappij (vo), burgerschap (mbo) en Nederlands. Het lesmateriaal is gratis te verkrijgen via Lezen.nl. Het e-book en het luisterboek zijn voor leden van de Bibliotheek beschikbaar via jeugdbibliotheek.nl.

In ons corporate tijdschrift Lezen besteedden we in 2021 onder andere aandacht aan rapteksten, het lezen van klassiekers, leesonderwijs en lesbrieven, het gebruik van non-fictie in zaakvakken en literatuuronderwijs op het mbo. De oplage groeide van 12.150 stuks aan het begin tot 14.290 tegen het eind van 2021.

Het Leesmonitor Magazine gaat specifiek over onderzoek naar lezen, leesbevordering en literatuureducatie. In 2021 besteedden we in het magazine, net als op het onderzoeksgedeelte van de website, veel aandacht aan corona en kansenongelijkheid en de manier waarop de pandemie de ongelijkheid heeft vergroot. Het Leesmonitor Magazine heeft net als de website een nieuwe, frisse vormgeving gekregen, in lijn met de nieuwe huisstijl en de opmaak van het tijdschrift Lezen.

Tabel 4.4: Publicaties Stichting Lezen

Titel en auteur(s)	Doelgroep	Uitgever	Verschijningsvorm	Frequentie	Oplage
Tijdschrift Lezen	Leesbevorderaars doelgroepen 0-20 jaar	Stichting Lezen	Papier en digitaal	4x per jaar	14.290

vervolg

Titel en auteur(s)	Doelgroep	Uitgever	Verschijningsvorm	Frequentie	Oplage
Leeskalender vo	Docenten vo	Stichting Lezen	Papier en digitaal	4x per jaar	6.500
Leesmonitor Magazine	Leesbevorderaars doelgroepen 0-20 jaar	Stichting Lezen	Papier en digitaal	1x per jaar	2.500
Lezen in beeld	Docenten vo	Stichting Lezen	Papier en digitaal	In 2021: 1x	1.000
Kwestie van Lezen	Leesbevorderaars doelgroepen 0-20 jaar	Stichting Lezen	Papier en digitaal	In 2021: 1x	5.000
Lesmateriaal Anne Frank	Docenten vo en mbo	Stichting Lezen	Digitaal	Eenmalig	n.v.t.
Overzicht scholingsaanbod	Docenten vo en mbo	Stichting Lezen	Digitaal	1x per jaar	n.v.t.
Kinderboekengids po	Vve en po, boekhandels en bibliotheken	Stichting Lezen, CPNB	Papier en digitaal	1x per jaar	21.650
Online nieuwsbrieven	Alle doelgroepen	Stichting Lezen	Digitaal	Minstens 4x per jaar	-

4.5 Gidsfunctie

Stichting Lezen is een spin in het web van lezen en leesbevordering en weet in dat werkveld als geen ander wat er te doen en te halen is. We delen via Lezen.nl niet alleen onze eigen publicaties, scholingsaanbod en andere informatie, maar verwijzen ook naar onderzoek, publicaties, podcasts, evenementen en kennisbijeenkomsten van anderen. Datzelfde doen we ook op onze doelgroepgerichte websites (zie § 4.4.), het online platform BiebtoBieb en via sociale media. Zo fungeren we als gids in het land der leesbevorderaars en verstevigen we tegelijkertijd de relatie met onze partners. Ook in onze trainingen bieden we de cursisten uit de bibliotheek, de kinderopvang, het onderwijs en de jeugdgezondheidszorg zicht op spelers en aanbod op het gebied van leesbevordering in hun branche.

4.6 Recapitulatie aan de hand van de prestatie-indicatoren

Stichting Lezen brengt informatie, tools en scholing op allerlei manieren naar de verschillende groepen leesbevorderaars. Nieuwe inzichten worden immers pas echt productief als mensen er kennis van hebben kunnen nemen. Onze beproefde producten – trainingen en opleidingen, kennis-en netwerkbijeenkomsten en publicaties – maken van professionals in opvoeding, onderwijs en bibliotheken competente leesbevorderaars.

Corona heeft een overwegend gunstig effect gehad op ons werk op dit gebied, ondanks het feit dat het een domper was alle fysieke bijeenkomsten kwamen te vervallen. Het bereik van onze activiteiten en producten ten behoeve van de competente leesbevorderaars is weliswaar afgenomen ten opzichte van vorig jaar, maar deze daling komt geheel voor rekening van de verminderde belangstelling van de website Tijdvooreenleesoffensief.nl. Deze had in 2020 hoge actualiteitswaarde vanwege de lancering van het gelijknamige manifest, en trok zoals te verwachten was dit jaar veel minder bezoekers.
Dat in ogenschouw nemend en rekening houdend met het feit dat belangrijke evenementen zoals de NOT dit jaar niet doorgingen, is ons bereik verrassend goed op peil gebleven en op veel onderdelen zelfs goed gegroeid. Ons netwerk is groter geworden, dankzij het feit dat we meer onlinebijeenkomsten organiseerden dan gepland en doordat deze laagdrempelig te bezoeken en soms ook achteraf terug te kijken waren. We hebben geconcludeerd dat we de live ontmoetingen zeker willen hervatten, maar dat onze kennisdelingsactiviteiten in de toekomst deels digitaal en online zullen blijven plaatsvinden.

In ons groeiende netwerk zijn we in toenemende mate de interactie met de leesbevorderaars gaan zoeken en voeden. Op sociale media en op platforms als BiebtoBieb mengden we ons actief in gesprekken of zwengelden we die aan. Heel nuttig en inspirerend voor alle deelnemers waren de drie POI en G4-onderzoekssessies die we dit jaar voor het eerst hebben georganiseerd om recente onderzoekskennis te presenteren en te bespreken. Het gaat om een relatief kleine maar belangrijke doelgroep: dit zijn de voorlopers in hun werkveld, die ons kunnen en willen helpen om onderzoek te vertalen naar praktische toepassingen. De sessies zijn zowel voor hen als voor ons verrijkend.

Integratie is in veel opzichten het woord van het jaar voor Stichting Lezen. Integratie van Kunst van Lezen en Stichting Lezen, integratie van leesbevordering en leesonderwijs en ook integratie van de websites van Leesmonitor en Kunst van Lezen in de nieuwe website van Lezen.nl. Hoewel de bereikcijfers van de nieuwe site wat lager liggen dan die van de afzonderlijke sites samen in de jaren hiervoor, zit er sinds de zomer een mooie stijgende lijn in. We verwachten dat het bereik volgend jaar weer op (of boven) peil zal zijn.

We werkten hard aan het inrichten van nieuwe doelgroepsites. De focus lag dit jaar op de website Lezeninhetpo.nl; sites voor havo/vwo en de kinderopvang zijn in voorbereiding. OCW is medefinancier. De website voor het po gaat in 2022 live. De bereikcijfers van Lezeninhetvmbo.nl zijn ten opzichte van vorig jaar gegroeid.

Al met al kunnen we vaststellen dat we onze beoogde resultaten voor 2021 op het gebied van de competente leesbevorderaars ruimschoots gehaald hebben.

Tabel 4.5: Prestatie-indicatoren activiteiten Competente leesbevorderaars

Kerntaak Competente leesbevorde-raars	Activiteiten-plan 2021	Werkelijk 2021	Bereik 2020 (live en/of weergaven)	Bereik 2021 (live en/of weergaven)
Evenementen				
Lezen Centraal	**1**	**1**	**4.159**	**656**
Expert-meetings (webinars)	**5**	**9** • Webinar Onder-wijslandschap in het mbo • Webinar Lezen in het mbo werkt! • Webinar Voorlezen aan vluchtelin-genkinderen • Webinar De Wedden-schap • Webinar Boeken- en voorleestips voor je baby en dreumes • Webinar 25 werkvormen leesbevorde-ring in het mbo • Webinar (Weer) zin in lezen • Webinar Studerend lezen • POI en G4-Onder-zoekssessies (3x)	**1.054**	**6.263**
HSN	**1**	-	-	-
NOT	**1**	-	-	-

vervolg

Kerntaak Competente leesbevorde-raars	Activiteiten-plan 2021	Werkelijk 2021	Bereik 2020 (live en/of weergaven)	Bereik 2021 (live en/of weergaven)
Annie M.G. Schmidtlezing	**1**	**1**	-	**457**
Dag van het Literatuuron-derwijs	-	-	**805**	-
Websites				
Lezen.nl (incl. Leesmonitor)	**1**	**1**	**149.607**	**136.452**
Leesplan	**1**	**1**	**14.947**	**17.259**
Lezeninhetvm-bo.nl	**1**	**1**	**7.903**	**11.413**
Lezeninhetpo.nl	-	-	-	-
Tijdvooreen-leesoffensief.nl	-	**1**	**33.920**	**1.914**
Publicaties				
Kwestie van Lezen	**2**	**1**	**2.000**	**5.000**
Brochure leesbevorde-ring po en vo	**2**	**2** • Kinderboe-kengids po • Leeskalender vo	**28.975**	**28.150**
Tijdschrift Lezen (4 uitgaven)	**1**	**1**	**12.093**	**14.290**
Leesmonitor Magazine	-	**1**	**2.500**	**2.500**
Lezen in beeld	-	**2** • Lezen in beeld po • Lezen in beeld vo	-	**1.000**

vervolg

Kerntaak Competente leesbevorde-raars	Activiteiten-plan 2021	Werkelijk 2021	Bereik 2020 (live en/of weergaven)	Bereik 2021 (live en/of weergaven)
Overig	-	**2** • Lesmateriaal Anne Frank • Overzicht scholingsaan-bod	-	n.v.t.
Expertnetwerken				
Pabo platform	**1**	-		
Platform lerarenoplei-ders	**1**	-		
Deskundigheidsbevordering				
Open Boek 3.0	**1**	**1**		
Keuzedeel mbo	-	**1**		
Overig				
Totaal	**20**	**26**	**257.963**	**226.188**

HOOFDSTUK 5

Leesoffensief en versterking op leesbevordering

Terwijl we in 2020 nog hard moesten werken om brede steun te krijgen voor het Leesoffensief, konden we in 2021 merken dat die steun er daadwerkelijk was en dat partijen de daad bij het woord voegden. OCW is aan de slag met de ontwikkeling van een actieagenda. Er gaan steeds meer stemmen op voor een structureel leesbevorderingsbeleid dat stevig verankerd is in kinderopvang en onderwijs en dat kansenongelijkheid tegengaat. Voor de slepende controverse rond de leenrechtvergoeding voor de schoolbibliotheken nadert een oplossing.

Alle partijen die iets moeten en willen met leesbevordering, weten Stichting Lezen te vinden. Dat is enerzijds onze eigen verdienste: we hebben hard aan de weg getimmerd, veel nuttige kennis en ideeën aangereikt, een sterke Leescoalitie gevormd en ons goed geprofileerd. Anderzijds is het een door corona versterkt neveneffect van de maatschappelijke aandacht voor de leesproblemen van de jeugd. Stichting Lezen is daardoor beter dan ooit in positie om voorop te gaan in leesbevordering en te zorgen voor een goed gecoördineerde operatie ter versterking van het lezen.

5.1 Een grotere en effectievere cirkel van invloed

Stichting Lezen werkt voortdurend aan het verbreden van de steun voor leesbevordering. We proberen zoveel mogelijk sectoren, organisaties en beslissers achter onze visie op een integrale aanpak van leesbevordering te krijgen. Het uiteindelijke doel: structureel leesbeleid voor alle kinderen van 0-20 jaar, geïnitieerd door de rijksoverheid, en op elke school in het funderend en beroepsonderwijs een goede schoolbibliotheek.
Corona forceerde in 2021 enkele belangrijke doorbraken. We vergrootten niet alleen onze cirkel van invloed, maar maakten die cirkel vooral effectiever. We zijn beter in positie gekomen om daadwerkelijk meer invloed uit te oefenen op de keuzes die beslissers maken.

Investeren in medestanders

Directeur Gerlien van Dalen voerde als voorzitter van de Leescoalitie veelvuldig gesprekken met stakeholders uit jeugdgezondheidszorg, kinderopvang en onderwijs. Daarnaast maakt zij deel uit van de coördinatiegroep Actieagenda Leesoffensief van het ministerie van OCW. Voor diverse kennistafels en andere besprekingen die de Tweede Kamer wijdde aan leesvaardigheid, leverde Stichting Lezen inhoudelijke input.
Medewerkers van Stichting Lezen brachten hun kennis in en lieten hun invloed gelden als lid van de Taalraad (Taalunie), de Adviesraad Tel mee met Taal, de Adviesraad KVB Boekwerk, bestuur Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT) en de Werkgroep Expertisepunt Basisvaardigheden.
De Kinderboekenambassadeur en de Dichter des Vaderlands gingen ook op pad voor lezen en leesbevordering. Ook zij droegen bij aan het vergroten en effectiever maken van onze cirkel van invloed. Manon Sikkel was ook dit jaar nog Kinderboekenambassadeur. Zij maakte vlogs en blogs, schreef opiniestukken, sprak op conferenties, trad op tijdens de Kinderboekenweek, gaf talloze interviews aan landelijke, regionale en lokale media, legde tientallen schoolbezoeken af en vroeg daarbij steevast aandacht voor haar centrale thema's: een schoolbibliotheek op elke school en diversiteit en inclusie in kinderboeken.

Wat een kind volgens Kinderboekenambassadeur Manon Sikkel nodig heeft om een lezer te worden:

- Een eigen boek bezitten
- Een bibliotheek om boeken uit te kiezen
- Hulp bij het kiezen van een boek
- Een boek waarin je jezelf herkent
- Iemand die vaak voorleest
- Alles mogen lezen wat je wil
- Tijd om zelf verhalen te verzinnen
- Ooit een echte schrijver ontmoeten
- Een fijne plek om te lezen

Lieke Marsman verzorgde in 2021 als Dichter des Vaderlands tal van optredens en publicaties. Stichting Lezen is een van de financiers en samenwerkingspartners van dit inmiddels gerenommeerde 'instituut'.
Een partnerschap met NPO Zapp/AVROTROS resulteerde in vijf afleveringen van de tv-serie Brugklas waarin lezen centraal stond en De Jonge Jury aandacht kreeg. Het programma bereikt met een crossmediale aanpak een grote groep 9- tot 13-jarigen. De afleveringen werden in het eerste kwartaal van 2021 uitgezonden en trokken gemiddeld 85.200 kijkers per aflevering.
Al deze contacten en inspanningen hebben hun vruchten afgeworpen, zoals hieronder is beschreven.

Verbinden van onderwijs en leesbevordering in het Leesoffensief

Stichting Lezen maakte zich in 2021 samen met de Leescoalitie opnieuw hard voor de koppeling van leesbevordering aan het onderwijsbeleid. Het is van groot belang dat leesbevordering niet alleen als onderdeel van het cultuurbeleid gezien wordt, maar dat OCW het leesoffensief ook vanuit de onderwijsportefeuille omarmt en leesbevordering structureel inzet ter versterking van de leesmotivatie en de leesvaardigheid van leerlingen. In haar Kamerbrief van 13 oktober 2021 over het leesoffensief, zette minister Van Engelshoven een belangrijke stap in deze richting. Zij benadrukte dat voor duurzame bevordering van leesvaardigheid een meerjarige en structurele aanpak nodig is en gaf aan dat de basis hiervoor ligt in de programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school*.
Het Leesoffensief kreeg niet alleen landelijk voet aan de grond. Ook lokaal en provinciaal ontstonden er vergelijkbare initiatieven waar Stichting Lezen vanuit haar strategische en coördinerende rol en als kenniscentrum bij betrokken was. Op de website Tijdvooreenleesoffensief.nl zijn de lokale initiatieven verzameld.

Bibliotheekconvenant als vliegwiel

Stichting Lezen was nauw betrokken bij de uitvoering van een onderdeel van de Netwerkagenda die hoort bij het Bibliotheekconvenant van oktober 2020. Convenant en agenda zorgen ervoor dat steeds meer gemeenten geïnteresseerd raken in het uitvoeren van maatschappelijke opgaven samen met de bibliotheken. Bij de maatschappelijke opgave *geletterde samenleving* uit de Netwerkagenda spelen BoekStart en de Bibliotheek *op*

school een centrale rol. Dat bracht Stichting Lezen goed in positie om gemeenten enthousiast te maken en te verbinden met de bibliotheken. Zo fungeerde de Manager leesbevorderingsprogramma's van Stichting Lezen als secretaris van de koersgroep *geletterde samenleving,* die richting geeft aan de ambities in het kader van deze opgave.
Om strategische gesprekken tussen bibliotheken, onderwijs, kinderopvang en gemeenten kracht bij te zetten, maakten we de video Aan de slag met BoekStart en de Bibliotheek *op school*. We stellen deze online beschikbaar.

Via systeemaanpak contact met en invloed op gemeenten

In het kader van het onderdeel preventie laaggeletterdheid van het actieprogramma Tel mee met Taal werkte Stichting Lezen samen met Stichting Lezen en Schrijven, de KB (Bibliotheek en basisvaardigheden) en SPN aan de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid. Doel is te komen tot een systeemaanpak waarmee gemeenten na 2024 de regie kunnen voeren over de aanpak van laaggeletterdheid. Het penvoerderschap van dit project bracht Stichting Lezen in nauw contact met OCW en de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG).

Nationaal Programma Onderwijs (NPO)

In het voorjaar van 2021 lanceerde de minister van OCW het Nationaal Programma Onderwijs (NPO), om de door corona ontstane leer- en leesvaardigheidsachterstanden weg te werken. Stichting Lezen heeft hard gewerkt om leesbevordering op het netvlies te krijgen van iedereen die te maken heeft met het NPO. We informeerden de voor het NPO verantwoordelijke ambtenaren over de leesbevorderingsprogramma's en de effectstudies naar (onderdelen van) de programma's. In samenwerking met SPN organiseerden we een goed bezochte onlinebijeenkomst voor de strategische laag van bibliotheken over de onderwijsachterstanden en het inzetten van NPO-gelden ten bate van de Bibliotheek *op school*.
In samenwerking met EducationLab ontwikkelden we Praktijkkaarten als hulpmiddel voor het onderwijs bij het kiezen van bewezen effectieve en kansrijke interventies in het kader van het NPO. Er is een Praktijkkaart over de BoekStartcoach, BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* primair onderwijs gemaakt.
Wellicht mede dankzij onze inspanningen kozen veel gemeenten bij de besteding van hun NPO-gelden onder andere voor de Bibliotheek *op school* en het aanleggen of uitbreiden van de schoolbibliotheekcollecties. Dit geeft blijk van kennis over en vertrouwen in deze programma's en de organiserende en uitvoerende partijen die daarin participeren. Stichting Lezen juicht deze incidentele investeringen van harte toe, maar benadrukt dat leesbevordering ook structurele investeringen vergt.

De Bibliotheek *op school* en leenrechtvergoeding

Stichting Lezen heeft steeds geprobeerd beweging te krijgen in de slepende discussie over het afdragen van leenrechtvergoedingen over boeken die binnen (basis)scholen worden uitgeleend. Kinderen lezen meer als ze thuis kunnen beschikken over boeken, zo blijkt uit onderzoek. De kosten van de leenrechtvergoeding verhinderen echter al sinds de start van de Bibliotheek *op school* dat kinderen boeken uit de schoolbibliotheek mee naar huis mogen nemen. Dit gaat ten koste van de effectiviteit van het programma. Stichting Lezen voorzag het ministerie op basis van eigen onderzoek van gegevens over de (binnenschoolse) uitleningen van boeken en de afgedragen en niet-afgedragen vergoedingen binnen de bibliotheken en scholen die meedoen aan de Bibliotheek *op school*.

Mede op basis daarvan kwam de minister van OCW tegen het einde van 2021 met een oplossingsrichting om definitief een eind te maken aan deze langdurige controverse. Het voorstel voorziet in de mogelijkheid om boeken uit de schoolbibliotheken mee naar te huis nemen. Het is de bedoeling dit als voorwaarde op te nemen in het wettelijk kader van de leenrechtvergoeding. Stichting Lezen is blij met deze doorbraak. Dit brengt een structurele landelijke verankering van de Bibliotheek *op school* een stap dichterbij.

5.2 Krachten bundelen

Nederlandse kinderen en jongeren aan het lezen krijgen, dat kan Stichting Lezen niet alleen. Daarom bundelen we graag onze krachten met die van andere organisaties.

Landelijke samenwerking

Veel van onze samenwerkingsverbanden bestaan al wat langer en zijn nog steeds nuttig, zoals de Leescoalitie (zie bijlage 2) en het overleg met de partners in de Basisinfrastructuur. Het Landelijk Netwerk Geletterdheid is nieuw. Hierin werken we samen met de sector van de jeugdgezondheidszorg. Samen staan we voor de ambitie om alle (ouders van) baby's, dreumesen en peuters in Nederland mee te laten doen met BoekStart.

Tabel 5.1: Samenwerkingen Stichting Lezen

Samenwerkings-verband	Doel	Partners	Rol Stichting Lezen
Landelijk Netwerk Geletterdheid	Delen van best practices, kennis en ervaring; stimuleren van samenwerking; BoekStart voor alle kinderen	Circa 10 jeugd-gezondheids-organisaties	Deelnemer, kennispartner
Leescoalitie (zie voor uitgebreide verantwoording bijlage 2)	Zoveel mogelijk mensen aanzetten tot (voor)lezen	CPNB, Stichting Lezen en Schrijven, Literatuurmuseum/ Kinderboeken-museum, KB, VOB, Letterenfonds	Initiatiefnemer, penvoerder en voorzitter
Letterenpartners	Afstemming over doelen en visie, kennisdeling, samen optrekken richting OCW en Raad voor Cultuur	Letterenfonds, Schrijverscentrale, Schoolschrijver, Fonds Bijzondere Journalistieke Projecten	Inhoudelijke coördinatie, kenniscentrum, strategisch partner

vervolg

Samenwerkings-verband	Doel	Partners	Rol Stichting Lezen
Ondersteunende instellingen BIS	Maatschappelijke verkenning, inhoudelijke samenwerking, aansluiting tussen de Bibliotheek *op school* en Cultuureducatie met Kwaliteit, versterken backoffice, samen optrekken richting OCW	LKCA, Boekmanstichting	Kennisdeling, onderzoek, expertise effectieve leesbevorderingsaanpak delen
Platfoarm lêsbefoardering Fryslân	Leesbevordering in de Friese taal; doorgaande lijn voor Friese leesbevordering; aansluiting bij provinciale Taalplan Frysk; expertgroep kinder- en jeugdliteratuur, peuterproject Tomke en brugklasproject LêsNo	Afûk, Fers, Cedin, Omrop Fryslân, Sintrum Frysktalige Berne-opfang Tresoar, Provincie Fryslân, Letterenfonds	Kernpartner, kennispartner, medefinancier van kansrijke initiatieven
De Wendbaren	Uitwisseling t.b.v. sterke positie landelijke culturele ondersteuningsstructuur	LKCA, Boekmanstichting, Beeld en Geluid, Eye, Dutch Culture, DEN, Het Nieuwe Instituut, Cultuur en Ondernemen, RKD -Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis, De Balie	Deelnemer

Internationale samenwerking

Over de hele wereld leren kinderen lezen en hebben ze daar aansporing, inspiratie, voorzieningen en begeleiding bij nodig. Het is waardevol om over de landsgrenzen heen contact te hebben en kennis uit te wisselen met andere voorvechters van het lezen. In 2021 verliep dit contact vanwege corona met name digitaal.

Tabel 5.2: Internationale samenwerkingen Stichting Lezen

Organisatie	Doel	Partners	Rol (medewerkers van) Stichting Lezen
Kinderboekenambassadeur internationaal	Uitwisselen van ervaringen en ideeën en aandacht vragen voor deze effectieve manier van leesbevordering	International Childrens Laureates, met daarin naast Nederland het Verenigd Koninkrijk, Ierland, Wales, Zweden, Nieuw-Zeeland, Italië, Finland, de Verenigde Staten en Australië.	Initiatiefnemer, coördinator
EURead/Global Network	Uitwisselen van kennis, ervaringen en concepten, gezamenlijk ontwikkelen van nieuwe strategieën, belangenbehartiging op EU-niveau	Leesbevorderingsorganisaties uit heel Europa	Vice-voorzitter
IFLA	Belangenbehartiging, professionalisering en verbinding binnen de internationale bibliotheeksector	Bibliotheekorganisaties uit 150 aangesloten landen	Lid Standing committee Literacy & Reading. deelnemer sectie School Libraries
IBBY-Nederland (International Board on Books for Young People)	Steunen en initiëren van projecten; nomineren van Nederlandse auteurs en illustratoren voor internationale jeugdliteratuur-prijzen; organisatie Miep Diekmann Thesisprijs en de Jenny Smelik-IBBY Prijs voor culturele diversiteit in jeugdliteratuur	Nederlands Letterenfonds	Penningmeester en secretaris

5.3 (Boven)lokale netwerken

Om te zorgen dat alle kinderen gelijke of vergelijkbare kansen krijgen om goed te leren lezen, is op alle niveaus beleid en actie nodig: landelijk, provinciaal en lokaal. Op al die niveaus is het zaak dat bibliotheken, onderwijs, kinderopvang en jeugdgezondheidszorg elkaar weten te vinden, sterke netwerken vormen en afspraken maken over leesbevordering en geletterdheid. Stichting Lezen stimuleert de netwerkvorming in het kader van Kunst van Lezen, omdat eensgezindheid en samenwerking belangrijke randvoorwaarden zijn voor een structurele en integrale leesbevorderingsaanpak die loont. De netwerkagenda bij het Bibliotheekconvenant heeft de netwerkvorming in 2021 een flinke stap vooruitgeholpen. Zie verder bijlage 1 over Kunst van Lezen.

5.4 Recapitulatie van resultaten en prestaties

Het belang van lezen en de ernst van het gebrek aan leesplezier, leesvaardigheid en leesmotivatie staat in steeds bredere kring steeds scherper op het netvlies. Mede daardoor heeft leesbevordering steun gekregen vanuit nieuwe programma's (Leesoffensief, NPO, Bibliotheekconvenant en Netwerkagenda) en komen slepende problemen eindelijk tot een oplossing (leenrechtvergoeding). Steeds meer partijen gaan zien en doen wat Stichting Lezen voor ogen heeft. Onze investeringen in nieuwe en bestaande relaties lonen en de samenhang tussen (producten en activiteiten van) Stichting Lezen en Kunst van Lezen worden steeds meer gezien en op waarde geschat. Partijen weten ons steeds beter te vinden voor advies, sparren en reflectie. Mooi voorbeeld daarvan is de totstandkoming van de Praktijkkaarten van EducationLab. Die zijn op verzoek van het onderwijs gemaakt. Maar er blijft genoeg te wensen over. Vooral structurele financiering van leesbevordering vanuit de onderwijsbegroting blijft een groot streven. Het structureel koppelen van leesbevordering en leesonderwijs in het vernieuwde curriculum en het Masterplan Basisvaardigheden kan een goede stap in die richting zijn.

Binnen onze kerntaak 'Leesoffensief en versterking op leesbevordering' hadden we drie activiteiten gepland en een bereik van 1 miljoen mensen. Die doelstellingen hebben wij ruimschoots gehaald.

Tabel 5.3 Activiteiten en bereik Leesoffensief en versterking op leesbevordering

Kerntaak Leesoffensief	Activiteiten-plan 2021	Werkelijk 2021	Bereik 2020*	Bereik 2021*
Leescoalitie (campagne)	**1**	**1**	**50.005.436**	**52.745.253**
Ambassadeurs	**2**	**2**	**25.807**	**6.524**

vervolg

Kerntaak Leesoffensief	Activiteiten-plan 2021	Werkelijk 2021	Bereik 2020*	Bereik 2021*
Internationale activiteiten	**1**	**1**	-	-
Overig	-	**1** (tv-serie Brugklas)	-	**564.000**
Totaal Leesoffensief	**4**	**5**	**50.031.243**	**53.315.777**

* Het gaat hier niet om unieke personen maar om het aantal keer dat we iemand hebben bereikt of geïnformeerd over een activiteit in het kader van de Leescoalitie.

HOOFDSTUK 6

Organisatie

6.1 Positie in het bestel en financieel kader

Als ondersteunende instelling voor leesbevordering en literatuureducatie in de culturele basisinfrastructuur (BIS) ontvangt Stichting Lezen middelen uit de cultuurbegroting van het ministerie van OCW. Deze basisfinanciering benutte Stichting Lezen in 2021 voor haar kerntaken zoals beschreven in het activiteitenplan 2021-2024: het zorgen voor een solide kennisbasis, het verrijken van de leesomgeving, het bijdragen aan competente leesbevorderaars en het verbreden van het leesoffensief en versterken van de leesbevordering.

Net als in de afgelopen jaren ontving Stichting Lezen in 2021 ook middelen uit het Actieprogramma Tel mee met Taal (2020-2024), ter voorkoming en bestrijding van laaggeletterdheid. In dat kader leveren we een bijdrage aan de onderdelen BoekStart (mede gericht op taalarme gezinnen), de Bibliotheek *op school* en leesbevorderingsnetwerken van het leesbevorderingsprogramma Kunst van Lezen.
De bijdrage voor de gemeentelijke gezinsaanpak geletterdheid werd verstrekt in de vorm van een afzonderlijke projectsubsidie. Daarnaast werkten we in 2021 aan de ontwikkeling van de website Lezeninhetpo.nl, waarvoor we in het kader van het Leesoffensief in 2020 een projectsubsidie van het ministerie van OCW ontvingen. Voor de coördinatie van de Leescoalitie verstrekte het ministerie van OCW in tegenstelling tot voorgaande jaren helaas geen projectsubsidie.

6.2 Personeel en organisatie

Het managementteam bestond in 2021 uit de directeur-bestuurder Gerlien van Dalen, Roos Wolters, Peter van Duijvenboden en Adriaan Langendonk. Roos Wolters, teamleider van de teams kennis- & beleidsontwikkeling en bedrijfsvoering, verving de directeur-bestuurder als die afwezig was. Peter van Duijvenboden was teamleider beleidsontwikkeling & innovatie, Adriaan Langendonk manager leesbevorderingsprogramma's (Kunst van Lezen). Per 1 januari 2021 gold onderstaande organisatie-inrichting:

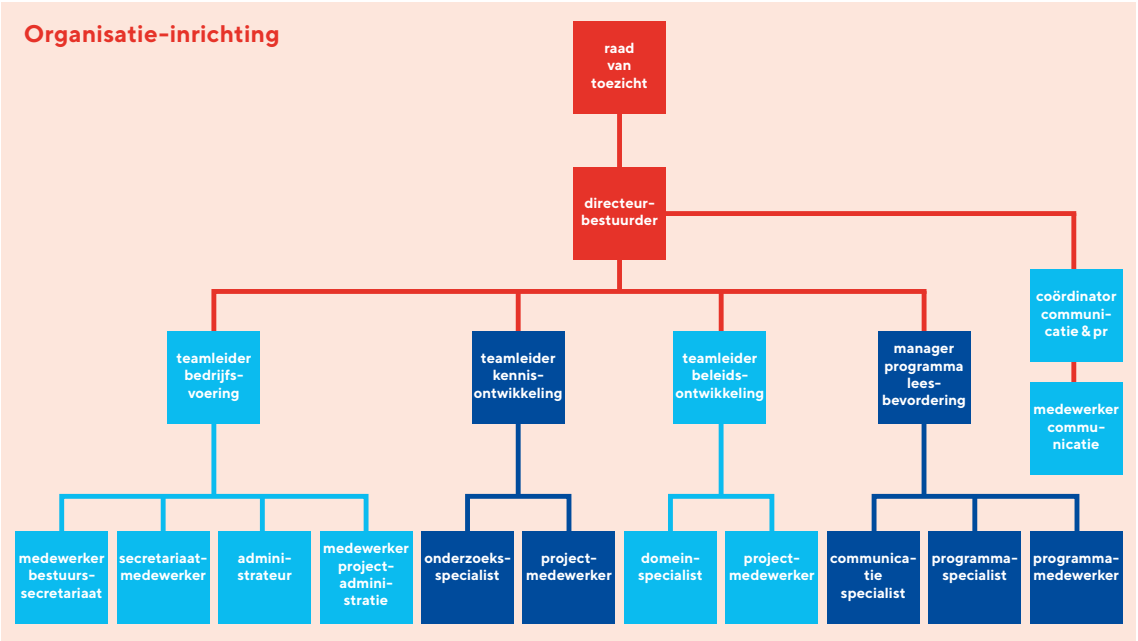

Figuur 1: De organisatiestructuur van Stichting Lezen per 1-1-2021.

Stichting Lezen is aangesloten bij het Pensioenfonds Zorg en Welzijn en volgt de geldende loonschalen en periodieken van de CAO voor het Uitgeverijbedrijf.
Ook in 2021 werd gebruikgemaakt van een digitaal uren- en verlofregistratiesysteem, vooral om de werkzaamheden voor de diverse extern gefinancierde projecten binnen Stichting Lezen en Kunst van Lezen inzichtelijk te maken.
Voor verzuimregistratie maakten we gebruik van de diensten van Zorg van de Zaak Netwerk.
Voor specialistische organisatorische werkzaamheden werkte de stichting met externe adviseurs en consultants. Zo is in 2021 opnieuw gebruikgemaakt van de diensten van HR-adviseur J. Bast (WCY / HR Advies & Coaching) en van administratiekantoor Jac's den Boer & Vink. Daarnaast werd incidenteel gebruikgemaakt van juridisch, strategisch en redactioneel advies.

Gedurende de coronacrisis werkten de medewerkers van Stichting Lezen bijna helemaal vanuit huis. We volgden de RIVM-richtlijnen nauwgezet. De medewerkers ontvingen de door het Nibud geadviseerde bedrag per werkdag als vergoeding voor het thuiswerken.
Het werk ging goed en het ziekteverzuim is licht gedaald; het ziekteverzuimpercentage bedroeg in 2021 2,2 % (in 2020 2,3%). Wel ervoeren mensen het vele thuiswerken als mentaal zwaar en lagen er fysieke klachten op de loer. Om dit goed te begeleiden hebben we in 2021 waar en indien nodig voorzien in aanvullende maatregelen, zoals flexibele omgang met werktijden en pauzes, ruim agendabeheer en regelmatig individuele gesprekken met de medewerkers. Zo nodig kregen medewerkers een laptop, bureaustoel of andere materialen van Stichting Lezen in bruikleen om de thuiswerkplek zo optimaal mogelijk in te richten.

Formatie

De formatie van Stichting Lezen was in 2021 gemiddeld 19,6 fte (in 2020 18,4 fte), waarvan 4,6 fte met een tijdelijk contract (in 2020 4,5 fte). Van deze 19,6 fte was 7,8 fte bestemd voor de uitvoering van de activiteiten van Kunst van Lezen (in 2020 7,9 fte).
In 2021 deden zich enkele personele wijzigingen voor. Mustapha Esadik trad per 1 januari in dienst als ondersteunend medewerker en vanaf 1 september als domeinspecialist voortgezet onderwijs. Peter van Duijvenboden, onze teamleider projectontwikkeling en innovatie en domeinspecialist vmbo/mbo/pro, ging uit dienst per 15 december. Roos Wolters nam de functie van teamleider projectontwikkeling en innovatie tijdelijk waar. Voor de functie van domeinspecialist vmbo werd een nieuwe medewerker aangenomen die in maart 2022 zal starten.
Roos Wolters, teamleider kennis- en beleidsontwikkeling en interne zaken is sinds 14 juni 2021 voor 20 uur per week als Kwartiermaker Taal- en Leesoffensief Fryslân gedetacheerd bij Fers, de Friese provinciale ondersteunende instelling voor bibliotheken. Zij legde in verband hiermee haar taken als teamleider interne zaken neer. Voor team intern werd daarom tijdelijk een interne coördinator aangesteld. Ook in het team kennis- en beleidsontwikkeling werden twee interne coördinatoren aangesteld. Eind 2021 werd de werving van een teamleider bedrijfsvoering gestart, maar deze werving heeft nog geen geschikte kandidaat opgeleverd.

Medewerkers in dienst

Eind 2021 waren 24 van de 25 medewerkers in dienst (19,6 fte). De medewerkers van Stichting Lezen zijn voornamelijk inhoudelijk specialisten in onderwijs, taal- en leesbevordering, onderzoek en communicatie:

- Gerlien van Dalen, directeur-bestuurder
- Milly Alexander, medewerker projectadministratie
- Niels Bakker, onderzoeksspecialist
- Daan Beeke, domeinspecialist voortgezet onderwijs (havo/vwo)
- Tike de Boer, medewerker bestuurssecretariaat
- Marijke Bos, domeinspecialist voor- en vroegschoolse periode
- Inger Bos, communicatiespecialist programma's leesbevordering
- Anne Borgdorff, medewerker secretariaat
- Liselotte Dessauvagie, programmaspecialist de Bibliotheek *op school* vo
- Bart Droogers, programmaspecialist de Bibliotheek *op school* po
- Peter van Duijvenboden, teamleider projectontwikkeling en Innovatie (tot 15-12-2021)
- Jette van den Eijnden, onderzoeksspecialist
- Mustapha Esadik, domeinspecialist voortgezet onderwijs
- Gijs van der Hammen, medewerker online communicatie
- Julienne van den Heuvel, programmaspecialist BoekStart
- Najat Kaddour, medewerker secretariaat
- Agnes van Montfoort, domeinspecialist basisonderwijs
- Renske Nugter, medewerker communicatie
- Marloes Robijn, medewerker onderzoek
- Marieke Smeijsters, medewerker projectontwikkeling en innovatie
- Karin Verburg, administrateur
- Alix Wassing, medewerker kennis- en beleidsontwikkeling
- Roos Wolters, teamleider kennis- en beleidsontwikkeling en interne zaken
- Desirée van der Zander, coördinator communicatie en pr

Adriaan Langendonk, de manager leesbevorderingsprogramma's, is in dienst bij KB/Nationale Bibliotheek, maar werkt voornamelijk vanuit Stichting Lezen voor het programma Kunst van Lezen. Omdat Kunst van Lezen als onderdeel van Tel mee met Taal een gezamenlijk programma is, wordt de programmamanager grotendeels uit het programmabudget betaald dat verantwoord wordt in de jaarrekening van Stichting Lezen.

In januari sloot stagiaire Floor van der Steijle haar stage bij ons af. Zij deed onderzoek naar de rol van digitale media in ouder-kindprogramma's voor geletterdheid. Van september tot december liep Ala' Kraman stage bij Stichting Lezen. Zij deed onderzoek naar praten over boeken en leesclubs. Anneroos Voetberg liep stage vanaf oktober; haar periode loopt tot en met januari 2022. Zij hield zich bezig met gemeenschaps- en identiteitsvorming op online lees- en schrijfplatforms.

6.3 Diversiteit en inclusie

In 2021 werkten we hard aan de toepassing van de Code Diversiteit en Inclusie. Een werkgroep met uit elk team een afgevaardigde gaf hier enthousiast invulling aan. Expertisecentrum Diversiteitsbeleid ECHO inspireerde de groep bij de start met een lezing. Daarna ging de werkgroep aan de slag met stap 1 van het stappenplan van Codedi.nl: de uitvoering van een nulmeting. In 2022 maken we op basis daarvan een visie en plan van aanpak voor de vier P's: Programma, Publiek, Partners en Personeel.

Met het oog op draagvlak en bewustwording in de hele organisatie spraken we met het hele team onder leiding van Colourful People over het belang van inclusie op de werkvloer en in de maatschappij in het algemeen. We bespraken veelvoorkomende vooroordelen en bedachten wat er beter zou kunnen met betrekking tot de vier P's. De medewerkers hebben deze dag als waardevol ervaren; in 2022 geven we vervolg aan de teambijeenkomst. We richten ons dan met name op inclusief gesprekken voeren en *deep democracy*. Passend bij het werk van Stichting Lezen, hebben we ook een leesclub opgezet rondom diversiteit en inclusie, waaraan medewerkers uit alle lagen van de organisatie meedoen. Aan de hand van een boek waarin diversiteit en inclusie een belangrijke rol speelt, bespraken we thema's zoals racisme of genderdiversiteit. Het lezen van de boeken leverde nieuwe inzichten op, bracht open gesprekken op gang en werd door de deelnemers zeer gewaardeerd.

Met de letterenorganisaties in het Letterenhuis is afgesproken dat elke instelling een werkgroep diversiteit & inclusie instelt. Het was de bedoeling dat deze werkgroepen periodiek bijeen zouden komen om kennis en ervaringen uit te wisselen. Vanwege corona is dit in 2021 niet gebeurd.

Wij vinden het belangrijk dat iedereen onze online beschikbare informatie kan bekijken en gebruiken. Daarom besteedden wij veel aandacht aan de digitale toegankelijkheid van onze websites. Ook bij de vernieuwing van de corporate website Lezen.nl in 2021 was dit een belangrijk aandachtspunt. De procedure voor het verkrijgen van een Toegankelijkheidsverklaring voor de nieuwe website is in gang gezet. Zodra deze is verstrekt, zullen we deze op de website plaatsen en zullen we verwijzen naar het register op www.digitoegankelijk.nl.

6.4 Raad van toezicht

De raad van toezicht bestaat uit ten minste drie en ten hoogste uit zeven leden. Met inachtneming van de Code Governance Cultuur en de Code Culturele Diversiteit wordt gestreefd naar een evenwichtige samenstelling (man-vrouwverhouding, culturele achtergrond en leeftijdsopbouw). Leden moeten onafhankelijk en kritisch kunnen opereren en een relevant netwerk en/of specifieke deskundigheid hebben op de volgende terreinen:

- (Lokale) politiek / bestuur
- Leesbevordering / literatuureducatie
- Boekenvak/bibliotheek
- (Nieuwe) media
- Juridische zaken / formele aspecten rondom organisatieprocessen
- Onderwijs
- Financiën/risicobeheersing/rapportage
- Ondernemerschap/commercie/sponsoring en fondsenwerving
- Werkgeverschap/management
- Onderzoek

Op elk van deze gebieden is minimaal één lid deskundig. In de praktijk is er sprake van overlap.

In 2021 vonden geen wijzigingen plaats in de samenstelling van de raad van toezicht. De heer B.J. Verkoren en de heer E. Van Nispen tot Sevenaer vormden samen de auditcommissie. Deze doet voorwerk voor het beoordelen van de financiële verslaglegging en van de projecten en risico's op het gebied van financiën, vastgoed, ICT en informatievoorziening, interne beheersing en compliance.

Overzicht leden raad van toezicht eind 2021

	Datum aanstelling	Datum (beoogde) herbenoeming	Geplande datum aftreden
Mevrouw M.W.L. van Vroonhoven (voorzitter)	9 oktober 2020	9 oktober 2024	
De heer B.J. Verkoren (voorzitter auditcommissie)	20 juni 2015	20 juni 2019	20 juni 2023
De heer M. Asscher	1 juli 2020	1 juli 2024	
De heer G.J. Dorleijn	1 februari 2015	1 februari 2019	1 februari 2023
Mevrouw S. Kreuger	1 maart 2018	1 maart 2022	
Mevrouw H.B.G.W.J. Mulder	1 februari 2015	1 februari 2019	1 februari 2023
De heer E. Van Nispen tot Sevenaer	1 januari 2019	1 januari 2023	

Vergaderingen

De raad van toezicht kwam in 2021 vier keer in reguliere vergaderingen bijeen. In verband met de coronabeperkingen waren deze vergaderingen soms digitaal, soms live en soms in een hybride vorm. De meeste leden waren hierbij aanwezig. Alle voor de continuïteit van het werk van Stichting Lezen belangrijke ontwikkelingen en stukken zijn in deze vergaderingen besproken. Belangrijke onderwerpen tijdens de raadsvergaderingen waren onder andere:

- Voortgang van de activiteiten, specifiek in het licht van de coronabeperkingen
- Landelijke beleidsontwikkelingen
- Cultural governance
- Organisatieontwikkelingen
- Financiële zaken
- Personele zaken, waaronder het aanstellen/werven van een teamleider bedrijfsvoering

Aan het eind van het eerste halfjaar boog de raad zich over de prognoses voor het komende halfjaar in relatie tot de begroting. De begroting 2022 werd voorbereidend besproken in de auditcommissie en door de raad van toezicht vastgesteld in november 2021.
Tijdens de jaarlijkse beleidsmiddag sprak de raad in aanwezigheid van het management-

team en de medewerkers communicatie over het communicatie-activiteitenplan Stichting Lezen 2021-2024. Daarnaast vond op diverse punten bilateraal overleg plaats.

Relevante (neven)functies leden raad van toezicht

Mevrouw M.W.L. van Vroonhoven MBA, voorzitter:

- Leraar (zij-instromer)
- Columnist (de Volkskrant)
- Voorzitter raad van toezicht Radboud Universiteit
- Vice-voorzitter raad van toezicht Kunstmuseum
- Lid raad van toezicht Het Nationale Theater

De heer M. Asscher

- Schrijver en vertaler
- Bestuurslid Stichting Praemium Erasmianum
- Lid Academie De Gouden Ganzenveer
- Voorzitter Stichting Frans Kellendonk Fonds
- Bestuurslid Stichting Leerstoel Nederlands Klassiek Verbond

De heer G.J. Dorleijn

- Voorzitter bestuur Geert van Oorschotstichting
- Vertrouwenspersoon Wetenschappelijke Integriteit van de Rijksuniversiteit Groningen

Mevrouw S. Kreuger

- Journalist
- Radio-dj
- Documentairemaker

Mevrouw H.B.G.W.J. Mulder

- Senior beleidsadviseur Samenwerkingsverband voortgezet onderwijs Amsterdam-Diemen
- Lid hoofdbestuur van de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie
- Lid raad van advies faculteit Humanities van de Universiteit van Amsterdam

De heer E. Van Nispen tot Sevenaer

- Directeur Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid
- Bestuurslid Netwerk Digitaal Erfgoed
- Bestuurslid Prins Claus Fonds
- Lid raad van toezicht Muiderslot
- Lid OnderwijsAdviesRaad MIC Hogeschool van Amsterdam
- Bestuur Ridderschap van Gelderland
- Lid raad van advies Universiteit van Amsterdam faculteit Geesteswetenschappen
- Lid jury Johannes van Dam prijs
- Lid raad van toezicht Stichting De Oostkerk
- Voorzitter werkgroep Cultuur en Media NL AIC
- Lid raad van advies BCI
- Bestuurslid MediaPerspectives
- Lid Jubileumcomité Kinderboekenmuseum

- Voorzitter Stuurgroep Netwerk Mediawijsheid
- Bestuurslid ECP
- Lid raad van toezicht en Audit Committee VSB Fonds
- Lid raad van advies Museumdepotshop
- Lid raad van advies Mauritshuis

De heer B.J. Verkoren

- Lid van de directie JumboDiset BV en Koninklijke Jumbo BV
- Lid raad van toezicht van Stichting Frontaal te Amsterdam
- Penningmeester Stichting Boost Producties te Amsterdam
- Secretaris Stichting IDRF (Infectious Disease Research Foundation)

BIJLAGE 1

Jaarverslag Kunst van Lezen 2021

Inhoudsopgave
Jaarverslag Kunst van Lezen 2021

Inleiding **75**

1. Onderzoek rondom Kunst van Lezen **79**
1.1 Lopend onderzoek uit Tel mee met Taal I 79
1.2 Lopend onderzoek 2021 79
1.3 Gepubliceerd in 2021, met budget van Kunst van Lezen 81

2. Resultaten BoekStart **82**
2.1 Bereik BoekStart 82
2.2 Deskundigheidsbevordering BoekStart 88
2.3 Overige activiteiten BoekStart 89
2.4 Communicatie BoekStart 90

3. Resultaten de Bibliotheek *op school* **91**
3.1 De Bibliotheek *op school* po 91
3.2 De Bibliotheek *op school* vo 96
3.3 De Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs 101
3.3.1 De Bibliotheek *op school* mbo 101
3.4 Communicatie de Bibliotheek *op school* 104

4. Overige onderdelen generieke aanpak **106**
4.1 Aanpak Kunst van Lezen in Caraïbisch Nederland 106
4.2 De connectie met de landelijke digitale content en diensten van de KB 106
4.3 (Boven)lokale strategische netwerken leesbevordering 107

5. Resultaten op het gebied van de Gezinsaanpak **109**
5.1 Positief leesklimaat thuis stimuleren via BoekStartcoach en VoorleesExpress 109
5.2 Bibliotheken versterken als verbindende schakel tussen preventie en curatie 110
5.3 Gezinsaanpak in de jeugdgezondheidszorg 111
5.4 Gezinsaanpak in kinderopvang en onderwijs stimuleren 111
5.5 Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid: lokaal netwerk rond taalarme gezinnen 112

6. Organisatie Kunst van Lezen **114**
6.1 Verantwoordelijkheden en bemensing 114
6.2 Communicatie 114
6.3 Nationale en internationale vertegenwoordiging 115
6.4 Financiën 116

Inleiding

Sinds 2016 is Kunst van Lezen[1] onderdeel van Tel mee met Taal, het landelijke actieprogramma voor preventie en bestrijding van laaggeletterdheid[2]. Kunst van Lezen richt zich op het bevorderen van leesplezier en daarmee op het voorkomen van laaggeletterdheid. Daar hebben niet alleen de kinderen en jongeren die het programma bereikt baat bij, maar ook de maatschappij als geheel.
Het jaar 2021 was het tweede jaar van de vierde periode van Kunst van Lezen (in totaal 14 jaar) en tevens het tweede jaar van de tweede periode van Tel mee met Taal.

Kunst van Lezen bestaat uit drie onderdelen:

- BoekStart voor baby's, BoekStart in de kinderopvang, de Boekstartcoach;
- De Bibliotheek *op school* primair onderwijs, voortgezet onderwijs (vmbo en praktijkonderwijs), mbo, pabo en lerarenopleiding;
- Het opzetten van (boven)lokale (strategische) leesbevorderingsnetwerken.

Effectieve preventieve aanpak in het kader van Tel mee met Taal II

In 2019 besloot toenmalig minister Van Engelshoven het actieprogramma Tel mee met Taal te verlengen tot en met december 2024.[3] Binnen Tel mee met Taal II is Kunst van Lezen verantwoordelijk voor maatregel 6: *Effectieve preventieve aanpak: landelijk ondersteuningsprogramma voor leesbevordering, met focus op laagtaalvaardige gezinnen.*[4] Doelstelling is versterking van de leescultuur thuis, in de kinderopvang en in het onderwijs via BoekStart en de Bibliotheek *op school*. Beide aanpakken zijn ingebed binnen leesbevorderingsnetwerken op landelijk, provinciaal en lokaal niveau. Hoofduitvoerder Stichting Lezen en mede-uitvoerder de KB/Nationale Bibliotheek (hierna: KB) zijn samen verantwoordelijk voor regie, doorontwikkeling en aansturing van Kunst van Lezen.

1 Stichting Lezen en de KB voeren gezamenlijk Kunst van Lezen uit. Stichting Lezen is penvoerder van Kunst van Lezen. Dit verslag is een bijlage bij het jaarverslag 2021 van Stichting Lezen. Meer informatie over de programma's kunt u vinden op de site van Stichting Lezen via https://www.lezen.nl/activiteit/boekstart/ en https://www.lezen.nl/activiteit/de-bibliotheek-op-school/
2 Zie www.telmeemettaal.nl.
3 https://www.telmeemettaal.nl/nieuws/algemeen/vervolgaanpak-laaggeletterdheid-2020-2024/
4 Kunst van Lezen en Tel mee met Taal: www.kunstvanlezen.nl/index.html?page_id=4021 .

Maatregel 6 is opgedeeld in vijf onderdelen:

A. Voortzetting van de generieke inzet op leesbevordering via het reguliere programma van Kunst van Lezen (BoekStart en de Bibliotheek *op school*);
B. Aanvullende investeringen in het bereiken van laagtaalvaardige ouders;
C. Specifieke inzet van bibliotheken op het bereiken van laagtaalvaardige ouders en kinderen, bijvoorbeeld via de Boekstartcoach, zodat leesplezier voor iedereen bereikbaar wordt;
D. Verwerking van relevante inzichten uit onderzoek in de aanpak;
E. Versterking van de preventieve aanpak van laaggeletterdheid door kinderen uit risicogroepen effectiever te ondersteunen via betere aansluiting op het onderwijsachterstandenbeleid, de jeugdgezondheidszorg en de kinderopvang.

De maatregelen 6B, 6C, 6D en 6E zijn specifiek gericht op laagtaalvaardige gezinnen, met het oog op de taalontwikkeling van met name jonge kinderen in de voorschoolse leeftijd. Deze krijgen uitwerking in de preventieve Gezinsaanpak.
In aanvulling daarop heeft Stichting Lezen in 2020 samen met de KB (programma Bibliotheek en basisvaardigheden) en Stichting Lezen & Schrijven een extra subsidie gekregen om te komen tot een samenhangende lokale aanpak bij gemeenten om taalarme gezinnen te helpen bij de lees- en taalontwikkeling van de kinderen en de basisvaardigheden van de ouders. De inhoudelijke verantwoording daarover is meegenomen in dit jaarverslag van Kunst van Lezen, zie hoofdstuk 5.

Bibliotheekmonitor

De bereikcijfers worden geïnventariseerd via enquêtes die door de KB in het kader van de Bibliotheekmonitor onder bibliotheken worden uitgezet. Er is een vragenlijst over de dienstverlening ten behoeve van de Voorschoolse Educatie (o.a. BoekStart) en over de educatieve dienstverlening in het primair en voortgezet onderwijs (o.a. de Bibliotheek *op school*).
In het schooljaar 2020-2021 werkten 140 lokale bibliotheken (met 757 vestigingen) met BoekStart en de Bibliotheek *op school* primair onderwijs en 138 met de Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs. Twee bibliotheken hebben geen middelbare school in hun werkgebied.
De rapportages van de Bibliotheekmonitor, waaruit Kunst van Lezen de bereikcijfers put voor zijn jaarverslagen, gaan altijd over het afgelopen schooljaar. In dit jaarverslag rapporteren we daarom wat betreft het bereik over het schooljaar 2020-2021 en niet over het kalenderjaar 2021. Voor de verspreiding van het BoekStartkoffertje geven we ook cijfers per kalenderjaar.

Consequenties van en ontwikkelingen tijdens de coronacrisis

Bibliotheken zijn in het schooljaar 2020-2021 in totaal 25 weken dicht geweest. In het schooljaar 2019-2020 waren bibliotheken ongeveer drie maanden gesloten. Ook consultatiebureaus, kinderopvanglocaties en scholen waren veel gesloten of niet toegankelijk voor derden, waardoor (voor)leesconsulenten van BoekStart en de Bibliotheek *op school* er niet of nauwelijks fysiek aanwezig mochten zijn. Dat had flinke en vooral negatieve gevolgen voor de uitvoering van (bepaalde onderdelen van) Kunst van Lezen, maar zette ook ontwikkelingen in gang die gunstig (kunnen) zijn voor lezen en leesbevordering:

- Er zijn in schooljaar 2020-2021 ruim 10.000 BoekStartkoffertjes minder verspreid dan in het pre-corona schooljaar 2018-2019: 52.700 in plaats van 63.000.
- Ten opzichte van het schooljaar 2019-2020, het eerste jaar van de pandemie, zijn er circa 3.500 koffertjes minder verspreid: 52.700 in plaats van 56.300.
- In vergelijking met het kalenderjaar 2020 werden in 2021 ongeveer 7.500 koffertjes meer verspreid: 57.500 tegenover 49.900. Dit betekent dat de opening van de bibliotheken vanaf medio mei 2021 direct resulteerde in een toename in de verspreiding. De eerste landelijke BoekStartdag in juni heeft daar aantoonbaar aan bijgedragen.
- De nieuwe onderdelen de Bibliotheek *op school* voor praktijkonderwijs en lerarenopleiding zijn pas vanaf medio 2021 van start gegaan in plaats van medio 2020.
- Stimuleringsregelingen zijn wel aangevraagd maar de uitvoering is vertraagd omdat scholen, kinderopvang en Centra voor Jeugd en Gezin door corona voor langere tijd gesloten waren.
- Veel trainingen voor bibliotheekmedewerkers zijn in online of hybride vorm uitgevoerd. De trainingen BoekStart en de Bibliotheek *op school* voor bibliotheekmedewerkers werden omgezet naar hybride en volledig online vormen. Het duurde langer om deelnemers te werven. In het najaar van 2021 werden de trainingen goed bezocht.
- De Pabo Voorleeswedstrijd en de voorleeswedstrijd voor brugklassers Read2me! zijn ook in 2021 deels in het water gevallen. De finale van de Pabo Voorleeswedstrijd is online op een aangepaste manier doorgegaan. Read2me! heeft geen finale gehouden. In plaats daarvan is een alternatief aan de scholen aangeboden.
- De Nationale Onderwijstentoonstelling (NOT) is als gevolg van corona eerst uitgesteld van januari 2021 naar eind november/begin december 2021 en daarna opnieuw. Nu koersen we op januari 2023.
- De digitale dienstverlening van bibliotheken is verbeterd en uitgebreid. Bijna driekwart van de bibliotheken bood tijdens de sluitingsperiode alternatieve dienstverlening aan, zoals online voorleesactiviteiten.
- Het aantal digitale uitleningen door openbare bibliotheken in 2021 bleef op het hoge niveau van 2020, ook wat betreft het aantal digitale uitleningen aan de jeugd. In 2020 verdubbelde het aantal uitleningen van e-books aan leden jonger dan 18 jaar ten opzichte van 2019. In november 2021 werd het jaartotaal van 2020 al overtroffen.

Gunstige ontwikkelingen rondom Kunst van Lezen

In 2021 zagen we dat er beleidsmatig veel in beweging kwam rondom leesbevordering in het algemeen en Kunst van Lezen in het bijzonder.
Het Bibliotheekconvenant dat de bibliotheeksector en de drie overheidslagen in 2020 tekenden, werd in 2021 verder uitgewerkt in de vorm van een Netwerkagenda. Als het gaat om de ambities voor de *geletterde samenleving* hebben BoekStart en de Bibliotheek *op school* daarin een centrale rol gekregen. Stichting Lezen is daarom nauw betrokken bij de uitvoering van de Netwerkagenda, in het bijzonder bij de koersgroep *geletterde samenleving*.
In het kader van het Nationaal Programma Onderwijs kwam er extra geld beschikbaar om de leerachterstanden aan te pakken die door corona zijn ontstaan. Het onderwijs vroeg om Praktijkkaarten die scholen helpen om bij de besteding van de NPO-gelden te kiezen voor interventies die wetenschappelijk bewezen effectief en/of kansrijk zijn. Kunst van Lezen

maakte in samenwerking met Education Lab Praktijkkaarten over de BoekStartcoach, BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* primair onderwijs.
Eind 2021 kwam er zicht op het einde van een langdurige controverse over het afdragen van leenrechtvergoedingen over boeken die binnen (basis)scholen worden uitgeleend. Minister Van Engelshoven beschreef in een brief aan de Tweede Kamer de hoofdlijnen van een model dat dit probleem structureel moet oplossen. Stichting Lezen droeg hieraan bij met onderzoek naar de stand van zaken van uitleningen en afgedragen en niet-afgedragen vergoedingen binnen de Bibliotheek *op school*. In 2022 werkt OCW het model verder uit. Tegelijkertijd wordt met betrokken partijen overlegd over financiële compensatie voor de niet-afgedragen leenrechtvergoedingen over de periode sinds de introductie van de Bibliotheek *op school*.

Leeswijzer

Hoofdstuk 1 gaat in op de onderzoeken die op initiatief en/of met financiering van Kunst van Lezen zijn uitgevoerd. De hoofdstukken 2, 3 en 4 doen verslag van de verschillende onderdelen van maatregel 6A, te weten BoekStart, de Bibliotheek *op school* en een aantal kleinere onderdelen van Kunst van Lezen. Hoofdstuk 5 beschrijft alle activiteiten die te maken hebben met de preventieve Gezinsaanpak, dus zowel de activiteiten die voortkomen uit de maatregelen 6B, 6C, 6D en 6E als de afzonderlijk gefinancierde ontwikkeling van een samenhangende lokale aanpak bij gemeenten. Hoe dit alles is georganiseerd en gefinancierd, komt aan de orde in hoofdstuk 6.

Gerlien van Dalen,
directeur-bestuurder Stichting Lezen

Adriaan Langendonk,
programmamanager Kunst van Lezen
Amsterdam/Den Haag, maart 2022

1 Onderzoek rondom Kunst van Lezen

1.1 Lopend onderzoek uit Tel mee met Taal I

Onder de titel BoekStart op Termijn onderzoekt Merel de Bondt (Vrije Universiteit) onder supervisie van hoogleraar Roel van Steensel (Vrije Universiteit) en emeritus hoogleraar Adriana Bus of het positieve effect van BoekStart op de taalontwikkeling van (temperamentvolle) kinderen standhoudt tot de leeftijd van 5 à 6 jaar. Daarnaast is een meta-analyse uitgevoerd naar drie (internationale) boekgiftprogramma's: BoekStart/BookStart, Imagination Library en Reach out and Read. Zowel de algemene effecten van deze programma's als de verschillen in effecten tussen de programma's zijn in kaart gebracht. Tot slot is de effectiviteit van een digitale voorleestrainer voor ouders van jonge kinderen onderzocht.
In 2021 is ook gewerkt aan onderzoek naar de digitale thuisomgeving van kleuters en aan een actualisering van de meta-analyse die dr. Suzanne Mol (Universiteit Leiden) eerder maakte van internationale studies naar het verband tussen het lezen van boeken en de taal- en leesontwikkeling.
Afronding en publicatie van al deze onderzoeken zijn voorzien in 2022.

1.2 Lopend onderzoek 2021

Kunst van Lezen is medefinancier van veel onderzoek op het gebied van lezen en leesbevordering dat in opdracht en/of onder de coördinatie van Stichting Lezen wordt uitgevoerd, zie hoofdstuk 2 van het jaarverslag van Stichting Lezen.
Veel van onze onderzoeken vinden plaats op scholen. De schoolsluitingen vanwege corona leidden tot uitstel van enkele voor 2020 geplande onderzoeken naar 2021. In 2021 hebben we een inhaalslag gemaakt en daarnaast nieuwe onderzoeken in gang gezet.

Leescoördinatoren basisonderwijs

Dit verdiepend vervolgonderzoek naar het werk en de positie van leescoördinatoren bracht aan het licht dat deelname aan de Bibliotheek *op school* bij 70% van de basisscholen geen invloed heeft op het aantal taakuren van de leescoördinator. 40% van de scholen stelt geen eisen aan vaardigheden en kennis van de leescoördinator. Zo'n 60% van de leescoördinatoren zegt te weinig tijd te hebben om de taken uit te voeren. Afronding en publicatie zijn voorzien in 2022.

Effectief leesonderwijs en de Bibliotheek *op school*

Stichting Lezen doet een pilot op drie Friese basisscholen die meedoen met de Bibliotheek *op school* om een methodiek voor effectief begrijpend leesonderwijs uit te proberen die gebaseerd is op recente (wetenschappelijke) inzichten. Met een procesverslag en een rapport over de opbrengsten zorgen we ervoor dat ook andere scholen daarvan kunnen leren. Afronding is voorzien in 2023.

Leesbevordering op het mbo

Ons onderzoek onder mbo-docenten Nederlands liet zien dat 94% van de docenten het belangrijk vindt om hun studenten tot lezen aan te zetten teneinde hun woordenschat te vergroten en hun lees- en leerprestaties te verbeteren. De meeste docenten zijn daarvoor intrinsiek gemotiveerd. Op veel scholen is leesbevordering echter niet opgenomen in het beleid. Gebrek aan tijd, andere prioriteiten en gebrek aan belangstelling van studenten worden het vaakst genoemd als redenen om geen aandacht te besteden aan leesbevordering. Afronding en publicatie zijn voorzien in 2022.

Literatuurstudie effectief leesonderwijs vo

Deze studie naar de effectieve elementen van begrijpend leesonderwijs bij het vak Nederlands in het voortgezet onderwijs is gestart op initiatief van de Kennistafel Effectief Leesonderwijs vo in samenwerking met de VO-Raad en NRO. Afronding en publicatie zijn voorzien in 2022.

Diversiteit in relatie tot collectiesamenstelling de Bibliotheek *op school*

In deze studie onder leesconsulenten die actief zijn binnen de Bibliotheek *op school* wordt onderzocht of en hoe diversiteit en representatie meewegen in de besluitvorming rond de collectievorming van schoolbibliotheken. Afronding en publicatie zijn voorzien in 2022.

Leesweerstand

In 2020 is een groot onderzoek opgestart naar de ontwikkeling van leesweerstand in de groepen 6, 7 en 8 en de manier waarop die via het onderwijs tegengegaan kan worden. Ook de invloed van leerkrachtgedrag wordt hierin meegenomen. Op basis van de uitkomsten kunnen samen met scholen gerichte, theorie-gestuurde interventies ontwikkeld worden om het leesplezier te bevorderen en leesweerstand tegen te gaan. Afronding is voorzien in 2025.

Literatuurstudie begeleid vrij lezen

Een recente studie toont aan dat vrij lezen op school de leerlingen stimuleert die al veel lezen en gewend zijn zelfstandig te lezen, maar juist een negatief effect heeft op onwillige lezers[5]. Daarom wordt binnen het bovenbeschreven onderzoeksproject naar leesweerstand de rol van begeleiding bij het vrij lezen nader onderzocht. Afronding is voorzien in 2022.

Digitale prentenboeken in de kinderopvang

Dit onderzoek draait om de vraag onder welke condities de inzet van digitale prentenboeken in de kinderopvang zinvol is en zal een representatief beeld opleveren van het gebruik van digitale prentenboeken en dienen als basis voor eventuele vervolgexperimenten. Afronding is voorzien in 2022.

Literatuuronderzoek naar digitale middelen in ouder-kindprogramma's

Dit onderzoek voorziet in een systematisch overzicht van de rol van digitale middelen in ouder-kindprogramma's en kijkt naar de effecten op de geletterde omgeving thuis en de geletterde ontwikkeling van kinderen. Afronding is voorzien in 2024.

5 Van der Sande et al., 2019, gedoeld wordt op de leerlingen die weinig lezen en wellicht over minder goede leesvaardigheden beschikken.

Tool Leeshongermodel

Stichting Lezen wil het Leeshongermodel van Mia Stokmans en Roos Wolters vertalen naar een praktische en didactische tool voor leesconsulenten en leraren. Afronding is voorzien in 2022.

Inventarisatie samenwerking leesbevordering en cultuureducatie

Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) en Stichting Lezen inventariseren best practices die laten zien hoe de verbinding tussen leesbevordering en cultuureducatie wederzijds versterkend kan werken. Dit sluit aan op de wens van de Tweede Kamer en de regering om te komen tot meer afstemming tussen de Bibliotheek *op school* en Cultuureducatie met Kwaliteit. Na en op basis van de inventarisatie wordt de samenwerking tussen LKCA en Stichting Lezen geconcretiseerd. Afronding en (interne) publicatie voorzien in 2022.

1.3 Gepubliceerd in 2021, met budget van Kunst van Lezen

Diverse publicaties van Stichting Lezen zijn in 2021 gerealiseerd met financiële ondersteuning vanuit het onderzoeksbudget van Kunst van Lezen. Deze publicaties zijn beschreven in het jaarverslag van Stichting Lezen. Hier volstaan we met een opsomming van de publicaties:

1. Onderzoeksrapport bij het project *Readification* van de CPNB en Ubisoft
2. Leesmonitor Magazine over kansengelijkheid in taal en lezen
3. Infographic *Lezen in beeld; Lezen in het voortgezet onderwijs*
4. Onderzoeksrapport *De leescultuur van jongeren* (onderzoeksbureau Qrius)

2 Resultaten BoekStart

BoekStart maakt deel uit van maatregel 6A. Het bestaat uit de onderdelen BoekStart voor baby's en BoekStart in de kinderopvang. Vanaf dit jaar rapporteren we in het hoofdstuk Resultaten BoekStart ook over de ontwikkeling van het onderdeel BoekStartcoach, omdat dat onderwerp hier inhoudelijk beter op zijn plaats is. In voorgaande jaren stond dit in het hoofdstuk over de Gezinsaanpak, omdat de BoekStartcoach vanuit het budget Gezinsaanpak (maatregel 6C) wordt gefinancierd.

De doelstellingen die van toepassing zijn voor BoekStart luiden:

Generiek:

- *90% van de openbare bibliotheekorganisaties werkt eind 2024 samen met kinderopvanginstellingen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening.*

Specifiek voor BoekStart:

- *Het programma BoekStart (alle onderdelen) wordt door 90% van de lokale bibliotheken actief gevoerd. 50% van de kinderen in de voorschoolse leeftijd en hun ouders wordt met BoekStart bereikt in het werkgebied van deelnemende bibliotheken.*
- *Het programma BoekStart bereikt eind 2024 45% van de professionals in jeugdgezondheidszorg en kinderopvang in het werkgebied van deelnemende bibliotheken.*

2.1 Bereik BoekStart

In 2021 waren de belangrijkste bereikresultaten:

1. In 2021 is nagenoeg 100% van de ouders van pasgeboren baby's geïnformeerd over BoekStart door de gemeente en/of het consultatiebureau en/of via de Groeigids en de GroeiGidsapp.
2. Op slechts twee bibliotheken na delen alle lokale bibliotheken in hun vestigingen in Nederland koffertjes uit in het kader van BoekStart voor baby's.
3. In het kalenderjaar zijn ongeveer 57.500 koffertjes verspreid. Die kwamen terecht bij ongeveer een derde van de Nederlandse baby's.
4. In het schooljaar 2020-2021 zijn minder koffers verspreid dan in 2019-2020 en minder van de pasgeborenen bereikt dan in 2019-2020. De langere duur van de bibliotheeksluitingen als gevolg van de lockdowns is daar in belangrijke mate debet aan.
5. In 2021 bood 83,6% (117) van de lokale bibliotheken BoekStart in de kinderopvang en/of een vergelijkbaar programma aan. Dat is 6,4% verwijderd van de bereikdoelstelling die geldt voor eind 2024 en is 1% lager dan in 2020.
6. In het schooljaar 2020-2021 werkte in de werkgebieden van de bibliotheken met een leesbevorderingsprogramma voor jonge kinderen 38,5% van de (professionals in de) kinderopvanglocaties met een leesbevorderingsprogramma; bijna 2% meer dan in 2020. Dit bereik moet de komende jaren nog flink groeien richting de beoogde 45% in 2024.

7. In de werkgebieden van de bibliotheken met een leesbevorderingsprogramma voor jonge kinderen wordt 38,5% van de kinderen die naar de kinderopvang gaan bereikt. Ook dat is een toename van 2% ten opzichte van 2020.
8. Het bereik van 50% kinderen in de voorschoolse leeftijd wordt al gehaald. Bij het bereik van de 38,5% van de kinderen in de kinderopvang kunnen we immers de kinderen van 0 tot 4 optellen van wie de ouders het BoekStartkoffertje hebben opgehaald.
9. Daarbij moet wel worden opgemerkt dat hier enigermate sprake zal zijn van dubbeltellingen van kinderen die het koffertje hebben ontvangen en die ook gaan naar een kinderopvanglocatie met BoekStart of een vergelijkbaar programma.
10. Eind 2021 zijn 139 BoekStartcoaches vanuit 46% van de lokale bibliotheken ingezet op 178 consultatiebureaus.

2.1.1 Bereik BoekStart voor baby's

Tabel 1: Bereik BoekStart voor baby's 2020-2021

BoekStart voor baby's 2020-2021	Aantal deelnemende lokale bibliotheken	% van aantal lokale bibliotheken (140)	Aantal verspreide BoekStart-koffertjes	Bereik van de in 2021 Nederland geboren baby's
	138	98,6%	57.500	34,2%

Figuur 1: Deelname bibliotheken aan BoekStart voor baby's 2020-2021

Figuur 2: Verspreid aantal BoekStartkoffertjes 2021

Bijna alle Nederlandse bibliotheekvestigingen (755 van de 757) delen BoekStartkoffertjes uit.

In het kalenderjaar 2021 zijn zo'n 57.500 BoekStartkoffertjes verspreid onder de 138 deelnemende bibliotheken. Dat is 13,2% meer dan in 2020. Met name na afloop van de lockdown in mei 2021 trok het aantal verspreide koffertjes snel aan. Toch is de achterstand ten opzichte van het laatste coronaloze kalenderjaar nog aanzienlijk: het aantal verspreide koffers ligt nog altijd 11,5% lager dan in 2019. Ook het percentage bereikte baby's ligt met 34,2% nog een stuk onder de 38% van 2019.

In het schooljaar 2020-2021[6] zijn ongeveer 52.700 koffertjes verspreid; een daling van 6,3% ten opzichte van 2019-2020 en van maar liefst 16,5% ten opzichte van het laatste coronaloze schooljaar 2018-2019. Ook over de schooljaren bezien is het bereikpercentage van de doelgroep flink gedaald door corona. In het schooljaar 2018-2019 kreeg nog 37% van de in 2018 geboren baby's een koffertje. In het schooljaar 2020-2021 was dit gezakt tot 31,3% van de in 2020 geboren baby's.

2.1.2 Bereik BoekStart in de kinderopvang en andere kinderopvangprogramma's

Tabel 2: Aantal lokale bibliotheken in relatie tot aantal kinderopvanglocaties 2020-2021

Aantal deelnemende lokale bibl. aan BSkov en vergelijkbaar programma	**118**
% van totaal aantal basisbibl in NL (140)	**83,6%**
Totaal aantal KO-locaties 2019 in werkgebieden van bibliotheken	**9.039**
Aantal locaties in werkgebieden bibliotheken met BSkov of een vergelijkbaar programma	**8.176**
Aantal kov-locaties in werkgeb. bibl. in relatie tot totaal aantal kov-locaties	**90,5%**
Totaal aantal kov-locaties met BSkov of vergelijkbaar programma eind 2019	**3.145**
Bereik BSkov of vergelijkbaar programma: % van totaal aantal kov-locaties eind 2020	**34,8%**
Bereik BSkov: % van totaal aantal Kov-locaties werkgebied bibliotheken met BSkov of vergelijkbaar programma	**38,5%**

6 Ook de cijfers per schooljaar worden bij BoekStart voor baby's vermeld omdat de Bibliotheekmonitor Voorschoolse Educatie per schooljaar rapporteert.

In 2021 biedt 84,3% (118) van de 140 lokale bibliotheken BoekStart in de kinderopvang en/of een vergelijkbaar programma aan. Dat is 5,7% verwijderd van de bereikdoelstelling die geldt voor eind 2024. Uit de Bibliotheekmonitor VVE 2020-2021[7] blijkt dat 78,6% (110) van de bibliotheken meedoet aan BoekStart in de kinderopvang. Daarvan bieden vijftien bibliotheken ook een ander leesbevorderingsprogramma voor kleine kinderen aan.[8] 5,7% (8) van de bibliotheken voert alleen een met BoekStart in de kinderopvang vergelijkbaar programma uit. Slechts 15,7% van de bibliotheken biedt geen enkel programma (meer) aan. Dat is vergelijkbaar met vorig schooljaar.

Tabel 3: Aantal kindplaatsen in de kinderdagopvang 0-4 jaar 2020-2021

Totaal aantal kindplaatsen kinderdagopvang	**296.415**
Totaal aantal kinderen kinderdagopvang	**476.540**
Totaal aantal kov-locaties in Nederland	**9.039**
Gemiddeld aantal kind-plaatsen (afgerond) per kov-locatie	**32,8**
Totaal aantal kov-locaties in werkgebieden van openbare bibliotheken	**8.176**
Totaal aantal kindplaatsen kinderdagopvang in werkgebied Bibliotheek	**268.115**
Totaal aantal kinderen kinderdagop-vang in werkgebied Bibliotheek	**430.986**
Aantal kov-locaties in werkgeb. bibl. met BS/KO of vergelijkbprogr.	**3.145**
Aantal kind-plaatsen (afgerond op 250) op BS-locaties en locaties met vergelijkb. progr.	**99.380**
Aantal kinderen op BS-locaties en locaties met vergelijkb. progr.	**165.805**
Bereik BSkov of vergelijkb.progr.: % van totaal aantal kinderen 2020	**34,8%**
Bereik BS/KOof vergelijkbaar programma: % van totaal aantal kinderen in werkgebied BSkov of vergelijkbaar programma	**38,5%**

7 Zie rapportage KB: Rapportage bibliotheek voor baby's, dreumesen en peuters 2020-2021.pdf (bibliotheeknetwerk.nl)

8 Bij deze 15 bibliotheken kan het voorkomen dat kinderopvanglocaties twee keer meegeteld worden, als locatie met BoekStart in de kinderopvang die ook meedoet aan een ander leesbevorderingsprogramma van de Bibliotheek.

Figuur 3: Deelname bibliotheken aan BoekStart in de kinderopvang 2020 -2021

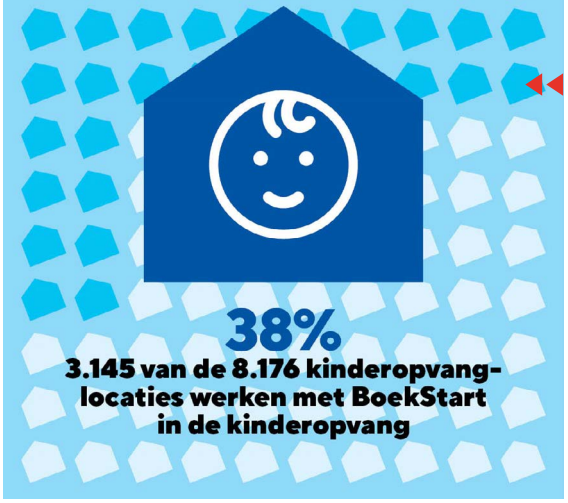

Figuur 4: Bereik BoekStart in de kinderopvang 2020-2021, werkgebied 118 deelnemende bibliotheken aan BoekStart in de kinderopvang of een vergelijkbaar programma

In de werkgebieden van de bibliotheken met een leesbevorderingsprogramma voor jonge kinderen bevinden zich 8.176 kinderopvanglocaties. Daarvan werkt in het schooljaar 2020-2021 38,5% met een leesbevorderingsprogramma; bijna 2% meer dan in 2020. Dit bereik zal de komende jaren moeten groeien om in 2024 de beoogde 45% bereik van professionals in de kinderopvang te halen.
Van de kindplaatsen in de werkgebieden van deze bibliotheken wordt 37% met BoekStart in de kinderopvang of een vergelijkbaar programma bereikt. Van de kinderen die in de werkgebieden van de betreffende bibliotheken naar de kinderopvang gaan, wordt 38,5% bereikt. Ook dat is een toename van 2% ten opzichte van 2020.
In totaal werd in 2021 32,4% van de kinderen van 0 tot 4 jaar via BoekStart of een vergelijkbaar programma bereikt.

Bereik Stimuleringsregeling BoekStart in de kinderopvang

Kunst van Lezen stimuleert de deelname aan BoekStart in de kinderopvang door kinderopvanginstellingen die in een gemeente starten met de aanpak een subsidie te verstrekken via de lokale bibliotheek. Gemeenten en kinderopvanginstellingen worden zo aangemoedigd te investeren in BoekStart in de kinderopvang. In 2021 kregen 125 kinderopvanglocaties via 55 lokale bibliotheken een stimuleringssubsidie. De stimuleringsregeling voor de kinderopvang bestaat uit drie onderdelen:

- Breedteregeling om direct nog meer kinderopvanglocaties in een gemeente aan te sluiten (verstrekt aan 80 locaties);
- Reguliere regeling om te stimuleren in een gemeente die nieuw aan de slag gaat (verstrekt aan 26 locaties);
- Intensieve regeling om gebruik van digitale prentenboeken te stimuleren (verstrekt aan 19 locaties).

Deelname Monitor BoekStart in de kinderopvang

Dataverzamelaar Desan heeft in juli 2021 een landelijke analyse BoekStart in de kinderopvang opgeleverd op basis van de Monitor 2020-2021.
De Monitor heeft als doel de voorleesomgeving en het gedrag van de pedagogisch medewerker rondom leesbevordering in beeld te brengen. Daarnaast levert de Monitor informatie over beleid en organisatie in de kinderopvangorganisatie rondom BoekStart in de

kinderopvang. De Monitor voedt de dialoog tussen de kinderopvangorganisatie en de bibliotheek met het oog op versterking van de samenwerking. De resultaten kunnen ook ingezet worden om met de gemeente in gesprek te gaan.
In totaal deden 79 bibliotheekmedewerkers, 814 voorleescoördinatoren en 2.565 pedagogisch medewerkers van 974 kinderopvanginstellingen mee aan deze ronde van het onderzoek.

2.1.3 Inzet van en ontwikkelingen rondom de BoekStartcoach

De BoekStartcoach wordt ingezet om meer laagtaalvaardige ouders te bereiken. De coach is een opgeleide (voor)leesconsulent van de bibliotheek die op het consultatiebureau met ouders praat over het belang van (voor)lezen, bibliotheekbezoek en het BoekStartkoffertje. De BoekStartcoach biedt een luisterend oor en gerichte voorleesondersteuning. 46% van de bibliotheken zet BoekStartcoaches in.
Hoewel de BoekStartcoach in 2021 als gevolg van de coronamaatregelen lang niet altijd en overal welkom was, zijn de meeste deelnemende bibliotheken doorgegaan met het onderhouden en versterken van de relatie tussen bibliotheek en jeugdgezondheidszorg.
Eind 2021 werden er 139 BoekStartcoaches ingezet op 178 consultatiebureaus. In 2021 hebben 22 bibliotheken een aanvraag gedaan om nieuwe coaches in te zetten op 33 consultatiebureaus. Dat is, zeker tegen de achtergrond van corona, een mooi resultaat. Omdat niet duidelijk is hoeveel consultatiebureaus er in Nederland zijn, is het lastig te bepalen hoe groot het bereikte aandeel van de jeugdzorgprofessionals is.
BoekStartcoaches zijn in 2021 ook ingezet op alternatieve locaties, zoals in de kinderopvang en in buurtcentra.

Figuur 5: Deelname bibliotheken aan BoekStartcoach 2020-2021

Figuur 6: Werkzame BoekStartcoaches op consultatiebureaus 2020-2021

De BoekStartcoachaanpak zit in de fase van landelijke uitrol. Dat vergt een goed instrumentarium en een professionaliseringsslag. In 2021 is in dat kader het volgende gedaan:

- Er is een rekenmodel ontwikkeld dat de kosten van de BoekStartcoach inzichtelijk maakt en de bibliotheek in staat stelt een cijfermatig onderbouwd gesprek te voeren met de JGZ en gemeente over de verdeling van de kosten.
- Sardes ontwikkelde, samen met de BoekStartcoaches en het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid, een Monitor BoekStartcoach om zicht te krijgen (landelijk) en zicht te bieden (lokaal) op de manier waarop de BoekStartcoach invulling krijgt. Aan de pilotversie deden 17 bibliotheken mee plus de consultatiebureaus waarmee zij samenwerken. Naar aanleiding van de pilot zijn de vragenlijsten aangepast. In 2022 kanopnieuw in te zetten.
- Er is een Boekstartcoach inspiratiedocument ontwikkeld met praktijkvoorbeelden en een impactbeschrijving over de aanpak en inzet van de BoekStartcoach in diverse gemeenten.
- De bibliotheken Hoeksche waard en Rivierenland hebben een pilot gedaan met een hybride BoekStartcoach. Hierbij wordt persoonlijk contact met ouders en medewerkers op het consultatiebureau afgewisseld met digitale voorlichting over voorlezen. De pilot heeft een handleiding opgeleverd voor andere bibliotheken.

2.2 Deskundigheidsbevordering BoekStart

Zoals bij alle onderdelen van Kunst van Lezen bieden we ook vanuit BoekStart een gevarieerd pakket van deskundigheidsbevorderende activiteiten en producten aan. In 2021 zijn de volgende trainingen gegeven:

Trainingen BoekStart 2021	Aantal trainingen	Aantal cursisten
Interactief voorlezen	2	
Voorleescoördinatoren	1	
BoekStartcoach basistraining	4	59
Leesconsulent BoekStart	3	49
Meertaligheid bij BoekStart (online)	3	58
Werken met digitale prentenboeken op de groep	2	31

Daarnaast zijn de volgende activiteiten uitgevoerd en resultaten geboekt:

- Voor eerder opgeleide trainers is een introductievideo gemaakt over de opzet en nieuwe materialen van de vernieuwde training.
- We ontwikkelden een online variant van de training Voorleescoördinator. In samenwerking met Bibliotheek Aanzet is een draaiboek voor het geven van een online scholing gemaakt met een bijbehorende nascholing voor de trainers.

- We ontwikkelden de training BoekStart voor de kinderopvang over werken met digitale prentenboeken op de groep en hebben deze twee keer in pilotvorm uitgevoerd.
- We organiseerden het BoekStartwebinar Boeken en voorleestips voor baby en dreumes, voor ouders en professionals. Er keken 200 mensen live en 700 mensen bekeken de opname achteraf.
- We promootten de nieuwe e-learning Taalstimulering door voorlezen voor kraamzorgmedewerkers in samenwerking met het Kenniscentrum Kraamzorg. In 2021 sloten 800 kraamverzorgenden de e-learning en toets met goed gevolg af.
- We verzorgden kennisoverdracht over BoekStart tijdens een hoorcollege georganiseerd door het NCJ aan 200 jeugdverpleegkundigen op het terrein van Voorzorg en Stevig Ouderschap.
- We werkten aan de doorontwikkeling van diverse trainingen voor bibliotheek-, kinderopvang- en jeugdgezondheidszorgmedewerkers; we stimuleerden ook dat deze trainingen worden gegeven. Zie: https://www.boekstartpro.nl/opleidingen.html.
- We verzorgden onderzoeksessies voor provinciale ondersteuningsinstellingen (POI's) om provinciale BoekStartcoördinatoren te informeren over recent onderzoek en aan de hand van de resultaten na te denken over de toepassingsmogelijkheden in relatie tot BoekStart.
- We organiseerden de eerste landelijke BoekStartdag op 19 juni 2021 om alle kinderen van 0 tot 4 jaar en hun (groot)ouders hartelijk welkom te heten in de bibliotheek en een aantrekkelijk programma of activiteit te bieden. De dag werd geopend met een video van de Amsterdamse wethouder van onderwijs Marjolein Moorman. Bibliotheken konden een speciaal door Stichting Lezen ontwikkelde Groeimeter gratis uitdelen, met QR-codes naar video's met voorleestips voor verschillende leeftijdsgroepen. Ondanks corona deed bijna de helft van de bibliotheken mee.
- We maakten een inspiratiegids voor bibliotheken, met ideeën voor activiteiten gericht op ouders en hun jonge kinderen die op BoekStartdag en de rest van het jaar bruikbaar zijn.
- We schreven de Handreiking BoekStart dienstverlening in coronatijd, om de bibliotheken te helpen met het voortzetten van BoekStart tijdens de pandemie. De handreiking werd steeds geactualiseerd als de omstandigheden daar aanleiding toe gaven.

2.3 Overige activiteiten BoekStart

Naast de hierboven beschreven hoofdactiviteiten bevat BoekStart nog enkele kleinere onderdelen:

- Eén op de vier bibliotheken (34 in totaal) bood het programma BoekStart-BoekenPret aan. Zij maken met name gebruik van Speelontdekboeken (76%) en het BoekenPretboekje (70 %).
- Voor blinde/slechtziende baby's en peuters is er als alternatief voor het BoekStartkoffertje onder meer het TastTasje.
- We voorzagen bibliotheken van informatie om mensen te helpen met het voorlezen aan kinderen met ontwikkelingsuitdagingen door bijvoorbeeld slechthorendheid of kwetsbare hersenen.
- Er zijn 16 nieuwe Boekideeën gemaakt die via de bibliotheek ingezet worden om

pedagogisch medewerkers in de kinderopvang te inspireren om boeken interactief in te zetten in hun werk.
- We ontwikkelden een aanpak met bijbehorende informatieproducten om bij gastouders een goed voorleesklimaat te kunnen realiseren. De gastouderaanpak zal in 2022 worden uitgezet via de bibliotheken.
- Er is een themadossier Voorlezen voor jeugdverpleegkundigen gemaakt, zie verder § 5.3.

2.4 Communicatie BoekStart

Via www.boekstart.nl en de BoekStartapp worden ouders van jonge kinderen bereikt:

- De website boekstart.nl kreeg 161.000 bezoekers die samen 208.000 bezoeken brachten;
- De BoekStartapp is 7.500 keer gedownload; de app had 10.500 actieve gebruikers; piekmomenten waren de Kinderboekenweek en De Nationale Voorleesdagen.

Facebook en Instagram zijn leidend in alle soorten verkeer naar de site:
- Volgers Facebook BoekStart: 24.000;
- Volgers Instagram BoekStart: 16.000;
- Volgers Twitter BoekStart: 4.091;
- Abonnees YouTube BoekStart: 397.

Bibliotheekmedewerkers die met BoekStart werken, kunnen terecht op www.boekstartpro.nl (11.130 bezoekers in 2021). De nieuwsbrief BoekStart voor professionals is in 2021 zes keer verschenen. Op het platform Biebtobieb is de groep BoekStart ten opzichte van 2020 met 17,2% gegroeid tot 455 deelnemers. Deze groep had 7.519 bezoekers in 2021. Daarnaast zijn er verschillende BoekStartsubgroepen, zoals die voor de BoekStartcoach.
Diverse op ouders gerichte folders zijn geactualiseerd en qua vormgeving aangepast aan de nieuwe huisstijl en toegespitst op de doelgroep.
In 2021 is BoekStart voor jou!, het e-magazine voor ouders van jonge kinderen, qua techniek en vormgeving vernieuwd. Het magazine is speciaal bedoeld om op de tablet te lezen, verschijnt vier keer per jaar en staat vol boeken- en voorleestips voor baby, dreumes en peuter.

3 Resultaten de Bibliotheek *op school*

De Bibliotheek *op school* maakt deel uit van maatregel 6A en bestaat uit de onderdelen primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo) en beroepsonderwijs (mbo, pabo, lerarenopleidingen).

3.1 De Bibliotheek *op school* po

De volgende doelstellingen zijn voor de Bibliotheek *op school* po van toepassing:

Generiek, uit brief minister van 18 maart 2019:
Alle openbare bibliotheekorganisaties werken eind 2024 samen met basisscholen in hun werkgebied aan een kwalitatief goede (digitale) educatieve dienstverlening, zoals bijvoorbeeld een schoolbibliotheek.

Meer specifiek voor de Bibliotheek op school po:
Het programma de Bibliotheek op school po of een daarmee vergelijkbaar programma zal eind 2024 door 90% van de lokale bibliotheken actief gevoerd worden waarbij 65% van de leerlingen bereikt wordt in het werkgebied van deelnemende bibliotheken.

3.1.1 Bereik van de Bibliotheek *op school* po[9]

Onder primair onderwijs wordt verstaan: scholen voor basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs 4-12 jaar (deels in combinatie met vso).
Omwille van de overzichtelijkheid van de verslaglegging worden vanaf 2020 scholen met de Bibliotheek *op school* en scholen met andere programma's die zijn opgebouwd volgens dezelfde bouwstenenaanpak bij elkaar opgeteld. Wel wordt nog steeds onderscheid gemaakt tussen scholen in een verkennende fase en in een contractfase.
Het voortgezet speciaal onderwijs (vso) valt weliswaar onder de directie Primair Onderwijs van OCW maar wordt in deze jaarverantwoording meegeteld met het voortgezet onderwijs. Hetzelfde geldt voor leerlingen ouder dan 12 jaar die op een gecombineerde so/vso school zitten.

De KB telde in het afgelopen schooljaar voor het eerst de reële leerlingenaantallen per deelnemende school. Naar nu blijkt, is het gemiddelde leerlingenaantal van scholen die meedoen aan de Bibliotheek *op school* of een vergelijkbaar programma lager (193) dan het gemiddelde leerlingenaantal van alle Nederlandse basisscholen (208).[10] De scholen die meedoen aan Bibliotheek *op school* zijn vaker in de provincie gevestigd dan in grote

9 Rapport Bibliotheekmonitor dienstverlening door bibliotheken aan het primair onderwijs: Rapportage samenwerking po 2020-2021.pdf (bibliotheeknetwerk.nl)
10 In totaal telt Nederland in het schooljaar 2020-2021 6.834 po-scholen. Op alle Nederlandse po-scholen samen zitten in totaal 1.420.598 leerlingen, afgerond gemiddeld 208 leerlingen per school. bron: Home | OCW in cijfers

steden, waar de basisscholen gemiddeld meer leerlingen tellen. Dit maakt het moeilijker dan gedacht om het streefpercentage van 65% van de leerlingen in 2024 te bereiken.

Over het bereik van de Bibliotheek *op school* primair onderwijs in 2021 kunnen we het volgende rapporteren:

1. Alle 140 lokale bibliotheken werken met tenminste enkele po-scholen in hun werkgebied samen op het gebied van leesbevordering. In kwantitatieve zin is daarmee de generieke doelstelling al gehaald. Er moet nog getoetst moet worden of alle bibliotheken ook kwalitatief voldoen aan de norm door goede (digitale) educatieve dienstverlening te bieden.
2. In totaal wordt met 5.390 basisscholen actief samengewerkt, voornamelijk op het gebied van leesbevordering; dat is 78,9% van de Nederlandse po-scholen.
3. In het schooljaar 2020-2021 doet 90% van de lokale bibliotheken mee aan de Bibliotheek *op school* po.
4. De resterende 10% van de bibliotheken doet niet mee aan de Bibliotheek *op school* of een vergelijkbaar programma. Deze hebben samen 543 basisscholen in hun werkgebieden. Het gaat om drie grote bibliotheken met meer dan 45 po-scholen, acht middelgrote bibliotheken met 11 tot 45 po-scholen en drie kleine bibliotheken met minder dan 11 po-scholen.
5. In het schooljaar 2020-2021 doet 52,7% van de po-scholen mee aan de Bibliotheek *op school* po of een daarmee vergelijkbaar programma. Daarvan zit 4,9% in de verkennende fase en 47,8% in de contractfase.
6. De deelnemende bibliotheken bereiken 57,3% van de in hun werkgebieden gevestigde po-scholen. Daarvan zit 5,4% in de verkennende en 51,9% in de contractfase.
7. De 3.599 po-scholen die daadwerkelijk meedoen aan de Bibliotheek *op school* of een vergelijkbaar programma, tellen samen 704.058 leerlingen. Dit is het reële aantal leerlingen, dat neerkomt op 193 gemiddeld per deelnemende school. Deze leerlingen maken 53,8% uit van de totale leerlingenpopulatie in de werkgebieden van de deelnemende bibliotheken. Ongeveer 90% van de bereikte leerlingen zit op scholen die in de contractfase verkeren.

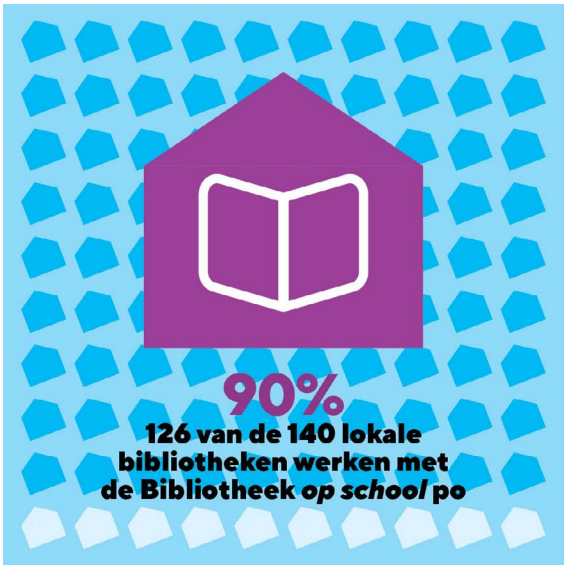

Figuur 7: Deelname lokale bibliotheken aan de Bibliotheek *op school* of een vergelijkbaar programma 2020 -2021

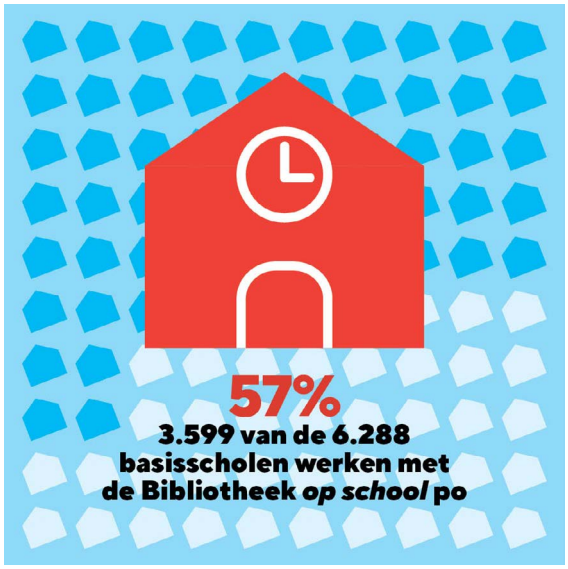

Figuur 8: Bereik de Bibliotheek *op school* po 2020-2021. Betreft het bereik van het aantal po scholen in het werkgebied van de 126 deelnemende lokale bibliotheken met de Bibliotheek *op school* of een vergelijkbaar programma.

Stimuleringsregeling de Bibliotheek *op school* primair onderwijs

Kunst van Lezen stimuleert het invoeren van de Bibliotheek *op school,* door scholen die in een gemeente starten met de aanpak een subsidie te verstrekken via de lokale bibliotheek. Gemeenten en scholen worden zo aangemoedigd te investeren in de Bibliotheek *op school*. De bibliotheken geven aan dat de uitvoering van de in 2021 aangevraagde stimuleringsregelingen vanwege de lockdowns op veel plekken minstens een half jaar vertraging heeft opgelopen.
In 2021 kregen 38 lokale bibliotheken voor in totaal 55 basisscholen een stimuleringssubsidie van € 2.250 per school. De begeleidende POI kreeg per school €250.

Deelname Monitor de Bibliotheek *op school* primair onderwijs

In 2021 is een grote update uitgevoerd van de beheeromgeving van de Monitor de Bibliotheek *op school* primair onderwijs. Voor deelnemende bibliotheken is een instructie-webinar georganiseerd en zijn nieuwe tools ontwikkeld. Belangrijke componenten van de update zijn verbeteringen in de vraagstelling, geschiktheid voor meerdere devices (zoals telefoons) en het gebruik van up-to-date technologie. In totaal deden 1.723 bibliotheekmedewerkers, 19.122 leerkrachten en 132.957 leerlingen uit groep 5,6, 7 en 8 van 2.132 basisscholen mee aan de Monitor de Bibliotheek *op school* po 2021-2022. Dit is een substantiële stijging ten opzichte van de (pre-corona) meting van 2019-2020.

3.1.2 Deskundigheidsbevordering t.b.v. de Bibliotheek *op school* po

In 2021 is als gevolg van de coronamaatregelen een deel van de trainingen doorgeschoven naar 2022. Een deel is online gegeven. De in 2020 ontstane achterstand is eind 2021 wel bijna ingelopen. Er was in 2021 grote belangstelling voor het trainingsaanbod rond de Bibliotheek *op school*, zowel via reguliere inschrijving als in de vorm van *in company* trainingen.

Trainingen de Bibliotheek *op school* 2021	Aantal op inschrijving	Aantal in company	Aantal cursisten
leesconsulent	**6**	**2**	**106**
Leesplezier voor zwakke lezers	**2**	**2**	**56**
Bouwen en borgen	**1**		**13**
Van uitvoerder naar gesprekspartner		**3**	**30**
Meertaligheid de Bibliotheek *op school* po	**3**	**1**	**46**

Het actuele trainingsoverzicht is te vinden op https://pro.debibliotheekopschool.nl/opleidingen.html.

Kunst van Lezen heeft in 2021 ook een training over BoekStart en de Bibliotheek *op school* po verzorgd voor de onderwijsambtenaren van VNG zodat zij geïnformeerd zijn over het belang van lezen en de structurele samenwerking tussen onderwijs/kinderopvang en bibliotheek via de leesbevorderingsprogramma's.

3.1.3 Overige activiteiten in het kader van de Bibliotheek *op school* po

Digitale geletterdheid
In 2021 is een proces gestart om de landelijke ondersteuning op het gebied van digitale geletterdheid binnen de Bibliotheek *op school* meer in overeenstemming te brengen met de verwachtingen en behoeften van bibliotheken. De KB speelt hierin een leidende rol. Stichting Lezen is betrokken als coördinator van het programma.

Pilot Effectief leesonderwijs
In het schooljaar 2021-2022 is begonnen met de scholing van onder meer docenten en leesconsulenten die betrokken zijn bij deze pilot op drie Friese basisscholen. De eerste reacties zijn positief. Zie ook § 1.2.

Instructies en lessuggesties landelijke leesbevorderingscampagnes
SPN maakte in 2021 samen met Kunst van Lezen instructies voor (voor)leesconsulenten bij de landelijke leesbevorderingscampagnes: de Kinderboekenweek, Nederland Leest Junior, Kinderjury, en Geef een (prenten)boek cadeau. In samenwerking met de CPNB is een richtlijn opgesteld voor makers van lessuggesties bij de diverse campagnes. Kunst van Lezen financierde de totstandkoming van de lessuggesties bij Nederland Leest Junior en bij de Griffelwinnaars en topboeken van de Kinderboekenweek. Kunst van Lezen maakte de video Vertel eens over de praten-over-boeken-aanpak van Aidan Chambers. De video is bijna 4.000 keer bekeken.

Kinderjury

Stichting CPNB, de organisator van de Kinderjury, kreeg van het Nederlands Letterenfonds en Stichting Lezen een bijdrage om deze populaire campagne binnen de Bibliotheek *op school* met enkele extra onderdelen te versterken. Zo kon worden voorzien in betere ondersteuning van de leesconsulenten die dit project de scholen in brengen; in online middelen om leerkrachten extra te ondersteunen bij het (online) onderwijs en in content voor communicatie via inkoop en niet ingekochte media om het bereik onder kinderen te vergroten. Het resultaat van deze ondersteuning is positief geëvalueerd.

BoekenBoost

Met de BoekenBoost geven Stichting CPNB en Stichting Lezen sinds 2019 een impuls aan een rijk en actueel boekenaanbod op 75 kinderopvanglocaties en 75 basisscholen. De BoekenBoost wordt ingezet tijdens De Nationale Voorleesdagen (0-6 jaar) en de Kinderboekenweek (6-12 jaar). De VriendenLoterij maakt dit financieel mogelijk. De deelnemende scholen en kinderopvanglocaties staan in gemeenten met een relatief laag niveau van geletterdheid en nemen nog geen deel aan Kunst van Lezen. De aanmelding verloopt via de bibliotheken uit het netwerk van BoekStart en de Bibliotheek *op school*. In samenwerking met onderzoeksbureau Oberon zijn de deelnemende scholen bevraagd in het kader van de evaluatie van de BoekenBoost. In 2022 worden de campagne en de evaluatie afgerond.

Stimuleren auteursbetrokkenheid

In samenwerking met De Schoolschrijver is in 2021 de pilot met de cursus *Creatief schrijven in de klas* in het primair onderwijs uitgevoerd en afgerond. Er is een business case ontwikkeld om deze cursus structureel aan te kunnen bieden via het platform Bibliotheek Campus. Met financiële ondersteuning van de KB heeft De Schoolschrijver een gratis Introductietraining De Schoolschrijver aangeboden aan leesconsulenten.
In de KvL-brochure *De auteur als leesbevorderaar* presenteren we het aanbod van De Schrijverscentrale en De Schoolschrijver en nodigen we leerkrachten en bibliotheekmedewerkers uit om te ontdekken welk aanbod het beste past bij hun school of bibliotheek. We hebben de brochure verspreid over alle bibliotheken, met het verzoek de brochure ook op scholen onder de aandacht te brengen.

De Bibliotheek *op school* in het Onderwijsmuseum

Op vrijdag 10 december 2021 opende de tentoonstelling *boom, roos, vis over leren lezen en leesplezier* in het Nationaal Onderwijsmuseum in Dordrecht. De tentoonstelling toont in oude en huidige klaslokalen de ontwikkeling van het leesonderwijs in Nederland. Er is een letterbos, een speurtocht en een escaperoom in De Griezelbus. Ook is er een ruime schoolbibliotheek, ingericht volgens de aanpak van de Bibliotheek *op school*. Daar kunnen bezoekers de herziene versie meenemen van de folder *Plezier in lezen*, met informatie voor ouders over het belang van lezen en de Bibliotheek *op school*. De tentoonstelling duurt t/m 7 mei 2023. De ideale schoolbibliotheek is ingericht met de meubels van Biblioshop en de boeken en wegwijzermaterialen van NBD Biblion.

Herziening Handboek Collectie en brochures Meer lezen, beter in Taal

Kunst van Lezen heeft in 2021 het Handboek inrichting, collectie en beheer herzien. Het handboek is aangepast op basis van de inzichten uit het onderzoek *Naar optimale jeugdcollecties in bibliotheken en op scholen* (2019). Ook de vier brochures Meer lezen, beter in

taal (voor verschillende leeftijdsdoelgroepen) werden geactualiseerd en opnieuw vormgegeven.

Samenhang met programma Cultuureducatie met kwaliteit
Stichting Lezen werkt samen met het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA) om de inhoudelijke en organisatorische samenhang tussen de programma's de Bibliotheek *op school* en Cultuureducatie met Kwaliteit te versterken. Zie ook § 1.2.

3.2 De Bibliotheek *op school* vo

De volgende doelstellingen zijn voor de Bibliotheek *op school* vo van toepassing:

Generiek, uit brief minister van 18 maart 2019:
90% van de openbare Bibliotheekorganisaties werkt samen met middelbare scholen voor een kwalitatief goede educatieve dienstverlening, zoals een schoolbibliotheek.

Meer specifiek voor de Bibliotheek op school vo:
Het programma de Bibliotheek op school vo zal door 55% van de lokale bibliotheken actief gevoerd worden waarbij 35% van de leerlingen bereikt wordt in het werkgebied van deelnemende bibliotheken.

3.2.1 Bereik van de Bibliotheek *op school* vo[11]

De belangrijkste resultaten en activiteiten op het gebied van de educatieve dienstverlening door bibliotheken aan het voortgezet onderwijs in schooljaar 2020-2021:

1. Van alle lokale bibliotheken in Nederland met een vo-schoolvestiging in het werkgebied, werkt 83,3% (115 van de 138) samen met het voortgezet onderwijs. Tot eind 2024 moeten nog 8 bibliotheken aanhaken om de 90% te halen.
2. In totaal heeft 56,5% van de lokale bibliotheken (78 van de 138) met een vo-schoolvestiging in het werkgebied een getekende overeenkomst met vo-scholen voor de uitvoering van de Bibliotheek *op school* of een vergelijkbaar programma. Op dit punt is de doelstelling voor 2024 al gehaald.
3. Van de vo- en vso-scholen werkt 40,3% (726 van de 1.803 scholen) samen met de bibliotheek.
4. 35,4% van deze scholen heeft een getekende samenwerkingsovereenkomst met de lokale bibliotheek, voornamelijk onder de noemer de Bibliotheek *op school*. Met deze intensievere vorm van samenwerking worden bijna 170.000 leerlingen bereikt. Dit is ongeveer 20% van het aantal leerlingen dat in het werkgebied naar een middelbare school gaat. Om eind 2024 uit te komen op 35% is het nodig om nog 15% meer leerlingen te bereiken.
5. In de meeste gevallen gaat het bij de samenwerking tussen bibliotheken en het voortgezet onderwijs om vmbo-scholen, al dan niet als onderdeel van een scholen-

11 DUO Onderwijsonderzoek & Advies heeft een analyse uitgevoerd op de totaaltelling van het aantal vo-scholen. Deze analyse is gebruikt in aanvulling op de door KB verzamelde cijfers educatieve dienstverlening vo. Zie voor het rapport van de KB: Landelijke rapportage samenwerking voortgezet onderwijs 2020-2021.pdf (bibliotheeknetwerk.nl)

gemeenschap (56%, ongeveer 400 locaties). Dit is in lijn met het landelijk beleid. Het programma de Bibliotheek *op school* vo is primair gericht op vmbo-leerlingen vanwege de opdracht aan Stichting Lezen en de KB om in het kader van Tel mee met Taal te werken aan de preventie van laaggeletterdheid. Het vmbo heeft nauwelijks mediatheken en telt relatief veel laagtaalvaardige leerlingen.

6. Op 21,7% van de middelbare scholen is een mediatheek aanwezig.

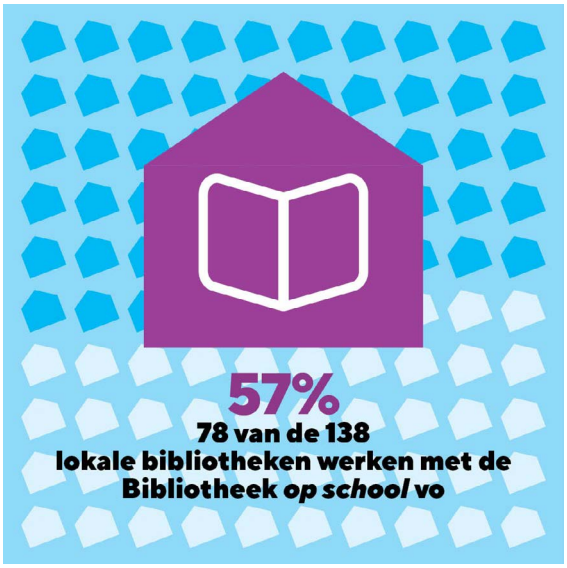

Figuur 9: Deelname lokale bibliotheken aan de Bibliotheek *op school* vo (overeenkomst tussen bibliotheek en vo-school) 2020 -2021

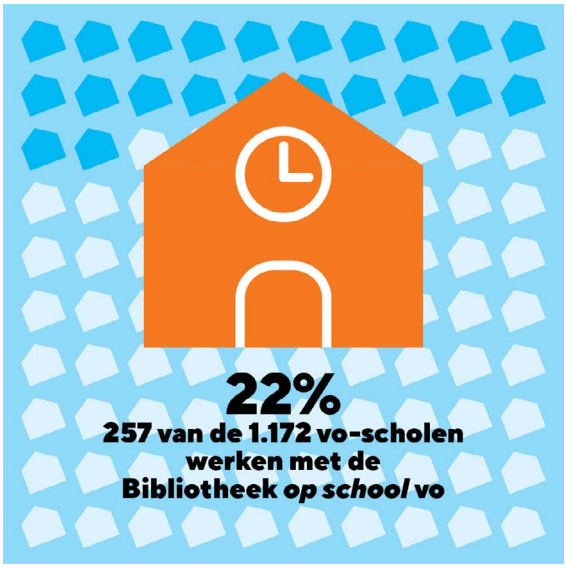

Figuur 10: Bereik de Bibliotheek *op school* vo (overeenkomst tussen bibliotheek en vo-school) 2020-2021 werkgebied deelnemende bibliotheken

Subsidie Leesoffensief

OCW stelde vanuit het Leesoffensief een subsidie beschikbaar om extra actie te stimuleren voor de doelgroepen vmbo, jongens en migranten op de onderdelen collectie, activiteiten en expertise. Tot maart 2021 hebben in totaal 123 Nederlandse en vijf bibliotheken uit het Caraïbisch gebied daaruit financiering bij de KB aangevraagd voor in totaal € 1.250.000 (circa € 10.000 per bibliotheek). De aanvragen hadden voor meer dan 95% betrekking op het voortgezet onderwijs.
Kunst van Lezen en SPN hebben de aanvragen in kaart gebracht en er vervolgens samen voor gezorgd dat bibliotheken onderling op de hoogte zijn van de aanvragen per regio. De meeste aanvragen die binnenkomen, zijn bedoeld voor extra aankopen ten behoeve van de collectie voor vmbo-leerlingen en het uitvoeren van activiteiten en expertiseontwikkeling. Kunst van Lezen zorgde samen met NBD Biblion dat er collecties aangeschaft konden worden met een focus op vmbo, jongens en migranten.

Deelname Stimuleringsregeling de Bibliotheek *op school* vmbo

In 2021 maakten 29 vmbo-scholen via 23 lokale bibliotheken gebruik van deze stimuleringsregeling. Zij kregen een trainingstraject voor het hele team, een signing-pakket, geoormerkt geld voor de inrichting van een schoolbibliotheek, voor een bezoek van een auteur en voor de ondersteuning door de bibliotheek. School en bibliotheek proberen zelf

een bedrag ter grootte van de ontvangen subsidie bij te leggen voor bijvoorbeeld de collectie op school. Naast de 29 stimuleringsregelingen voor de Bibliotheek *op school* vmbo die in 2021 zijn aangevraagd, loopt de uitvoering van de regelingen uit 2019 en 2020 ook nog. Uit de verantwoordingsrapportages blijkt dat de uitvoering vanwege corona op veel plekken ook in 2021 minstens een half jaar tot een jaar vertraging heeft opgelopen. Uitgestelde trainingen aan docenten zijn inmiddels grotendeels ingehaald.

Deelname Monitor de Bibliotheek *op school* vmbo

In totaal deden 41 bibliotheekmedewerkers, 784 docenten en 10.842 leerlingen van 72 vo-scholen mee aan de Monitor de Bibliotheek *op school* vo 2021-2022.

Aantal mediatheken

Op 21,7% van de vo-scholen is in 2019-2020 een mediathecaris actief.[12] Locaties voor havo en vwo zijn op dit punt beter voorzien dan vmbo-locaties en scholen met praktijkonderwijs. Stichting Lezen zal in 2022 samen de BMO, de beroepsvereniging van mediathecarissen, meer aandacht geven aan het belang van de mediatheek, waarbij samengewerkt wordt met de lokale bibliotheek.

3.2.3 Deskundigheidsbevordering de Bibliotheek *op school* vo

In 2021 is de training Toffe Taal Toolbox uitgevoerd. Deze training is ontwikkeld door Stichting Lezen in samenwerking met bibliotheken en vertegenwoordigers uit het voortgezet onderwijs. De training is gericht op bibliotheekmedewerkers en leerkrachten vmbo en bedoeld om op een alternatieve manier aandacht te leren geven aan taal en lezen bij vmbo-jongeren. Tijdens twee inspirerende bijeenkomsten in een vo-school proberen de deelnemers hun alternatieve taalactiviteiten uit in de praktijk.

De opleiding Lezen kan beter, bedoeld voor bibliotheekmedewerkers, is in 2021 is vernieuwd. Zowel inhoudelijk als in de aanpak is een verdiepingsslag gemaakt. Met gedeeltelijke financiering vanuit het regioteambudget dat Kunst van lezen beschikbaar heeft gesteld, kon een succesvolle pilot in de noordelijke regio plaatsvinden. Eind 2021 is de training aangeboden aan de rest van Nederland.

Trainingen de Bibliotheek *op school* 2021	Aantal op inschrijving	Aantal in company	Aantal cursisten
Lezen kan beter in het vmbo	**2**	**1**	**31**
Lezen kan anders vmbo pilot	**1**		**15**

In 2021 is een nieuwe Blended Learning (combinatie van e-learning en training op locatie) rond voortgezet onderwijs ontwikkeld voor frontofficemedewerkers van de bibliotheek die jongeren adviseren. De pilot wordt begin 2022 uitgevoerd waarna de opleiding halverwege 2022 beschikbaar komt. Het actuele trainingsoverzicht is te vinden op https://pro.debibliotheekopschool.nl/opleidingen.html.

12 DUO-onderzoek maart 2022.

3.2.4 Praktijkonderwijs

De projectleider leverde begin 2021 een startrapportage op die de doelgroep van het praktijkonderwijs toelicht en bevindingen bevat uit gesprekken met leraren en directeuren uit het praktijkonderwijs en bibliotheekmedewerkers die werken met leerlingen uit het praktijkonderwijs. De rapportage legt steeds de link met succesfactoren en valkuilen van leesbevordering in het praktijkonderwijs.
In een brainstormsessie voor het werkveld van het praktijkonderwijs, zowel scholen als bibliotheek, zijn vragen opgehaald en speerpunten belegd om mee te nemen in de verdere ontwikkeling van een gestructureerde aanpak voor samenwerking tussen bibliotheek en praktijkonderwijsscholen.
Vervolgens zijn er drie pilotscholen gekozen die vanaf januari 2022 samen met de bibliotheek een jaar gaan werken aan collectieopbouw, het ontwikkelen van expertise, het opzetten van activiteiten en het borgen van visie, beleid en uitvoering. Deze scholen schrijven onder begeleiding van de projectleider en de betrokken bibliotheek een leesplan en een plan van aanpak. De projectleider ontwikkelt een training voor docenten, die direct getest wordt in het werkveld. De deelnemers zijn: Dollardcollege Winschoten met Biblionet Groningen, PRO Drachten met Bibliotheek Drachten|Smallingerland en het Futura College Woerden, waar de projectleider zelf de invulling op zich neemt als leesspecialist.

In samenwerking met Sardes is een nieuwe variant van de landelijke Monitor ontwikkeld, speciaal voor het praktijkonderwijs. Samen met zes praktijkscholen is nagedacht over de inhoud en vorm van vraagstellingen die geschikt zijn voor deze specifieke doelgroep. In januari 2022 wordt deze Monitor als pilot voor het eerst afgenomen op de zes betrokken scholen. Daarna volgen eventuele aanpassingen. Vanaf eind 2022 is de Monitor naar verwachting landelijk inzetbaar.

De landelijke campagne De Weddenschap krijgt een variant voor het praktijkonderwijs.

De groep netwerk praktijkonderwijs op biebtobieb, telt inmiddels zo'n 70 bibliotheekmedewerkers, die door de projectleider op de hoogte worden gehouden van de ontwikkelingen.

3.2.5 Overige activiteiten de Bibliotheek *op school* vo

Read2me! Voorleeswedstrijd brugklassers

Door de coronamaatregelen en het afstandsonderwijs was het organiseren van een schoolwedstrijd in 2020-2021 voor veel scholen onhaalbaar. Zodoende waren er in 2021 geen vervolgrondes en geen landelijke finale in het kader van Read2me!. Om leerlingen toch in aanraking te brengen met het voorlezen van mooie verhalen en ze te inspireren bij het kiezen van boeken, bood Stichting Lezen scholen twee alternatieven. Er is een bedrag per bibliotheek beschikbaar gesteld om via de Schrijverscentrale een (online) activiteit te boeken met een auteur. Daarnaast is de multimediale lessenreeks Read2You ontwikkeld in samenwerking met schrijver Koos Meinderts. Read2You is sinds september 2021 beschikbaar en een opmaat voor de volgende voorleeswedstrijd Read2Me!. Deze alternatieven verbinden meerdere leesbevorderingsprojecten en bieden tegelijk een podium voor de auteur als leesbevorderaar.

Werkgroep Collectie 12- 18 jaar

De Werkgroep Collectie 12- 18 jaar van NBD Biblion, de KB, Stichting Lezen en SPN (kernteam 12+) wil de collectie voor de doelgroep zwakke lezers in het vmbo beter voor het

voetlicht brengen én de samenwerking tussen de bij deze doelgroep betrokken partijen bevorderen. In de zomer van 2021 is een onderzoek gestart onder leerlingen in het vmbo die niet graag lezen. Op basis van de bevindingen is een voorstel gedaan om een zogenoemde matchingtool te ontwikkelen, een instrument om jongeren te helpen met een passende boekkeuze. Bij de werkzaamheden betrekt de Werkgroep ook bibliotheekmedewerkers, docenten en andere partijen, zoals het Kinderboekenmuseum.

BoekenBoost vo

In het kader van de BoekenBoost (zie § 3.1.3) krijgen 75 vo-scholen tijdens de Boekenweek voor Jongeren (15-18 jaar) extra boeken aangeboden om hun collectie te verrijken en te actualiseren.

Instructies en lessuggesties landelijke leesbevorderingscampagnes

SPN maakte in 2021 samen met Kunst van Lezen instructies voor leesconsulenten bij de landelijke leesbevorderingscampagnes Nederland Leest Junior (10-14 jaar), De Weddenschap en Boek een Trip. Kunst van Lezen financierde de totstandkoming van de lessuggesties bij Nederland Leest Junior en bij de shortlist van de Thea Beckmanprijs (in 2021 voor 12+).

De Weddenschap

De Weddenschap is de leescampagne gericht op jongeren in praktijkonderwijs, vmbo en mbo. Kunst van Lezen heeft samen met MediaMucho, de uitvoeringsorganisatie van de campagne, een webinar verzorgd om vo- en mbo-docenten en bibliotheekmedewerkers in te lichten over en enthousiast te maken voor deelname. Het webinar werd door 150 mensen bekeken.

Voorleeskalender vo

Kunst van Lezen heeft zowel financieel als inhoudelijk een bijdrage geleverd aan de Voorleeskalender vo (Stichting Lezen), die verspreid is over alle middelbare scholen in Nederland.

3.2.6 Regionale teams de Bibliotheek *op school* voortgezet onderwijs

In 2019 gaf Kunst van Lezen opdracht aan SPN om regionale teams op te zetten die samenwerking stimuleren met het vo (met een accent op vmbo), middelbaar beroepsonderwijs en pabo/lerarenopleidingen. Dit werd nodig gevonden omdat veel lokale bibliotheken vanuit hun gemeentelijke opdracht hun educatieve dienstverlening vooral richten op consultatiebureaus, kinderopvang en basisonderwijs.
In 2020 en 2021 is gewerkt aan de opbouw van deze Regioteams. In de praktijk blijken ze in de vier regio's allemaal anders te werken. Soms vooral als een soort intervisiegroep, soms als een team van samenwerkende POI-coördinatoren. De komende tijd zal gekeken moeten worden hoe deze regionale samenwerking het beste vorm kan krijgen. De opdracht voor het vmbo blijft onverminderd groot dus regionale samenwerking is niet alleen gewenst, maar ook noodzakelijk. Extra stimulans voor samenwerking komt uit de gezamenlijke netwerkagenda en het leesoffensief. Begin 2022 verschijnt een afrondend rapport over de Regioteams.

3.3 De Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs

De volgende doelstelling is voor de Bibliotheek *op school* beroepsonderwijs van toepassing:

Aanpak de Bibliotheek op school voor beroepsopleidingen (mbo, pabo en lerarenopleidingen) is ingevoerd bij 75% van de regionale en/of lokale bibliotheekorganisaties met een roc of pabo c.q. lerarenopleiding in hun werkgebied.

3.3.1 De Bibliotheek *op school* mbo

Bereik de Bibliotheek *op school* mbo

Steeds meer roc's vinden hun weg naar de bibliotheek en andersom. Educatief specialisten vanuit de bibliotheek, de taalcoördinator, beleidsmedewerker kwaliteit en onderwijs, docenten Nederlands en Burgerschap vanuit de school: samen zoeken ze naar wegen om lezen en vrijetijdslezen in te zetten om de taal- en leesvaardigheid van studenten te vergroten. In 2021 sloten zes nieuwe roc's een samenwerkingsovereenkomst met bibliotheken. Kunst van Lezen ondersteunt deze samenwerkingen met een stimuleringsregeling.

Deelname Stimuleringsregeling De Bibliotheek *op school* mbo

Vanaf 2017 is via begeleidende bibliotheekorganisaties aan 25 reguliere roc-vestigingen een stimuleringssubsidie verstrekt om te starten met de Bibliotheek *op school* mbo. Zes daarvan kregen deze subsidie in 2021. Sinds 2017 kregen ook zeven opleidingen Pedagogisch werk en Onderwijsassistent subsidie; twee daarvan zijn in 2021 gestart met De Bibliotheek *op school*. In totaal zijn 32 mbo-instellingen sinds 2017 van start gegaan.

Toekomstige professionals scholen in leesbevordering

In 2021 startten twee bibliotheken met een samenwerking met opleidingen Pedagogisch werk en Onderwijsassistent (PWO). De samenwerking richt zich op het leren voorlezen, het informeren over het belang van lezen en voorlezen aan jonge kinderen en het boekenaanbod. Samen lezen en voorlezen zijn activiteiten die studenten vaak zelfstandig mogen uitvoeren tijdens hun eerstejaars stage. Goed kunnen (voor)lezen is daarom een essentiële beroepsvaardigheid.

Bekwame pedagogisch medewerkers en onderwijsassistenten kunnen een belangrijke rol spelen in het stimuleren van leesplezier bij jonge kinderen en daarmee een basis leggen voor hun latere leesvaardigheid. In opdracht van Stichting Lezen en ROC Midden Nederland is eind 2020 de keuzemodule Specialist leesbevordering 0-12 jaar ontwikkeld. Daarin leren mbo-studenten PWO hoe zij leesbevordering in de kinderopvang en op school kunnen vormgeven. Deze training wordt aangeboden vanaf 2021.

Deskundigheidsbevordering docenten en bibliotheekmedewerkers

De docent speelt een belangrijke rol in de leesbevordering en de doorontwikkeling van de Bibliotheek *op school* in het mbo. Daarom is het van belang om de docenten te blijven motiveren door overdracht van kennis en succesvolle voorbeelden. We droegen daar in 2021 aan bij door het digitale minicongres Lezen in het mbo werkt, beschikbaar via de website van Stichting Lezen. De brochure en daaraan verbonden webinar 25 werkvormen leesbevordering in het mbo biedt docenten en leesconsulenten inspiratie om actief lezen te stimuleren in de klas.
Voor docenten aan de opleidingen PWO is een training ontwikkeld rond lezen en leesbevordering als beroepsvaardigheid. In deze training is ook aandacht voor de in 2020 ontwikkelde Keuzemodule Specialist 0-12 jaar en collectie. Deze training is beschikbaar gesteld

aan de scholen die deelnemen aan de stimuleringsregeling voor de opleiding PWO in 2020 en 2021. Na de evaluatie wordt het vervolg van deze training bepaald.

Samenwerken met het mbo vraagt om andere expertise van en een goede voorbereiding door de bibliotheekmedewerkers. Zij moeten om te beginnen de wereld van het mbo kennen. Daarom ontwikkelde Kunst van Lezen een webinar waarin het onderwijslandschap van het mbo wordt toegelicht. Ook verscheen de publicatie De Bibliotheek *op school* in het mbo: handreiking voor bibliotheken. Deze besteedt aandacht aan het belang van geletterdheid voor mbo-studenten, het gevarieerde krachtenveld, de schaalgrootte, de bouwstenen van de Bibliotheek *op school* in het mbo en de regionale samenwerking met meerdere bibliotheken.

Corona en samenwerking

De coronamaatregelen wierpen in 2021 drempels op voor een bezoek van scholen aan de bibliotheek en voor activiteiten van bibliotheekmedewerkers op school. Bibliotheken en scholen zochten samen naar mogelijkheden om geplande activiteiten online dan wel offline uit te voeren. In het geval van nieuwe samenwerkingsverbanden bleek dat moeilijker dan wanneer bibliotheken en scholen elkaar al langer kennen. De heropening van de scholen in mei bood nieuwe kansen, maar uiteindelijk schoven de geplande activiteiten grotendeels op naar het nieuwe schooljaar.

Auteursbezoek en burgerschap

De koppeling met de auteur als leesbevorderaar in de Stimuleringsregeling is gehandhaafd. In 2021 is voor het reguliere mbo gewerkt met een licentie voor het leesbevorderingsprogramma buitenzinnenonline.nl. Daarin staat het boek The hate u give van Angie Thomas centraal. De opleidingen PWO krijgen de auteurs Hans en Monique Hagen op bezoek. Hierbij wordt samengewerkt met de Schrijverscentrale.

Monitor De Bibliotheek *op school*

In 2021 deden 1.654 studenten, 171 docenten en 15 bibliotheekmedewerkers mee aan de Monitor de Bibliotheek *op school* mbo. De monitor De Bibliotheek *op school* mbo wordt ingezet om de samenwerking tussen bibliotheken en roc's te volgen en te meten wat de resultaten zijn wat betreft de leesmotivatie en leesfrequentie van studenten en het leesbevorderend gedrag van docenten. Aan de hand van de uitkomsten per school kunnen de bibliotheek en school hun samenwerking verbeteren. Een werkbijeenkomst voor de deelnemende bibliotheken bood handreikingen voor de vertaling van de resultaten naar concrete acties voor het lees- mediaplan van de school. Daarnaast destilleerde Sardes de algemene resultaten uit de monitor, zie het rapport Leesgedrag studenten mbo en pabo in kaart gebracht van Stichting Lezen. Deze resultaten worden gepubliceerd in de toolkit van de Bibliotheek *op school* mbo. Die bevat ook instrumenten die in de pilotfase zijn ontwikkeld.

3.3.2 De Bibliotheek *op school* pabo

De Bibliotheek *op school* is inmiddels voor basisscholen en bibliotheken een vertrouwde en beproefde manier om leesbevordering en informatievaardigheden een vaste plek te geven in het basisonderwijs. Vanuit de doorgaande leeslijn is het zinvol om ook pabo's te betrekken en aankomende leerkrachten voor te bereiden op hun rol als leesbevorderaar. Kunst van Lezen verkent daarom hoe pabodocenten intensiever kunnen worden betrokken bij de Bibliotheek *op school* en hoe ze de visie en aanpak een plek kunnen geven in

het pabocurriculum. Daarnaast wordt gekeken hoe studenten voorbereid kunnen worden op het werken met de aanpak van de Bibliotheek *op school* op hun stagescholen. Daartoe onderzoeken ze onder meer hun eigen leesgedrag en maken ze kennis met het actuele aanbod aan kinderboeken. Zo kunnen ze hun leerlingen motiveren om te lezen en leesplezier stimuleren.
Na een eerste verkenningsjaar waarbij de pabo samenwerkt met de bibliotheek, is het de bedoeling dat er een structurele samenwerking tot stand komt en dat de doelen worden verankerd in het pabocurriculum.

Goed (lees)onderwijs vraagt om leerkrachten die niet alleen beschikken over kennis en vaardigheden, maar ook de juiste attitude hebben om van leerlingen lezers te maken. De leerkracht fungeert idealiter als rolmodel en luistert, bemoedigt, ondersteunt en enthousiasmeert. Al deze aspecten spelen een belangrijke rol bij leesbevordering en staan dan ook centraal in de minor Open Boek Pabo (2020). De minor gaat uit van de acht succesfactoren voor leesbevordering en van *De doorgaande leeslijn. De leesontwikkeling van 0-20 jaar* (Stichting Lezen, 2020).

Verdubbeling pilotscholen

Sinds 2017 zijn op 18 van de veertig pabo's (40%) pilots gestart rondom de Bibliotheek *op school*. In 2021 zijn vijf pabo's gestart. Ten opzichte van 2019, toen er negen pabo's meededen, is de deelname verdubbeld. De eerste lichting pilots is inmiddels afgerond en per locatie voortgezet in een structurele samenwerking tussen bibliotheek en pabo. De invulling van en projectplannen voor de meerjarige activiteiten verschillen per locatie en zijn afhankelijk van de beginsituatie: wat staat er al in het curriculum over leesbevordering en hoe is het lezen van jeugdboeken vormgegeven? Is er al sprake van samenwerking tussen pabo en bibliotheek?
Binnen de pilots organiseren de pabo's ook studiedagen. Soms is dit een dag voor docenten, soms voor studenten, soms voor een combinatie van beide. Hierin wordt veelal intensief samengewerkt met de lokale bibliotheek. In 2021 moesten enkele geplande studiedagen door corona worden verplaatst naar voorjaar 2022.

Monitor de Bibliotheek *op school* pabo

In 2021 is de Monitor de Bibliotheek *op school* pabo voor de tweede keer afgenomen. Aan de Monitor deden 1.746 studenten, 230 docenten en 16 bibliotheekmedewerkers mee: ruim twee keer zoveel als in 2020. Net als bij het mbo destilleerde Sardes de algemene resultaten uit de monitor, zie het rapport Leesgedrag studenten mbo en pabo in kaart gebracht van Stichting Lezen. Deze resultaten worden gepubliceerd in de toolkit van de Bibliotheek *op school* pabo.

Verbreding samenwerking hogeschool

In het noorden van het land is de samenwerking tussen de vier bibliotheken en de Stenden pabo inmiddels naar een strategisch niveau getild. Vanuit alle locaties kan nu een gemeenschappelijke meerjarenplanning en een structurele samenwerkingsaanpak tot stand komen die een plek kan krijgen in het curriculum. Dit is een kwestie van een lange adem. Ook Hogeschool Saxion werkt met de bibliotheken in de regio (Deventer en Enschede).

Zorgen voor actuele informatie

Kunst van Lezen heeft in maart 2021 alle pabo-docenten Nederlands geïnformeerd over nieuwe publicaties over leesbevordering.

Pabo Voorleeswedstrijd 2021

Stichting Lezen/Kunst van Lezen organiseert al tien jaar de Pabo Voorleeswedstrijd als onderdeel van de leesbevordering onder toekomstige professionals. De landelijke finale vond in 2021 vanwege corona wel plaats in een theater, maar zonder publiek. Belangstellenden konden de finale thuis via een livestream volgen. De finalisten lazen in estafettevorm voor uit *Smokkelkinderen* van Jacques Vriens. Doordat hogescholen in het schooljaar 2020-2021 voornamelijk afstandsonderwijs gaven, deden dit keer minder pabo's mee dan voorgaande jaren: 29 (67%) tegen 38 (77%) in 2020.

3.3.3 De Bibliotheek *op school* lerarenopleidingen hbo

In 2021 stelde Kunst van Lezen financiering beschikbaar voor de ontwikkeling van twee webinars voor studenten en opleiders van de lerarenopleiding van Fontys:

- Leesmotivatie in het voortgezet onderwijs (Sardes);
- Iedere docent een leesbevorderaar (Fontys Tilburg).

Deze webinars zullen vanaf 2022 actief ingezet worden om meer lerarenopleidingen het belang van leesbevordering te laten inzien en ze te bewegen leesbevordering actief in te zetten.
Daarnaast startten de Bibliotheek Midden-Brabant en Huis 73 (Bibliotheek Den Bosch) met financiering vanuit Kunst van Lezen met de ontwikkeling van een toolkit die de bibliotheek helpt bij het invullen van haar rol als samenwerkingspartner van het voortgezet onderwijs/lerarenopleiding.

3.4 Communicatie de Bibliotheek *op school*

Kunst van Lezen houdt samen met SPN www.debibliotheekopschool.nl actueel. Dit is de plek voor ouders en leraren om informatie op te halen over de Bibliotheek *op school* voor het primair en voortgezet onderwijs. De site trok 26.420 bezoekers in 2021. Voor bibliotheekmedewerkers is er pro.debibliotheekopschool.nl die 30.000 bezoekers kreeg in 2021. De KB beheert en onderhoudt de website lezenvoordelijst.nl. Deze is gericht op docenten en is onderdeel van de landelijke dienstverlening van de KB. Kunst van Lezen denkt mee over aanpassingen en verbeteringen. Het leerlingendeel is onderdeel van jeugdbibliotheek.nl. Het docentendeel is in 2021 verder geactualiseerd om het gebruik te stimuleren. Kunst van Lezen stuurt daarbij vooral op de rol van de lokale bibliotheek bij het onder de aandacht brengen van de sites bij de scholen waarmee zij contact hebben.

De Toolkit van de Bibliotheek *op school* is voor bibliotheek- en onderwijsprofessionals een belangrijke bron van informatie. Het gedeelte voor en over het primair onderwijs is in 2021 opgeschoond en opnieuw geordend.

In 2021 ontwikkelde Kunst van Lezen de Factsheet de Bibliotheek *op school* po en een

argumentenkaart[13] gericht op het onderwijs. Beide zijn door bibliotheken gebruikt als input voor gesprekken over de besteding van gelden uit het Nationaal Programma Onderwijs aan de Bibliotheek *op school*.

Kunst van lezen plaatste advertenties in vakbladen, op online platforms (nationaleonderwijsgids.nl) en op televisie (Mama's wereld, RTL)). Andere belangrijke communicatiekanalen om (bibliotheek)professionals te bereiken en de expertise van leesconsulenten te vergroten waren onze eigen nieuwsbrief, het platform Biebtotbieb en diverse sociale media:

- Het Twitteraccount van de Bibliotheek *op school* had in 2021 2.418 volgers (4% groei t.o.v. 2020; stand op 8 februari 2022);
- De nieuwsbrief de Bibliotheek *op school* po verscheen in 2021 tien keer. De nieuwsbrief over het vo is in 2021 drie keer verschenen;
- De groep de Bibliotheek *op school* po op Biebtobieb had in 2021 502 deelnemers (16,5% groei t.o.v. 2020) en werd 10.031 keer bezocht;
- De groep de Bibliotheek *op school* vo op Biebtobieb had in 2021 206 deelnemers (24,8% groei t.o.v. 2020) en werd 2.570 keer bezocht;
- De groep de Bibliotheek *op school* mbo op Biebtobieb had in 2021 99 deelnemers (17,8% groei t.o.v. 2020) en werd 542 keer bezocht;
- De groep de Bibliotheek *op school* pabo op Biebtobieb had in 2021 90 deelnemers (12,5% groei t.o.v. 2020) en werd 161 keer bezocht.

13 Daarom! Acht argumenten om te werken met dBos - maart 2021.pdf (probiblio.nl)

4 Overige onderdelen generieke aanpak

Maatregel 6A van Tel mee met Taal bevat behalve BoekStart en de Bibliotheek *op school* nog enkele kleinere onderdelen:

- Kunst van Lezen in Caraïbisch Nederland;
- De koppeling tussen Kunst van Lezen en de landelijke digitale content en diensten van de KB;
- De vorming van (boven)lokale strategische netwerken rondom leesbevordering.

4.1 Aanpak Kunst van Lezen in Caraïbisch Nederland

In 2021 heeft de KB als coördinator de samenwerking opgestart met de bibliotheekorganisaties van de zes eilanden. In gesprekken per eiland is de uitvoering voorbereid. De BoekStartkoffertjes met ondersteunend materiaal, waaronder folders in het Engels, Spaans en Papiaments, zijn in 2021 geleverd. Door corona is de uitvoering echter vertraagd. Ook in 2022 gaan we verder met ondersteunen van de eilanden bij de uitvoering van Kunst van Lezen. Belangrijk daarbij is het ophalen van hun specifieke wensen en behoeften om zo goed mogelijk aan te sluiten op de lokale situaties.

4.2 De connectie met de landelijke digitale content en diensten van de KB

In 2021 is gewerkt aan het beter verbinden van de jeugd- en onlinebibliotheek van de KB met BoekStart en de Bibliotheek *op school.* De prioriteit ligt vooralsnog bij het voortgezet onderwijs, met name het vmbo. Om dit in goede banen te leiden, hebben KB en Stichting Lezen een projectleider aangesteld die voor 60% door Stichting Lezen en voor 40% door de KB betaald wordt. Deze is toegetreden tot de kernteams van SPN die de uitvoering van BoekStart en de Bibliotheek *op school* begeleiden. Ook de coördinator Digitale geletterdheid jeugd van de KB neemt sinds dit jaar deel aan de kernteams van SPN. Het gebruik van jeugdbibliotheek.nl en de onlinebibliotheek zal naar verwachting stijgen dankzij deze verbindingen, zeker nu de geïntegreerde Bibliotheek-app met luister en e-books steeds bekender wordt.

Vernieuwde website Jeugdbibliotheek.nl

In 2021 werd Jeugdbibliotheek.nl vernieuwd. Om ontlezing onder de doelgroep 0-18 jaar effectiever tegen te gaan, is de focus verlegd naar het aanbod van (digitale) boeken die ontsloten worden in de onlinebibliotheek. Uit gebruikersonderzoek en data van de website bleek namelijk dat de veelal jonge bezoekers door de grote hoeveelheid content hun weg naar (digitaal) lezen niet goed konden vinden. De website haalde in 2021 20% meer bezoekers dan in 2020, terwijl het bereik in 2020 al sterk gestegen was door corona. De aanhoudende groei in 2021 laat zien dat de digitale bibliotheek ook voor kinderen en jongeren een

goede aanvulling is op de fysieke (school)bibliotheek. Via jeugdbibliotheek.nl wordt ook digitaal aanbod van partners voor 0-6 jaar toegankelijk gemaakt.

Boek 'n Trip-campagne voor jeugd en jongeren

In de vakantiemaanden konden jeugd en jongeren tot 18 jaar op digitale boekentrip met de campagne Boek 'n Trip. In de online Bibliotheek-app konden zij een account aanmaken en stonden er speciale zomerse boekenselecties klaar zodat het vinden van een (volgend) boek nóg makkelijker te maken. Met hun Boek 'n Trip-account konden zij 10 e-books en 10 luisterboeken lenen.
De belangrijkste cijfers:

- Er werden 15.674 Boek 'n Trip-accounts aangemaakt;
- In de online Bibliotheek-app werden 9.800 reguliere jeugdaccounts geactiveerd;
- Via de Boek 'n Trip-accounts werden 56.000 uitleningen gedaan, waarvan 33.000 luisterboeken (58%) en 23.000 e-books (42%).

4.3 (Boven)lokale strategische netwerken leesbevordering

Vanaf de start besteedt Kunst van Lezen veel aandacht aan borging van de uitvoering van de programma's en bestendiging en verduurzaming daarvan op regionaal en vooral lokaal niveau. Kunst van Lezen ondersteunt met name de strategische bibliotheekmedewerkers met raad en daad, bijvoorbeeld door middel van de in 2021 gepubliceerde brochure *Lezen lokaal verankeren*. Deze beschrijft aan de hand van drie praktijkvoorbeelden van goed presterende bibliotheken hoe een bibliotheek gemeentes kan bewegen tot structurele samenwerking op het gebied van leesbevordering en de preventie van laaggeletterdheid. De publicatie bevat ook een rekenmodel. Vanaf 2020 is de focus meer komen te liggen op de inbedding van de Gezinsaanpak in de lokale uitvoering en aansturing. Omdat de netwerkonderdelen van de Gezinsaanpak worden gefinancierd vanuit het reguliere budget voor maatregel 6A, zijn deze hier beschreven in plaats van in hoofdstuk 5 over de Gezinsaanpak.

Certificering educatieve dienstverlening

In het nieuwe kader voor de certificering (Kwaliteit in Beeld) van de Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal (CBCT) is ook de educatieve dienstverlening van de bibliotheek opgenomen. Dat komt tegemoet aan de wens van de bibliotheeksector om een basisniveau vast te stellen waaraan een goede educatieve dienstverlening voor vve en basisonderwijs moet voldoen. In een later stadium zal ook het voortgezet onderwijs hierin meegenomen worden. Vanaf de start van Kwaliteit in Beeld in 2018 tot en met 2021 zijn er in totaal 129 bibliotheken geauditeerd. Al deze bibliotheken gaven aan enigerlei vorm van een programma voor educatieve dienstverlening of preventieve dienstverlening te hebben. Daarbij gaat het om programma's die grotendeels of geheel zijn opgebouwd langs de lijnen van BoekStart en de Bibliotheek *op school*. De figuur hieronder laat zien dat de kwaliteit gemiddeld bij de helft van de bibliotheken behoorlijk goed is.

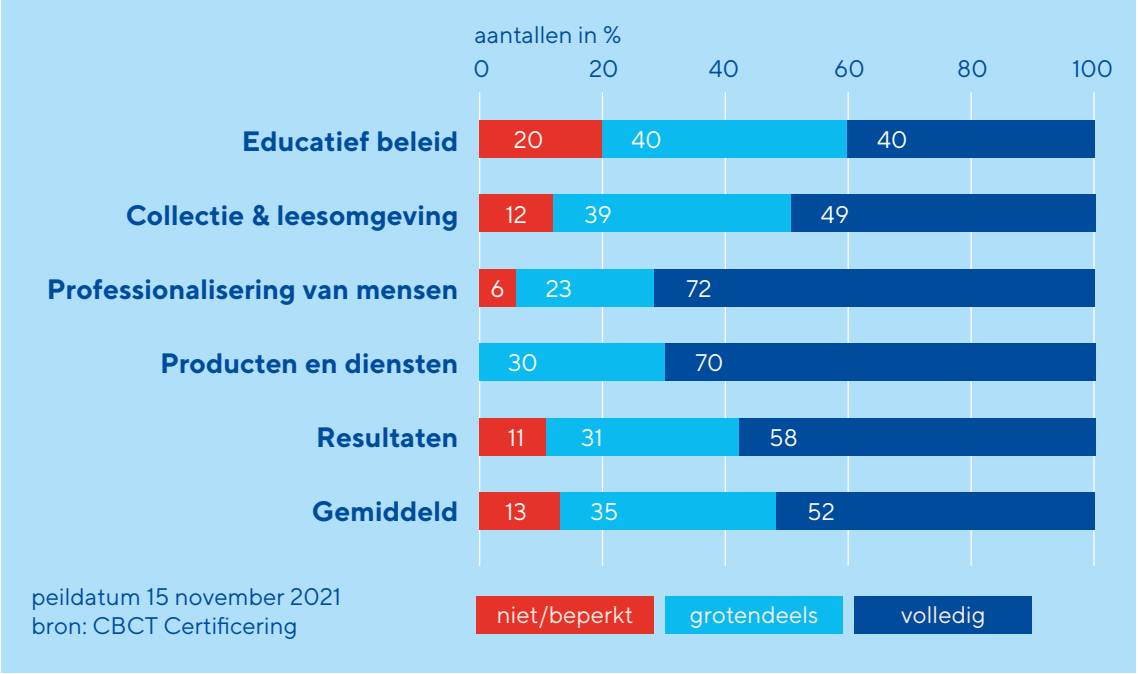

Figuur 11: Bibliotheken normscores
Educatieve dienstverlening/programma preventieve leesbevordering
peildatum 15 november 2021 - CBCT certificering

Koppeling preventie-curatie laaggeletterdheid

Sinds 2017 zet Kunst van Lezen in op verbindingen binnen bibliotheekorganisaties (POI's en lokale bibliotheek). Met name het werken aan en met de Gezinsaanpak (zie hoofdstuk 5) heeft een versterkende werking op zowel de verticale verbindingen (van directie via middenkader naar leesconsulenten en frontoffice) als de horizontale verbindingen (tussen preventieve en curatieve teams). Zo ontstaat een betere afstemming tussen preventie en curatie van laaggeletterdheid in gezinnen en kunnen regionale en lokale netwerken effectiever werken.

Bijdrage aan kennisdeling

Kunst van Lezen verzorgde een goed bezochte deelsessie over de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid op het Ontwikkeling Telt Festival in 2021. Dit evenement trok deels een andere doelgroep dan de bibliotheeksector en was een goede gelegenheid om het belang van de Gezinsaanpak met andersoortige organisaties te delen. Daarnaast verzorgde Kunst van Lezen een presentatie over leesbevordering en de preventie van laaggeletterdheid aan betrokkenen bij het Expertisepunt Basisvaardigheden.
Kunst van Lezen participeerde in bijeenkomsten van het Landelijk Netwerk Geletterdheid van het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid (NCJ). In het kader van de netwerkagenda (de geletterde samenleving) is een aanzet gegeven om te komen tot een gestructureerde communicatieaanpak Jeugd en Onderwijs richting de strategische laag van de bibliotheken. Er is een pagina ingericht op de website B-netwerk[14] en ook via de biebtobiebgroep Gezinsaanpak brachten we mensen in contact en deelden we informatie. Ten slotte heeft Stichting Lezen zich aangesloten bij de Alliantie Kinderarmoede.

14 Gezinsaanpak | Bnetwerk (bibliotheeknetwerk.nl)

5 Resultaten op het gebied van de Gezinsaanpak

Stichting Lezen en Schrijven en het programma Bibliotheek en basisvaardigheden van de KB zijn belangrijke partners bij de Gezinsaanpak en het verbinden van preventie en curatie in het kader van maatregel 6B van Tel mee met Taal. De Gezinsaanpak is erop gericht de cyclus van laaggeletterdheid in taalarme gezinnen te doorbreken door ouders van taalarme gezinnen te ondersteunen bij het stimuleren van de taal- en geletterdheidsontwikkeling van hun (jonge) kinderen thuis (preventie). Wanneer ouders gemotiveerd raken om ook aan hun eigen taalniveau te werken (curatie), krijgen zij daarbij actieve ondersteuning. In 2021 is voornamelijk samengewerkt binnen het project Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid. In dat kader is de KB, met financiering van OCW, gestart met het project Kwaliteitsimpuls laagtaalvaardige ouders.[15]

In de periode Tel mee met Taal 2020-2024 richt het preventieve onderdeel voor wat betreft de Gezinsaanpak zich op vijf aandachtsgebieden:

1. Positief leesklimaat thuis stimuleren via BoekStart en VoorleesExpress;
2. Bibliotheken versterken als verbindende schakel tussen preventie en curatie richting intermediairs; vergroten van de expertise van bibliotheekmedewerkers op het gebied van laaggeletterdheid binnen gezinnen;
3. Gezinsaanpak in de jeugdgezondheidszorg stimuleren via BoekStartcoach; vergroten van de expertise van jeugdgezondheidszorgmedewerkers op het gebied van leesbevordering en digitale geletterdheid;
4. Gezinsaanpak in kinderopvang en onderwijs stimuleren via de combinatie van BoekStart en de Bibliotheek *op school* met de cursus Voor jou en je kind!; vergroten van de expertise van toekomstige pedagogisch medewerkers en leerkrachten (roc's en pabo's) op het gebied van leesbevordering en digitale geletterdheid;
5. Gemeentelijke Gezinsaanpak: lokaal netwerk rond taalarme gezinnen versterken met een meer centrale rol voor gemeenten. Dit onderdeel is vanaf 2020 tot eind 2024 apart gefinancierd door de directie MBO van het ministerie van OCW.

5.1 Positief leesklimaat thuis stimuleren via BoekStartcoach en VoorleesExpress

Een positief leesklimaat thuis is belangrijk om taalachterstanden terug te dringen. Programma's zoals BoekStart en de VoorleesExpress zijn bewezen effectief in het stimuleren van voorleesplezier binnen het gezin, ook binnen gezinnen die taalarm genoemd kunnen worden.
BoekStart is in de kern gericht op het stimuleren van het leesklimaat thuis. Nadrukkelijk wordt gekeken of de inhoud van het BoekStartkoffertje toegankelijk is voor een brede

15 Kwaliteitsimpuls laagtaalvaardige ouders | Bnetwerk (bibliotheeknetwerk.nl)

groep ouders en aantrekkelijk voor zowel lezende als niet-lezende ouders. Ook de informatie over BoekStart moet eenvoudig en duidelijk zijn voor ouders en ook in andere talen beschikbaar zijn om anderstalige ouders te bereiken. Verschillende informatiefolders zijn vertaald in de meest voorkomende thuistalen.

De materialen gericht op ouders kregen een nieuwe meer toegankelijke vormgeving. In 2021 is gestart met een actie om via de BoekStartcoach een boek uit te delen aan gezinnen waar weinig voorleescultuur is. De BoekStartcoaches hebben goede afspraken gemaakt met de JGZ over het uitdelen van de boeken als zij door corona niet op het consultatiebureau konden komen. Het uitdelen van de boeken loopt tot begin 2022. Hierna wordt de actie geëvalueerd.

Kunst van Lezen heeft extra uren ingezet om de verbinding tussen de programma's van Kunst van Lezen en VoorleesExpress te versterken. Enerzijds door structureler kennis en ervaring uit te wisselen tussen de landelijke organisaties en anderzijds door informatie op te halen uit het werkveld. Er is een enquête uitgezet en een kennissessie georganiseerd met lokale projectleiders over de manieren om lokaal de verbinding te maken en de materialen en andere middelen die daarvoor nodig. Dit wordt in 2022 voortgezet.

5.2 Bibliotheken versterken als verbindende schakel tussen preventie en curatie

In 2021 hebben veel bibliotheken ondanks de coronacrisis verder gewerkt aan het opzetten van de Gezinsaanpak. Het onderwerp is breder gaan leven en veel bibliotheken zijn aan de slag gegaan met het ontwikkelen en uitvoeren van beleid op dit terrein. Een greep uit de activiteiten en resultaten:

- De samenwerking tussen KB, Stichting Lezen en SPN rond de Gezinsaanpak is door het werken aan de Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid geïntensiveerd;
- De Gezinsaanpak heeft een plek in de netwerkagenda van het Bibliotheekconvenant;
- De site bibliotheeknetwerk.nl is voorzien van een aparte sectie Gezinsaanpak;
- De groep Gezinsaanpak op de site Biebtobieb heeft 400 deelnemers en is ten opzichte van 2020 met 20% gegroeid;
- Er zijn materialen en instrumenten gemaakt en strategische sessies uitgevoerd om bibliotheken te helpen om hun organisatie beter in te richten op het ondersteunen van taalarme gezinnen;
- Veel POI's ondersteunen bibliotheken in hun werkgebied bij het werken aan de Gezinsaanpak;
- De training De publieksservice en de educatieve bibliotheek (aangeboden door SPN via Bibliotheek Campus) is beter aangesloten op de Gezinsaanpak en voorzien van preventieve en curatieve onderdelen. In 2021 is een module vo voorbereid die in 2022 onderdeel wordt van deze *in company* training.

5.3 Gezinsaanpak in de jeugdgezondheidszorg

Op allerlei manieren worden ook instellingen en professionals in de jeugdgezondheidszorg betrokken bij Kunst van Lezen en ingezet voor leesbevordering en preventie van laaggeletterdheid. De BoekStartcoach, zie §2.1.3, is daarvoor een belangrijk maar zeker niet het enige vehikel.

Samenwerking Nederlands Centrum Jeugdgezondheid

Kunst van Lezen was betrokken bij het project De geletterde samenleving van het NCJ en Stichting Lezen & Schrijven. Uit het project is het landelijk netwerk geletterdheid voortgekomen, bestaande uit het NCJ, Stichting Lezen en Schrijven en een tiental JGZ-organisaties. Hier leren bibliotheek- en jeugdgezondheidszorgmedewerkers elkaars sector kennen en delen zij expertise, onderzoek en projecten.

In samenwerking met het NCJ en een werkgroep van jeugdverpleegkundigen maakten we het Themadossier voorlezen voor jeugdverpleegkundigen die speciaal zijn opgeleid voor de begeleiding van kwetsbare moeders van jonge kinderen. Zij kunnen hiermee ouders voorlichten en ondersteunen bij het voorlezen. Ook krijgen zij de mogelijkheid om het BoekStartkoffertje te introduceren in het gezin. Gestimuleerd wordt om vervolgens (gezamenlijk) de Bibliotheek te bezoeken.

E-learning Taalstimulering door voorlezen voor JGZ

De geaccrediteerde e-learningmodule Taalstimulering door voorlezen is ontwikkeld door Kunst van Lezen en het Nederlands Centrum Jeugdgezondheid en wordt door de JGZ-academie aangeboden. De opleiding besteedt specifieke aandacht aan het belang van (voor)lezen in taalarme gezinnen. In 2021 rondden tientallen artsen en jeugdverpleegkundigen de training af.

E-learning Taalstimulering door voorlezen voor de kraamzorg

Ook kraamverzorgenden kunnen een rol spelen bij het activeren van ouders om te praten, zingen en lezen met hun kind. De geaccrediteerde e-learning Taalstimulering door voorlezen voor kraamzorg wordt aangeboden door het Kenniscentrum Kraamzorg en werd in 2021 door 800 kraamverzorgenden met goed gevolg afgerond. Ook schreven we een handleiding voor de kraamverzorgenden. In samenwerking met Kraamzorgorganisatie Naviva is beeld en filmmateriaal gemaakt voor de e-learning.

5.4 Gezinsaanpak in kinderopvang en onderwijs stimuleren

Binnen BoekStart in de kinderopvang en de Bibliotheek *op school* po komt steeds meer aandacht voor taalarme gezinnen. Kunst van Lezen ondersteunde een aantal kinderdagverblijven om werk te maken van gebruik van digitale prentenboeken. Met name kinderen bij wie thuis geen leescultuur heerst, kunnen met de digitale prentenboeken goed uit de voeten.

Voor jou en je kind!

In samenwerking met Stichting Lezen & Schrijven voerden we in 2020 en 2021 een pilot uit met het toevoegen van leesbevordering aan de oudercursus Voor jou en je kind! (voorheen Taal voor Thuis). Het cursusmateriaal werd uitgebreid met werkboekjes met bijbehorende

video's over Lezen op school, De schoolbibliotheek en De (openbare) Bibliotheek.
Drie bibliotheken hebben de oudercursus met het nieuwe materiaal uitgeprobeerd. Op basis van de evaluatie is een toolkit samengesteld. Deze is eind 2021 gepubliceerd voor bibliotheken die de vernieuwde oudercursus Voor jou en je kind! willen uitvoeren.

Scoor een Boek Thuiseditie 2021

Sinds 2016 is Eredivisie CV betrokken bij Scoor een Boek! Dit project is onderdeel van het programma Alles is gezondheid van VWS. Scoor een Boek! daagt kinderen uit groep 5 en 6 uit om te lezen en te sporten. Bibliotheken werken daartoe samen met ere- en eerstedivisieclubs en bereiken zo ook ouders waarmee ze normaliter niet zo makkelijk mee in contact komen.
Aan de editie 2021 deed 34% van de betaald voetbalclubs mee. Kunst van Lezen ondersteunt met name de zogenoemde Thuiseditie en de bijbehorende website scoorthuis.nl. Hiermee worden taalarme gezinnen via de kinderen uit het gezin bereikt. Aan de Thuiseditie 2021 deden 2.248 teams mee; een lichte daling ten opzichte van 2020 (2.549 teams). Daar staat tegenover dat in totaal 16.828 opdrachten via de website werden uitgevoerd: een stijging van 60% in vergelijking met vorig jaar. Ook waren er meer deelnemers tussen 7 en 10 jaar; de centrale doelgroep van Scoor een Boek!.

5.5 Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid: lokaal netwerk rond taalarme gezinnen

Eind 2024 krijgen de Nederlandse gemeenten de regierol in de aanpak van laaggeletterdheid, inclusief de Gezinsaanpak. De Gezinsaanpak vraagt bij uitstek om een goed aangestuurde netwerksamenwerking van partners. De gemeenten moeten zich kunnen voorbereiden op deze regierol. Daarom besloot het ministerie van OCW in 2020 dat er een samenhangende lokale aanpak ten aanzien van taalarme gezinnen voor gemeenten moest komen en werden er extra middelen beschikbaar gesteld voor de Gemeentelijke Gezinsaanpak. Een samenwerkingsverband van Stichting Lezen (penvoerder), de KB en Stichting Lezen en Schrijven, individuele gemeenten en de VNG werkt in het project Gemeentelijke Gezinsaanpak Geletterdheid aan een model voor deze samenhangende aanpak. Arnhem, Haarlem, Harderwijk, Schiedam en Venlo doen mee als ontwikkelgemeenten.

Er is een werkgroep samengesteld met vertegenwoordigers van Stichting Lezen, Stichting Lezen en Schrijven, KB en SPN. Er was geregeld overleg met de stuurgroep van het project (VNG, OCW, Stichting Lezen, Stichting Lezen en Schrijven) en aanvullend overleg met OCW over de voortgang.

De werkgroep verkende in 2021 met de ontwikkelgemeenten de rol van de gemeente in de Gezinsaanpak geletterdheid. Voor elke gemeente is een lid van de werkgroep verantwoordelijk. De ontwikkelgemeenten besteedden aandacht aan de rol van het lokale netwerk en de manier waarop de samenwerking wordt georganiseerd. Voor de deelnemende gemeenten en partners (waaronder de bibliotheek) zijn verschillende uitwisselingsbijeenkomsten georganiseerd. De meeste ontwikkelgemeenten organiseerden bovendien lokaal een netwerkbijeenkomst om hun samenwerkingspartners te informeren en kennis uit te wisselen.
De gemeenten voerden een krachtenveldanalyse uit binnen hun netwerk of maakten daar een begin mee. Dit is een van de ingrediënten van een plan van aanpak, dat verder onder

andere bestaat uit een krachtenveldanalyse, monitorinstrument, activiteitenprogramma en een communicatietoolkit. Ook startten we met de werving van vijf deelnemers voor de volgende fase, de zogeheten pilotfase. Om de samenwerking binnen de vijf ontwikkelpilots op gang te brengen en gaande te houden kregen de deelnemende gemeenten, bibliotheken en Stichting Lezen en Schrijven financiering vanuit het programmabudget van de Gemeentelijke Gezinsaanpak. Stichting Lezen is de beheerder van dit budget.

6. Organisatie Kunst van Lezen

6.1 Verantwoordelijkheden en bemensing

In het verslagjaar was Adriaan Langendonk voor 40 uur per week aangesteld als landelijk manager leesbevorderingsprogramma's. Hij is in dienst van de KB en was in 2021 vier dagen per week gedetacheerd bij Stichting Lezen. De programmamanager legde in 2021 rechtstreeks verantwoording af aan de directeur-bestuurder van Stichting Lezen en aan het sectorhoofd Marketing & Diensten van de KB. Hoewel deze setting complex is, zeker in het 'thuiswerkjaar' 2021, werkt de gekozen constructie naar tevredenheid. De communicatie tussen beide organisaties is adequaat.

Heel 2021 zette Stichting Lezen drie programmaspecialisten in voor BoekStart, de Bibliotheek *op school* po en de Bibliotheek *op school* vo. De communicatiemedewerker coördineerde alle communicatiewerkzaamheden voor de programma's BoekStart en de Bibliotheek *op school*. De onlinecommunicatie met BoekStartouders werd verzorgd door een programmamedewerker. Per programmalijn boden domeinspecialisten van Stichting Lezen ondersteuning. In 2021 werden uren van deze medewerkers en van mensen vanuit de projectadministratie (deels) vergoed vanuit het programma.

Verder werkte Kunst van Lezen met deskundige freelancers die (delen van) de verschillende activiteiten uitvoeren. In 2021 werd het beleid van eerdere jaren voortgezet: medewerkers van Stichting Lezen voerden de meer vaste taken uit; freelancers werden ingezet als er specifieke expertise vereist was bij de start of doorontwikkeling van projecten.

De regionale en lokale uitvoering vond plaats via twee kernteams (een voor de leeftijdscategorie 0-12 en een voor de leeftijdscategorie 12+) van de Samenwerkende Provinciale Ondersteuningsinstellingen (SPN - POI's). De provinciale coördinatoren en het team van Kunst van Lezen informeerde en ondersteunde lokale bibliotheken bij hun werk.

6.2 Communicatie

De communicatie van Kunst van Lezen richt zich vooral op professionals, zoals pedagogisch medewerkers, leraren en bibliotheekmedewerkers. Uitzondering daarop is BoekStart voor baby's. Voor dit programma is een uitgebreid pakket communicatiemiddelen voor ouders van jonge kinderen beschikbaar via een website, een app en sociale mediakanalen. Informatie over sociale media en websitebereik rond BoekStart en de Bibliotheek *op school* staan in de hoofdstukken 2 en 3.

De communicatiemiddelen voor professionals worden ingezet om de medewerkers van de bibliotheken te informeren en enthousiasmeren over de aanpak en over de instrumenten en trainingen die beschikbaar zijn. De middelen bestonden in 2021 uit:

- De websites www.lezen.nl, www.boekstartpro.nl en www.pro.debibliotheekopschool.nl;
- Verschillende groepen op het platform Biebtobieb;
- Nieuwsbrieven over BoekStart, de Bibliotheek *op school* po & pabo en de Bibliotheek *op school* vmbo & mbo);
- E-mailgroepen met de POI-coördinatoren;
- Twitteraccount van de Bibliotheek *op school* (@debiebopschool).

De kernteams rond BoekStart en de Bibliotheek *op school* organiseerden een paar keer per jaar (online) bijeenkomsten voor POI-coördinatoren om informatie uit te wisselen. Voor de strategische laag van bibliotheken verzorgde Kunst van Lezen een strategische nieuwsbrief. Op de pro-sites zijn twee toolkits ingericht, geordend per bouwsteen van de aanpak. De belangrijkste brochures en folders worden ook op papier verspreid naar de bibliotheken.

We maakten ook gebruik van de communicatiemiddelen van partnerorganisaties om de doelgroepen te bereiken. Zo staan op Bibliotheek Campus (SPN) veel van de trainingen die vanuit BoekStart en de Bibliotheek *op school* worden aangeboden. Ook kochten we advertentieruimte in op sites en bij vakbladen zoals Kader Primair, Beter Begeleiden, Prima Onderwijs en de Nationale Onderwijsgids. Kunst van Lezen leverde in 2021 input aan de Tel mee met Taal campagne *Doe meer met Taal* waar BoekStart en de Bibliotheek *op school* aan bod komen.

De beleidsstukken van Kunst van Lezen staan op www.lezen.nl. Ook is Kunst van Lezen te vinden op de site voor openbare bibliotheken van de KB: Kunst van lezen | Bnetwerk (bibliotheeknetwerk.nl). Op deze site staat ook de informatie over de Gezinsaanpak en zijn de bijbehorende tools te vinden.

6.3 Nationale en internationale vertegenwoordiging

De landelijk programmamanager vertegenwoordigde Stichting Lezen en de KB nationaal en internationaal als:

- Aanspreekpunt voor de directie van de Certificeringsorganisatie Bibliotheekwerk, Cultuur en Taal op het terrein van de certificeringsmodule educatieve dienstverlening;
- Adviseur van de stuurgroep Jeugd en Onderwijs: overleg over educatie tussen SPN, KB en Stichting Lezen;
- Lid van de werkgroep van het Expertisepunt Basisvaardigheden in het kader van Tel mee met Taal;
- Voorzitter (tot najaar 2021) en lid van de sectie Literacy & Reading van de International Federation of Library Associations (IFLA).

In 2021 gaf de programmamanager online een presentatie op verzoek van de Nationale Kinderbibliotheek in Zuid-Korea en een fysieke presentatie in Slovenië tijdens een werkbezoek.

De domeinspecialist BoekStart Nederland nam deel aan de werkgroep Global Network early years bookgifting. De werkgroep komt meerdere keren per jaar bij elkaar om netwerkbijeenkomsten voor te bereiden, nieuwe leden te toetsen aan de criteria en het ontwikkelen van materialen om wereldwijd te gebruiken. Afgelopen jaar waren er vier bijeenkomsten voor deelnemers, met als onderwerpen kinderen met aanvullende behoeften, gezondheid en welzijn, programma's in landen met armoede, belangenbehartiging en communicatie.

6.4 Financiën

Penvoerder Stichting Lezen ontvangt de subsidie voor Kunst van Lezen en is verantwoordelijk voor het financiële beheer en de verantwoording.

Voor de activiteiten in het kader van maatregel 6A (het reguliere programma van Kunst van Lezen via BoekStart en de Bibliotheek *op school*) bedraagt het budget € 2,85 miljoen in 2021.
Voor de activiteiten in het kader van de maatregelen 6B, 6C, 6D en 6E, die in de aanvraag gegroepeerd zijn onder de noemer van de preventieve Gezinsaanpak, was in 2021 € 0,5 miljoen beschikbaar, afkomstig uit het bij maatregel 6B behorende budget voor de periode 2020-2024.

Eind 2020 verstrekte de directie MBO van OCW Stichting Lezen een extra subsidie voor de periode 2020-2024. Deze is bedoeld om bij gemeenten een samenhangende lokale aanpak te ontwikkelen voor de ondersteuning van taalarme gezinnen bij de lees- en taalontwikkeling van de kinderen en de basisvaardigheden van de ouders. Het beschikbare budget is € 0,2 miljoen per jaar, afkomstig uit het bij maatregel 6B behorende budget voor de periode 2020-2024. De financiële verantwoording van dit onderdeel van de Gezinsaanpak wordt apart door Stichting Lezen vermeld in de jaarrekening 2021.

Vanwege corona kon in 2020 een bedrag van ruim € 477.000 niet worden besteed. Begin 2021 honoreerde OCW het voorstel van Stichting Lezen om dit bedrag alsnog te besteden volgens een afzonderlijke begroting. Vanwege de voortdurende coronapandemie en de nieuwe lockdowns, is in 2021 opnieuw een overschot ontstaan van circa € 600.000 en kon bovendien niet het hele overschot (er blijft € 6.000 over dat niet besteed werd) van 2020 op de afgesproken posten worden uitgegeven. In een aparte bijlage bij de jaarrekening wordt verslag gedaan van het uiteindelijke resultaat.
We rekenen op begrip voor deze situatie en verwachten dat het ministerie met coulance zal handelen. Het in 2021 ontstane overschot verwachten wij in de resterende drie jaar van de periode 2021-2024 alsnog effectief te kunnen besteden.

BIJLAGE 2

Jaarverslag Leescoalitie 2021

Inleiding

De Leescoalitie bundelt de krachten van zeven sterke letterenpartners die zich hard maken voor versterking van de leescultuur in al z'n facetten: van het terugdringen van laaggeletterdheid tot het stimuleren van mensen tot het lezen van literatuur. Stichting Lezen, KB/Nationale Bibliotheek, Stichting Collectieve Propaganda van het Nederlandse Boek, Vereniging van Openbare Bibliotheken, Nederlands Letterenfonds, Literatuurmuseum / Kinderboekenmuseum en Stichting Lezen & Schrijven willen dat elk kind in 2025 met een adequaat leesniveau van school komt en dat alle volwassenen kunnen lezen en schrijven of minstens daarnaar op weg zijn. De Leescoalitie staat altijd en overal op de bres voor lezen en geletterdheid en werft nieuwe partners die daaraan kunnen en willen bijdragen. Daarnaast organiseert de Leescoalitie campagnes om mensen enthousiast te maken voor lezen en voorlezen.

In 2021 vervolgde de Leescoalitie de op grootouders gerichte campagne *Lees voort!*, die in 2020 van start was gegaan. Gelukkig ging het land vlak voor de zomer weer van het slot, waardoor *Lees voort!* feestelijk afgesloten kon worden. Ook hebben we in de tussentijd interessante digitale projecten opgezet, zoals het vernieuwende project *Readification*. Het najaar, waarin opnieuw strengere maatregelen golden, hebben we gebruikt om de nieuwe campagne in de steigers te zetten. Ook vond in oktober de Nationale Voorleeslunch plaats en werkten we aan een nieuwe editie van de op het vmbo gerichte (voor)leesbundel *STUK!*.

Dit verslag gaat achtereenvolgens in op de pleitbezorging en partnerschappen, de eenmalige activiteiten binnen *Lees voort*!, de voorbereiding van de nieuwe campagne, de campagneoverstijgende activiteiten van de Leescoalitie en ten slotte de organisatie en financiering van de coalitie. Hoofdstuk 6 bevat een overzicht van alle bereikcijfers.

1 Pleitbezorging en partnerschappen

In oktober 2020 kwam de Leescoalitie door de publicatie van het manifest *Oproep tot een ambitieus leesoffensief* in één klap stevig op de kaart als belangrijke pleitbezorger en gesprekspartner inzake lezen en leesbevordering.

Nieuw elan door het Manifest

Voor de Leescoalitie stond 2021 in het teken van de verdere versterking van de alliantie die het manifest had opgesteld. De reactie op de publicatie en de brede steun ervoor maakten nog eens duidelijk hoe dringend gezamenlijke en gecoördineerde actie geboden is om de leesvaardigheid in ons land te bevorderen. Tegelijkertijd constateerden wij dat er veel partijen zijn die zich daarvoor willen inspannen. Het manifest heeft onmiskenbaar een nieuw elan gebracht, zowel binnen de Leescoalitie als daarbuiten.
Dat blijkt ook uit de talrijke initiatieven die in het land onder de noemer Leesoffensief zijn ontstaan sinds we het manifest lanceerden. Provincies en steden organiseerden hun eigen leesoffensieven. In 2021 was de voorzitter betrokken bij de opzet van het Leesoffensief Noord-Holland, het Brabants Leesoffensief en het Leesoffensief in Friesland. Op Tijdvooreenleesoffensief.nl bundelen wij een overzicht van al deze activiteiten.

Overleg met OCW

In de aanloop naar de verkiezingen in maart 2021 en gedurende de kabinetsformatie voerden wij regelmatig overleg met OCW in een zogenaamde coördinatiegroep Leesoffensief, waarin ook de Taalunie en SLO zitting hebben. Het was de bedoeling om te komen tot het verhelderen van een aantal prioriteiten, zoals ook geformuleerd en aanbevolen in het manifest. Daarbij ziet de Leescoalitie de verbinding van de O en de C van OCW nog steeds als essentieel. Algemeen werd onderkend dat die verbinding noodzakelijk is voor een integrale aanpak. Toch ontstond er een gevoel van impasse, omdat er in de aanloop naar de verkiezingen en in afwachting van een nieuw kabinet geen beslissingen genomen konden worden.
Intussen spande de Leescoalitie zich wel in om elementen uit het manifest in het regeerakkoord te krijgen. Het coalitieakkoord bevat uiteindelijk hoopgevende passages over investeringen in versterking van basisvaardigheden, noodzaak van beleid op het gebied van laaggeletterdheid en de betekenis van bibliotheken en de Bibliotheek *op school*.

Verbindingen bestendigen

In 2021 consolideerden wij de verbindingen die wij voor het manifest hadden gelegd, met name in de onderwijswereld. Met de sectorverenigingen (PO-Raad, VO-Raad) en de SLO is er nu regelmatig overleg. Er ontstaan samenwerkingen en er wordt overlegd over gezamenlijke communicatie over leesbevordering. De Leescoalitie vindt deze verbindingen essentieel om te komen tot een heldere en concrete aanpak van de leesproblematiek. Met haar beperkte middelen en menskracht kan de Leescoalitie onmogelijk het hele veld aansturen. Wel kan zij een sterke partner zijn in een grotere coalitie waarin, onder regie van het ministerie, het veld van onderwijs en cultuur samen optrekken.

Nieuwe partners

Met de Taalunie en de Taalraad Begrijpend Lezen voerden wij naar aanleiding van het manifest herhaaldelijk overleg. We wilden komen tot een praktische en werkbare uitwerking van de prioriteiten van het manifest, met een duidelijke toedeling van verantwoordelijkheden aan partijen in het onderwijs en in de wereld van de leesbevordering. De Taalunie gaf daarbij aan sterker betrokken te willen zijn bij de Leescoalitie. Dit leidde ertoe dat de Taalunie begin 2022 toetrad tot de Leescoalitie. Voor de Leescoalitie heeft dat grote voordelen. De Taalunie is zowel strategisch als in de belangenbehartiging en praktisch actief, heeft een directe verbinding met het Comité van Ministers, geeft ons toegang tot kennis over de ontwikkelingen in Vlaanderen en de rijksdelen en heeft een connectie met het onderwijs.
Ook met Stichting De Schoolschrijver en De Schrijverscentrale zijn wij in gesprek over aansluiting bij de Leescoalitie.

2 Eenmalige activiteiten binnen de campagne *Lees voort!*

Meertaligheid binnen de Nationale Voorleesdagen, januari 2021

In januari 2021 vonden De Nationale Voorleesdagen plaats, een campagne van Stichting Lezen, uitgevoerd door de CPNB. Om ook anderstalige kinderen en hun (groot)ouders te betrekken bij de campagne, liet de Leescoalitie evenals in 2020 miniboekjes maken met vertalingen van het Prentenboek van het Jaar in het Turks, Arabisch en Pools. De boekjes werden gemaakt in samenwerking met Gottmer en waren door bibliotheken gratis te bestellen via NBD Biblion. Bibliotheken bestelden in totaal 52.500 boekjes. Dit laat zien dat er een duidelijke behoefte is bij bibliotheken aan middelen om meertalige gezinnen te bereiken.

Met deze vertalingen wilden we (groot)ouders erop wijzen dat ze het beste kunnen voorlezen in de taal van hun hart en emotie. Onderzoeken wijzen uit dat een goede beheersing van de thuistaal kinderen helpt bij het leren van de schooltaal. Lang niet alle (groot)ouders zijn zich daarvan bewust. Ook bibliotheken kunnen een grote rol spelen in de taalontwikkeling van het meertalige kind, door meertalige activiteiten, meertalige prentenboeken en betrouwbare informatie over meertaligheid beschikbaar te stellen. In samenwerking met Probiblio en Meertalig.nl stelde de Leescoalitie daarom een handleiding voor het organiseren van een meertalige voorleesactiviteit beschikbaar.

De vertaalde prentenboekjes zouden tijdens De Nationale Voorleesdagen 2021 gratis zijn op te halen in bibliotheken. De lockdown maakte dat onmogelijk. Ook de geplande activiteiten rondom de vertalingen, zoals Voorleesontbijten en video-opnamen met bekende meertalige Nederlanders, konden niet doorgaan. De vertalingen vonden gelukkig grotendeels via andere wegen hun bestemming. Leesconsulenten brachten ze naar scholen en naar pedagogisch medewerkers op de kinderopvang en VVE en via de bibliotheek kwamen ze bij de VoorleesExpress terecht.

Uit de schriftelijke enquête die na afloop onder leesconsulenten en bibliotheekmedewerkers gehouden is, kwam vooral naar voren dat de vertalingen in een grote behoefte voorzien. Ook scholen waren erg enthousiast over de boekjes. We ontvingen veel verzoeken om volgend jaar opnieuw miniboekjes bij het Prentenboek van het Jaar aan te bieden, het liefst in nog meer talen. De vertalingen moesten gebruikt worden naast het Nederlandstalige prentenboek. In de enquête bleek dat niet iedereen hier goed (genoeg) van op de hoogte was, waardoor sommigen wat ontevreden over de uitgave waren. Zij vonden de boekjes bijvoorbeeld te klein, of vonden het jammer dat de illustraties in zwart-wit waren. Degenen die wel begrepen hoe de boekjes gebruikt moesten worden, vonden dit lastig uit te leggen aan de ouders, zeker als ze die door de omstandigheden niet in levenden lijve konden ontmoeten. Een aantal respondenten vond het niet ideaal dat het oorspronkelijke prentenboek nodig is om de vertalingen goed te kunnen gebruiken. Juist de doelgroep van de miniboekjes zal niet altijd over het originele prentenboek kunnen beschikken. Dit zijn reële problemen, die echter lastig op te lossen zijn. Omdat de uitgever niet wil dat de gratis miniboekjes gaan concurreren met het originele prentenboek, mogen de boekjes niet te ‘mooi’ zijn. De oplossing zal dus vooral moeten zitten in een duidelijker uitleg van de

gebruikswijze. Doordat er weinig contact met de uiteindelijke gebruikers van de vertalingen mogelijk was, weten we niet goed hoe ouders en kinderen er uiteindelijk gebruik van hebben gemaakt en wat hun bevindingen waren.

Afsluiting *Lees voort!*, juli 2021

Bij de afsluiting van de campagne werkte de Leescoalitie samen met Avrobode, KRO Magazine, NCRV-gids, Televizier en TVFilm. De afsluiting bestond uit een actie op sociale media en in de boekhandel.
Om de grootoudercampagne af te sluiten, werden grootouders nog één keer opgeroepen om in actie te komen, dit keer door ze aan te sporen een boek te *kopen* voor hun kleinkind. Ze kregen hiertoe een extra zetje door het verdelen van in totaal 3.500 euro aan Boekenbonnen. Deze werden aangeboden door de Boekenbon. De timing van de afsluiting was bewust vlak voor de zomervakantie, begin juli, onder het motto "Geef je kleinkind deze zomer een avontuur cadeau!". Verdwijnen in een spannend verhaal is de leukste manier om ook in de zomervakantie te blijven lezen. Gewoon op de bank, in de tuin of op de camping. Een deel van deze bonnen hebben we verloot via sociale media en via een advertentie in de programmagidsen. De respons op deze actie was groot en positief. Grootouders werd gevraagd om aan te geven aan wie en waarom ze graag een Boekenbon cadeau wilden doen. Er werd ruim 1.200 keer meegedaan. In totaal hebben we 200 inzenders blij kunnen maken met een Boekenbon. Vele winnaars lieten ons nog weten welk boek ze hadden aangeschaft. De argumenten van de aanvragers liepen uiteen van vertederend tot zeer vrolijkmakend en stemden positief over de rol van grootouders in het leven en het lezen van hun kleinkinderen.

> *"Loïs is 6 en is écht begonnen met zélf lezen. Voor dit drukke kind een ontdekking en rustpunt om lekker in een hoekje te gaan zitten lezen. Haar oudste zus van 15 is een échte leesfreak dus een goed voorbeeld. Graag steunen wij Loïs om haar éigen keuzes te leren vinden en maken." — Oma Visser*

> *"Roos heeft afgelopen schooljaar (groep 3) leren lezen. Het heeft nog niet haar voorkeur. Ik lees zelf heel graag en zou Roos dat plezier ook graag gunnen. Dus een mooi boek is altijd welkom." — Oma Hennie*

> *"Ik heb sinds twee-en-een-half jaar een achterkleindochter die je geen groter plezier kunt doen dan haar op de bank een verhaaltje voor te lezen. Zelf lees ik graag, en ik hoop dat zij er later ook veel plezier aan beleeft." — (Oud)oma Kitty*

Daarnaast hebben we ook honderd bonnen op straat weggegeven, tijdens een ludieke actie op 8 juli. In Hilversum en Amsterdam deelden de bekende grootouders die ambassadeur zijn geweest van de campagne, Boekenbonnen uit aan passerende opa's en oma's. Ze moedigden hen hierbij aan om hun kleinkinderen een boek cadeau te geven voor de zomervakantie. Ambassadeurs Frits Barend en Jack van Gelder waren aanwezig bij boekhandel Voorhoeve in Hilversum, en Noraly Beyer en Karin Bloemen bij Boekhandel Van Noord in Amsterdam Noord.
Met deze ludieke afsluiting vierden de ambassadeurs van *Lees voort!* dat de boekhandels na een lange lockdown weer open waren én riepen ze grootouders nog één keer op om in actie te komen om van hun kleinkinderen lezers te maken. Een boodschap die juist in coronatijd urgent was. Alle kinderen hadden een jaar achter de rug waarin ze misschien

niet het onderwijs hebben gekregen dat ze nodig hebben. Lezen is de basis van al het leren. Wie goed kan lezen, kan makkelijker meekomen op school.

Campagnefilm *Lees voort!*, juli 2021

Om ook grootouders die niet goed kunnen lezen en schrijven te betrekken bij *Lees voort!*, ontwikkelde Stichting Lezen & Schrijven namens de Leescoalitie een campagnefilm. Boodschap van de film is: je bent nooit te oud om te leren lezen. Door coronamaatregelen liep de productie van de film vertraging op en kon deze uiteindelijk pas in juli worden gelanceerd.
In de campagnefilm staan Pleun, opa Ben en oma Rita centraal in een verhaal waarin veel kijkers zich kunnen herkennen. Rita leest altijd voor aan Pleun. Maar nu wil Pleun graag dat opa een keer voorleest. Bij Ben slaat de angst om zijn hart. Hij is laaggeletterd en houdt dat al heel lang verborgen voor zijn eigen (klein)kinderen.
Met deze film wilden we van laaggeletterdheid een normaal gespreksonderwerp maken binnen families. Grootouders kunnen zich via ikwilleren.nl aanmelden voor een taalcursus bij hen in de buurt. De film was een nieuwe manier om nog meer mensen bewust te maken van het belang van lezen en schrijven om mee te kunnen doen aan de maatschappij.
De film is op het Filmfestival Cannes in de prijzen gevallen bij de verkiezing voor beste bedrijfsvideo's. In de categorie non-profit won de film goud, en in de categorie social media & korte video's won de film zilver.

3 Voorbereiding nieuwe campagne 2022-2024

Tijdens de laatste maanden van de campagne *Lees voort!* gingen we alvast aan de slag met de ontwikkeling van de nieuwe campagne. Het vooronderzoek, de strategie, visie en aanpak hiervoor is tussen februari en december uitgewerkt.

Doel en aanloop

Sinds de oprichting van de Leescoalitie is er grofweg iedere twee jaar een campagne georganiseerd rondom een relevant thema of doelgroep. Doel is steeds om zoveel mogelijk mensen aan te zetten tot lezen en voorlezen. Speciale aandacht is er voor de leesopvoeders rondom het kind: alle mensen iedereen die eraan kunnen bijdragen dat kinderen lezers worden. Leesbevordering is tenslotte mensenwerk.
Nadat we ons hebben gericht op ouders (2013, Jaar van het Voorlezen), vaders (2014/2015, Vaders Voor Lezen) en grootouders (2020/2021, Lees voort!) was het idee om in de nieuwe campagne de professionele leesopvoeders aan te spreken. Hierbij werd in eerste instantie gedacht aan iedereen die werkzaam is in de kinderopvang, het basisonderwijs en middelbaar onderwijs.

Omdat deze doelgroep er een is die ook door de afzonderlijke partners en andere aanverwante organisaties veelvuldig wordt aangesproken, was een goede afstemming vooraf over deze campagne nog belangrijker dan anders. Om te beginnen zijn we met alle partners in gesprek gegaan. Dat resulteerde in een eerste denkrichting. Voor het eerst gingen we vervolgens ook (digitaal) langs bij aanverwante organisaties die veel contact hebben met het onderwijs, om de eerste denkrichting te toetsen en van hen te horen waar behoefte aan is.
De doelgroep die wij oorspronkelijk voor ogen hadden (alle professionals in De doorgaande leeslijn) bleek uiteindelijk te divers voor één campagne. Daarom besloten we gezamenlijk ons te focussen op leraren die lesgeven aan leerlingen tussen 9 en 15 jaar. Dit zijn leerlingen die allemaal al kunnen lezen. Binnen deze leeftijdscategorie vallen twee sleutelmomenten waarop (extra) aandacht voor leesmotivatie via leesonderwijs van grote invloed kan zijn op het ontwikkelen van leesvaardigheid en leesmotivatie. In groep 6 gaan de meeste kinderen vloeiend en met begrip lezen. Dan ontstaat er ook ruimte voor leesplezier. Rond hun tiende levensjaar ontwikkelen kinderen bovendien een voorkeur voor andere media, zoals computergames en internet. Als kinderen op dat moment te weinig leesplezier ervaren, dan is de kans groot dat de audiovisuele media het vrijetijdslezen vervangen. Daarom geldt groep 6 als een sleutelmoment voor de leesontwikkeling. Ook de overgang van po naar vo is om voor de hand liggende redenen een sleutelmoment.

Opzet campagne en keuze campagnebureau

Op basis van de gesprekken schreven we een eerste versie van het projectplan. Dat bespraken we met drie reclamebureaus. Met veel overtuiging hebben we uiteindelijk voor O-bureau gekozen. Zij hebben veel ervaring met campagnes in opdrachten waarbij meerdere partijen en een grote en diverse achterban betrokken zijn. Ook hebben ze ervaring met campagnes gericht op het onderwijs, onder andere voor het Jeugdfonds Sport &

Cultuur. Daarnaast sprak hun manier van werken ons erg aan. Ze bieden veel ruimte voor inbreng van de medewerkers van en de partners in de Leescoalitie.
Begin oktober gingen we met O-bureau van start. In de eerste twee maanden hebben we intensief samengewerkt om de contouren voor de campagne helder te krijgen. Als aftrap organiseerde het bureau een creatieve sessie met alle Leescoalitiepartners, om zeker te stellen dat de uitgangspunten van de campagne overeenkomen met ieders wensen en ideeën. Aanvullend voerde O-bureau met alle partners afzonderlijk gesprekken. Daarna gingen ze van start met het de ontwikkeling van het concept.

Eind november werd het concept *Springlezend!* gepresenteerd. O-bureau ziet het niet zozeer als een campagne, maar meer als een "moreel appel". *Springlezend!* doet een beroep op de intrinsieke motivatie van de leraar: de drang om leerlingen te laten groeien, sprongen te laten maken, het leven in. Goed kunnen lezen is daarvoor essentieel.
Alle partners waren (digitaal) aanwezig bij de presentatie en kregen na afloop de kans om hun feedback met O-bureau te delen. Alle partners waren enthousiast over het vrolijke, energieke en positieve concept.
Met *Springlezend!* wil de Leescoalitie leraren aanspreken op de invloed die zij hebben op het leesplezier van hun leerlingen. Met als belangrijkste doelstellingen:

Kennis
Leraren weten hoe belangrijk ze zijn als leesopvoeder. Ze zijn zich ervan bewust dat ze kinderen vooruithelpen in het leven door hun leesplezier mee te geven. Leraren weten hoe zij leesplezier kunnen aanwakkeren.

Houding
Leraren staan positief tegenover hun rol als leesopvoeder. Ze voelen zich gesteund en erkend dankzij de campagne.

Gedrag
Leraren denken na over hoe zij invulling kunnen geven aan hun rol als leesopvoeder en bezoeken de website voor tips en inspiratie.

De volgende stap was het toetsen van het concept bij de doelgroep op de NOT-beurs, die eind 2021 zou plaatsvinden. Toen de beurs vanwege corona werd afgelast, besloten we via interviews met docenten po en vo te laten toetsen of het campagneconcept de juiste boodschap overbrengt op de doelgroep.
De resultaten waren zeer positief, zowel op inhoud als op stijl. Het concept sloeg aan en iedereen gaf aan dat de campagne in de voorgestelde vorm te willen gebruiken. Er bleek veel behoefte te zijn aan inspirerende voorbeelden en aan een plek waar men onderling tips voor goed leesonderwijs kan uitwisselen, een plek van en voor docenten. Dit deed ons besluiten om het online platform springlezend.nl centraal te stellen in de campagne.

Onderzoek
Naar (voor)lezen en leesbevordering in de kinderopvang, basisonderwijs en voortgezet onderwijs is al veelvuldig onderzoek gedaan. Dat vormt de basis voor *Springlezend!*.
Aanvullend werd besloten om het consumentenonderzoek dat elk kwartaal in opdracht van de Stichting Marktonderzoek Boekenvak (SMB) wordt uitgevoerd, in 2021 een keer te wijden aan de leesopvoeding. SMB vroeg pedagogisch medewerkers, leerkrachten po en

taaldocenten vo naar hun leesgedrag, hun leesmotivatie en naar de omgang met boeken en lezen in de klas. Eind 2021 was de conceptrapportage gereed.

4 Campagne-overstijgende activiteiten

Readification, mei-juni 2021

De Leescoalitie en gameontwikkelaar Ubisoft hebben gezamenlijk een spannende stap gezet in het offensief tegen ontlezing onder jongeren. Met *Readification* lanceerden we een geheel nieuwe vorm van leesbevordering. Daarin vormen populaire games en de bijbehorende fictieve werelden de basis voor nieuwe verhalen. Voor de eerste pilot met dit concept schreven Ronald Giphart en Margje Woodrow speciale Verborgen Verhalen die zich afspelen in de wereld van de populaire game Assassin's Creed Valhalla.
De verhalen werden gepubliceerd in de Ubisoft Special-app, die meer dan 100.000 actieve gebruikers heeft. In deze app lezen gamers over nieuwe games, bijbehorende verhaallijnen en hun hoofdpersonages. Lezers van de Verborgen Verhalen krijgen een unieke leeservaring door extra visuals, videobeelden en geluidseffecten. Daarnaast is het mogelijk om tijdens het lezen meer uitleg en verdieping te krijgen over historische termen en gebeurtenissen uit het verhaal. Jongeren werden naar de verhalen geleid door push notificaties vanuit de Ubisoft Special-app en via de sociale media van Ubisoft. Ook gameplatforms zoals Power Unlimited en influencers Meester Erwin, Meester Mark en Meester Vlogger deelden posts en video's over *Readification*.

Stichting Lezen volgde de pilot met onderzoek naar het effect op zowel het lezen zelf als het imago van lezen onder de gamers. De resultaten van *Readification* waren zeer goed. Het project kreeg niet alleen veel publiciteit, maar de verhalen werden ook veel gedownload en goed gewaardeerd:

- Gedurende de campagneperiode van 11 mei – 30 juni 2021 zijn de verhalen 75.066 keer in de Ubisoft Special-app gedownload. Ter vergelijking: andere artikelen/ informatie in de app worden maximaal 8.000 keer gedownload.
- 90,4% van de jongeren in de app beoordeelden de verhalen als positief.
- Het project kreeg landelijke aandacht in de media, waaronder: print Telegraaf, RTL Nieuws, Goedemorgen NL, hoofdpagina TikTok NL.
- 4 op de 10 respondenten die de verhalen hebben gelezen, gaf aan door de verhalen te worden gestimuleerd om meer te lezen.
- 4 op de 10 respondenten gaven aan dat de verhalen via de app lezen leuker maken en aanzetten om zelf meer online verhalen te gaan lezen.
- Van de jongeren die geen papieren boeken lezen, verwacht 30% na het lezen van de verhalen in de app vaker online verhalen te gaan lezen.
- 71% van de respondenten zou de verhalen uit de Ubisoft Special-app aanraden bij vrienden.

De werelden van gaming en literatuur staan schijnbaar lijnrecht tegenover elkaar. *Readification* heeft deze samengebracht. Dit bijzondere fenomeen en de goede resultaten van het project kregen erkenning in de vorm van een bronzen LEFfie Award, die lef en innovatie binnen de marketing- en reclamebranche aanmoedigt.

Taalbaas 2.0

Dit is een vervolg op Taalbaas.nu 1.0, dat in de corona-zomer van 2020 plaatsvond. De hele zomer van 2020 waren er voor jongeren zo'n 325 Zoom-sessies te boeken met 81 taalbazen: schrijvers, acteurs, journalisten, dichters, theatermakers en een enkele advocaat. Allen verzorgden zij workshops in hun eigen disciplines, helemaal toegespitst op de interesses en taalvragen van jongeren. Het succes van deze eerste Taalbaas-editie liet zien dat jongeren ontvankelijk zijn voor rolmodellen die uitstralen wat je in Nederland allemaal kan met taal, wat je ermee kunt worden en waarom het loont om vaardig te worden met taal.
In 2021 trof Universiteit Utrecht in het kader van het Leesoffensief voorbereidingen voor een nieuwe editie van Taalbaas.nu. Stichting Lezen en de Leescoalitie waren weer inhoudelijk bij de voorbereidingen betrokken, evenals Scholieren.com. Streven was om Taalbaas.nu 2.0 een duurzamer karakter te geven door jongeren van 12 tot 18 jaar via het online platform Taalbaas.nu de mogelijkheid te bieden gratis *masterclasses* te volgen bij vier taalbazen. Voorjaar 2022 gaat Taalbaas.nu 2.0 live met taalbazen schrijver Marieke Lucas Rijneveld, acteur Daniël Kolf, journalist en oud-advocaat Khalid Kasem en spoken word artist Zaïre Krieger. Stichting Lezen en de Leescoalitie ondersteunen de communicatie rond dit project.

Nationale Voorleeslunch 2021, oktober 2021

Op 1 oktober vond de negende editie van de Nationale Voorleeslunch plaats. Speciaal voor deze gelegenheid schreef Mensje van Keulen het verhaal *Altijd wat*. In dit verhaal, in zijn geheel gepubliceerd in dagblad Trouw, staat de langdurige vriendschap van Annie en Louise centraal.
Honderden bibliotheken en zorginstellingen organiseerden een lunch voor ouderen waarbij dit verhaal werd voorgelezen. Voorlezers waren burgemeesters, wethouders, scholieren en andere vrijwilligers en bekende Nederlanders zoals Martine van Os, Sergio Vyent, Francis van Broekhuizen, Renze Klamer en Edson da Graça.
Mensje van Keulen las haar verhaal zelf voor bij Omroep MAX op NPO 1. Zo konden ook ouderen thuis meegenieten van dit nationale evenement. Het was de tweede keer dat het Voorleeslunchverhaal werd uitgezonden op televisie. Het leverde opnieuw unieke televisie op, waarbij ruim vijftien minuten lang werd voorgelezen. De uitzending trok 391.000 kijkers.

DraaiSTUK!, mei - december 2021

Met steun van het Nederlands Letterenfonds werd opnieuw een editie van de (voor) leesbundel STUK! samengesteld. Deze 4e editie, onder de titel *DraaiSTUK!*, is net als voorgaande jaren gemaakt voor docenten en leerlingen uit de onderbouw van de vmbo. Het boek is bedoeld om hen te helpen bij het vinden van geschikte boeken passend bij de leeftijd en interesse van de leerlingen. Bij ieder fragment is een opdracht gemaakt die binnen één lesuur te behandelen is. De bundel werd geproduceerd in 2021 en in februari 2022 verspreid.
Omdat voor een goed leesklimaat op school ook het leesgedrag van docenten zelf bepalend is, bevat de bundel ook een katern met leestips voor docenten. Vijf bevlogen docenten prijzen hun favoriete boek aan en vertellen hoe zij jeugdliteratuur inzetten tijdens hun lessen.

Nieuw was de keuze om de bundel niet alleen beschikbaar te stellen aan docenten Nederlands, maar aan alle docenten in de onderbouw van het vmbo. Taal is immers de basis voor

álle vakken en leesbevordering zou een schoolbreed onderwerp moeten zijn. Goede (jeugd)literatuur plaatst onderwerpen in verschillende perspectieven en is daardoor ook in te zetten bij andere vakken. De verbreding van de doelgroep was aanleiding voor een nieuwe opzet voor STUK!. De bundel bevat nog steeds de mooiste fragmenten uit jeugdboeken, maar nu onderverdeeld naar vakgebied: Mens & Maatschappij, Mens & Natuur, Geschiedenis en Kunst & Cultuur. Door deze rijke teksten bij diverse vakken in te zetten, krijgt leesbevordering schoolbreed aandacht.

Om de bundel ook voor de leerling aantrekkelijk te maken en hen de weg naar de (digitale) bibliotheek te laten vinden, is er in samenwerking met de KB een landingspagina gemaakt op Jeugdbibliotheek.nl. Hier kunnen leerlingen de fragmenten als pdf vinden, zodat ze deze bijvoorbeeld op hun telefoon kunnen lezen. Daarnaast zijn de gekozen fragmenten gelinkt aan de (e- en luister-)boeken die te leen zijn bij de bibliotheek. De pagina biedt daarnaast tips voor verder lezen.

De productie en distributie is wederom in samenwerking met EDG / Onderwijsinformatie gedaan. Docenten in de vakken Nederlands, Burgerschap/maatschappijleer, Bewegingsonderwijs, Kunst & Cultuur, Mens & Natuur, Geschiedenis en Mens & Maatschappij konden de bundel gratis bestellen via Onderwijsinformatie.nl. Ook leesconsulenten konden de bundel weer aanvragen via de Leescoalitie. Docenten vmbo, educatief medewerkers bij bibliotheken en leraren-in-opleiding hebben massaal besteld. *DraaiSTUK!* is in een oplage van 12.500 gedrukt.

5 Organisatie

Kerndoelen

De uitbreiding van de coalitie noopte ons na te denken over onze doelen, onze mogelijkheden, onze financiën en onze organisatie. Algemeen werd de noodzaak gevoeld van een centrale regie en een integrale aanpak van de leesproblematiek. Wij wilden, ook vanwege de beperkte menskracht en middelen, het risico vermijden dat de groeiende coalitie log en traag zou worden. Daarom heeft de Leescoalitie vier kerndoelen geformuleerd:

1. strategie en pleitbezorging
2. communicatie
3. activiteiten
4. onderzoek

Voor elk van de vier doelen werden binnen de coalitie een of meer verantwoordelijken aangewezen. Voor elk doel zal vanaf 2022 een jaarplan worden voorbereid, waaraan op onderdelen ook andere partijen in het veld zich kunnen verbinden. Zo ontstaat het beeld van een kern met een aantal satellieten die strategisch en praktisch-functioneel zijn verbonden.

Strategie en pleitbezorging, gericht op versterking van geletterdheid, blijft het hoofddoel van de Leescoalitie. Alle andere activiteiten staan in dienst daarvan. Op het gebied van communicatie onderscheiden wij interne communicatie binnen de coalitie zelf en externe communicatie met het veld, de politiek en de pers. Dat zijn aspecten die verschillende expertise vereisen. Wij willen in de pers vaker en sneller reageren op actuele politieke ontwikkelingen en kwesties over leesbevordering of leesbeleid. Zo willen we ons profileren als de stem en de motor van het Leesoffensief.

Bureau en financiën

Directeur-bestuurder van Stichting Lezen Gerlien van Dalen is voorzitter van de Leescoalitie. Als penvoerder heeft zij een coördinerende en stuwende rol. Zij werd daarbij in 2021 ondersteund door een strategisch adviseur en freelance projectcoördinatoren.
Om het toenemende werk aan te kunnen en onze rol en verantwoordelijkheden strategisch en praktisch goed te kunnen invullen, is het noodzakelijk om de interne organisatie te versterken en meer zekerheid te krijgen over de financiering. In 2021 heeft OCW tot onze grote teleurstelling niet bijgedragen aan de financiering van de Leescoalitie. Wij zijn hierover in gesprek met het ministerie van OCW en het Nederlands Letterenfonds. Ook overleggen wij met de partners in de Leescoalitie over hun jaarlijkse bijdrage.

6 Bereikcijfers de Leescoalitie 2021

Tabel 1
Leescoalitie bereikcijfers 2021

Campagne / Project	Bereikcijfers 2021*	Media
Afsluiting Lees voort!	3.320.100	Online, Print, Evenement, Televisie
DraaiSTUK!	260.719	Online, Print
Readification	45.936.568	Online, Print, Downloads, Televisie, Radio
De Nationale Voorleeslunch	3.162.617	Online, Print, Evenement, Televisie, Radio
Unieke websitebezoekers - Leesvoort.nl - Tijdvooreenleesoffensief.nl - Queerboeken.nl - Bereik Facebookposts	65.249	Online
Totaal Leescoalitie	**52.745.253**	

* Het gaat hier niet om unieke personen maar om het aantal keer dat we iemand hebben bereikt of geïnformeerd over een activiteit in het kader van de Leescoalitie.

©Stichting Lezen 2022
Ontwerp **Erikenik & Judith Schoffelen**

lezen.nl

lees je nu lees je later

Lezen
STICHTING LEZEN